

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

**NAXÇIVANDA
ARXEOLÖJİ
TƏDQİQATLAR**

53.4/57A
N17

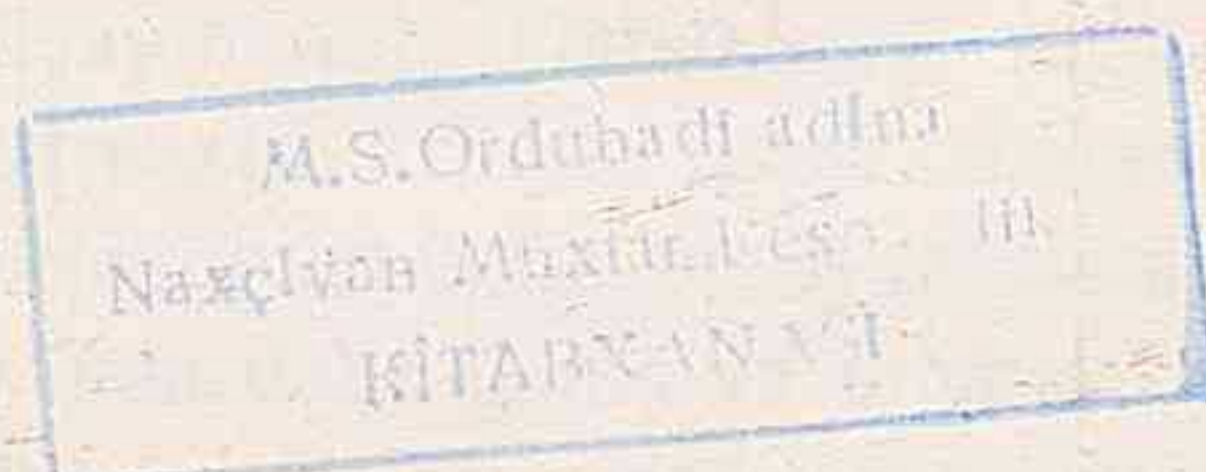
AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NAXÇIVAN BÖLMƏSİ

UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

VƏLİ BAXŞƏLİYEV, LAUREN RISTVET,
HILARY GOPNIK, SƏFƏR AŞUROV

NAXÇIVANDA ARXEOLOJİ TƏDQIQATLAR

(II Kültəpə, I Maxta Kültəpəsi, Oğlanqala və
digər abidələrdə aparılan tədqiqatların ilkin nəticələri)



Naxçıvan - 2010

Albomun məsləhətçisi
VASİF TALİBOV
Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri

Elmi redaktoru: Akademik **İ.M.Hacıyev**

Vəli Baxşəliyev, Lauren Ristvet, Hilary Gopnik, Səfər Aşurov. Naxçıvanda arxeoloji tədqiqatlar (II Kültəpə, I Maxta Kültəpəsi, Oğlanqala və digər abidələrdə aparılan tədqiqatların ilkin nəticələri). Naxçıvan, 2010.

Albomda II Kültəpə, I Maxta Kültəpəsi, Oğlanqala və digər abidələrdə aparılan tədqiqatların ilkin nəticələri verilmişdir. Araşdırmalar Naxçıvanın qədim mədəniyyətlərin beşiyi olduğunu, xarici işğalçılara, o cümlədən Urartulara qarşı əzmlə mübarizə apardığını təsdiq etmişdir.

4700000000

053-2010

© “Əcəmi”-2010.

2006-CI İLİN TƏDQIQATLARI

Giriş

2006-cı ildən Lauren Ristvet (Pensilvaniya Ştatının Universiteti), Vəli Baxşəliyev (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Naxçıvan) və Səfər Aşurov (Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Bakı) digər məsləkdaşları və tələbələri ilə birlikdə bu əsrarəngiz diyarın qədim tarixini tədqiq edirlər. Azərbaycanın ayrılmaz hissəsi olan Naxçıvan Muxtar Respublikası ölkənin əsas hissəsindən ayrı düşmüş, cənub və qərbdə İran və Türkiyə ilə (Araz çayı sərhəddir), şimal və şərqdə isə Ermənistanla sərhəddir. Vilayətin ərazisinin ümumi sahəsi 5,500 kv² –dir (2090 kvadrat mil), bu təqribən Delaver ştatının həcminə bərabərdir. Naxçıvanın Mesopotamiyanın şimal-şərqində əlverişli mövqedə yerləşməsi köçəri cəmiyyətlər, yerli kənd icmaları və xarici imperiyalar (xüsusilə Urartu və Əhəməni imperiyası) ilə əlaqələri öyrənməyə imkan verir. Biz həmçinin Qafqazdakı siyasi qurumların xarakteri, Mesopotamiyanın, İranın və Levantın siyasi trayektoriyalarından məlum olan mühüm məntəqələrin tədqiqi ilə maraqlanırıq. Burada siz 2006-cı ilin arxeoloji kəşfiyyatları, II Kültəpə və I Maxta Kültəpəsinin Erkən Tunc (Kür-Araz) təbəqəsində aparılan yoxlama qazıntısı, Dəmir dövrünə aid Oğlanqala yaşayış yerində 2008-ci ildə aparılan qazıntılar haqqında məlumat əldə edə bilərsiniz. Məlumatlar Azərbaycan, İngilis və Rus dillərində yerləşdirilmişdir və siz bizim Naxçıvanda apardığımız geniş araşdırmalarla tanış olaraq öz fikrinizi söyləyə bilərsiniz.

2006-cı ildə bizim başladığımız iş Amerika və Azərbaycan alimləri arasında uzunmüddətli əməkdaşlığın başlanğıcını qoydu. Əvvəlcə Naxçıvanın qərbində, Şərur rayonunda, Arpaçay vadisində arxeoloji kəşfiyyat işləri apardıq (şəkil 1 və şəkil 3). Burada biz Eneolit dövründən Orta əsrlərədək müxtəlif dövrləri əhatə edən 45 abidəni tədqiq etdik. Bu abidələrə keramika məmulatı, daş alətlər, qəbiristanlıqlar, qalalar və yaşayış yerləri daxil idi. Daha sonra biz II Kültəpə (Şəkil 2) və I Maxta Kültəpəsinin Kür-Araz dövrü təbəqəsində (təqribən e.ə. 3500-2400-cü illər) 2 X 2 m sahədə qazıntı işləri apardıq (şəkil 4). Arxeoloqlar Kür-Araz mədəniyyətinə aid keramika məmulatını Şimali Qafqaz, Cənubi Qafqaz, İran, Anadolu hətta Cənubi Levantda da aşkar etmişlər. Olduqca böyük əraziyə yayılan bu maddi-mədəniyyət Qərbi Asiyanın tarixəqədərki dövründən məlumdur. Bununla belə biz nəvaxtsa qırmızı və qara rəngli gil qablarda nahar edən, nalşəkilli ocaqlarda yemək hazırlayan, yuvarlaq evlərdə yaşayan, mütəhərrik sitayiş əşyaları hazırlayan bu insan cəmiyyətinin təbiəti haqqında çox az bilirik. I Maxta Kültəpəsi və II Kültəpədə biz bu minilliyi əhatə edən radiokarbon tarixləri bərpa etmək imkanı əldə etdik və bu həmin dövrün mütləq xronologiyasını aydın başa düşməyə imkan verdi. Biz həmçinin bu iki yaşayış yerinin iqtisadiyyatını tədqiq etməyə diqqət yönəldik, bilmək istədik ki, köçəri yerdəyişmələr bu materialın yayılmasının aydınlaşdırılmasına kömək edə bilərmi?(şəkil 5). Botaniki materiallar və fauna qalıqlarının analizi, onların tədqiqi davam edir və araşdırmalar az öyrənilən bu fenomeni aydınlada bilər (şəkil 6).

Arxeoloji kəşfiyyatlar

2006-cı ilin iyul ayında biz bütün Naxçıvanda və Şərur rayonunda arxeoloji kəşfiyyat işləri aparan Vəli Baxşəliyevə qoşulduq. Biz əsas diqqəti Arazın əsas qollarından biri olan Arpaçay vadisini və Arpaçayın qolu Qabaxlıçay vadisini tədqiq etməyə yönəldik. Planlaşdırdığımızın əksinə olaraq vaxtın azlığını nəzərə alaraq biz geniş araşdırma aparmaq imkanına malik deyildik. Lakin Naxçıvan üçün kəşfiyyat xarakterli nəşrlərin azlığını nəzərə alaraq 2007 və 2008-ci ilin yayında daha geniş və intensiv iş aparmaq fikrindəyik. Buna baxmayaraq biz məlum olan bütün abidələri araşdıraraq material topladıq və yerli əhalinin

məlumatlarından istifadə edərək II Qızqalası (2) kimi yeni abidələri müəyyən etdik. Məlum olan abidələri araşdıraraq biz keramika məmulatı və daş alətlər əldə etdik. Biz mütəhərrik GPS qəbuledicisindən istifadə edərək tədqiq edilən bütün abidələrin perimetrini qeyd etdik. Tədqiqat zamanı əldə edilən materialların araşdırılması davam edir. Lakin tərtib edilən xəritələr 7000 il ərzində Eneolit dövründən Orta əsrlərədək yaşayış olan abidələr haqqında o qədər də dəqiq məlumat vermir.

II Kültəpə

II Kültəpə yaşayış yeri müasir Didivar və Yuxarı Uzunoba kəndləri arasında, Naxçıvançayın qərb sahilində, Naxçıvan şəhərindən 10 km şimalda yerləşir (şəkil 12). Erkən (ETD) və Orta (OTD) və Son Tunc dövrü (STD) ərzində məskunlaşan müasir yaşayış yeri 10 hektar sahəni əhatə edir (şəkil 13). Arxeoloji qazıntılar və kəşfiyyatlar göstərir ki, Orta Tunc dövrü (OT) yaşayış yerinin bütün sahəsini əhatə etmişdir, ola bilsin ki, Kür-Araz yaşayış yeri təqribən 5 ha sahəni əhatə etmişdir. Bu e.ə. dördüncü-ikinci minilliklərdə Naxçıvanda ən böyük yaşayış yerlərindən biri olmuşdur. II Kültəpədə ilk qazıntı 1962-ci ildə Osman Həbibullayev tərəfindən Eneolit və Tunc dövrünə aid I Kültəpə yaşayış yerindəki tədqiqatların bir hissəsi kimi aparılmışdır. 1968-1989-cu illərdə Vəli Əliyev bu yaşayış yerinin dördüncü və ikinci minilliklərə aid təbəqəsini araşdırmışdır. O, ikinci minilliyə aid müdafiə divarlarının və rəsmi binaların qalıqlarını aşkar etmiş və buna əsasən Naxçıvanın qədim şəhər və dövlət olduğunu qeyd etmişdir. Vəli Əliyev və onun komandası həmçinin 500 m² sahədə möhrə və çiy kərpicdən tikilən dairəvi və dördkünc formalı Kür-Araz evlərinin qalıqlarını aşkar etmişlər (şəkil 14).

2006-cı ildə Naxçıvan Arxeoloji Proyektı bizim ilk kəşfiyyat mövsümündə yenidən II Kültəpəyə getdi. Radiokarbon tarixlərini bərpa etmək üçün biz 2 X 2m sahədə, əvvəlki Kür-Araz təbəqəsinin yaxınlığında arxeoloji qazıntı apardıq. Qazıntı 7m dərinliyədək davam etdirildi. Biz bu qazıntıyı 1970-ci illərdə tərk edilmiş Orta Tunc dövrü (OTD) təbəqəsinin son səviyyəsindən başladığımız və xam torpağa dək davam etdirdik (şəkil 15).

Biz ocaqlardan, ocaq çuxurlarından və pis saxlanmış arxitektura qalıqlarından ibarət 52 tikinti dövrü aşkar etdik. İki təbəqədə dairəvi formalı möhrə divarlar da aşkar olundu (şəkil 16). Biz strategiyamızın bir hissəsi kimi hər bir döşəmə, ocaq, ocaq çuxuru, kül təbəqəsindən 10-12 litr flotasiya edərək Kür-Araz dövrü ərzində paleobotaniki nümunələrin ardıcılığını, kənd təsərrüfatı strategiyasının dəyişməsini izləmək istədik (şəkil 17). Hazırda biz bu dərin şurfun əvvəlki qazıntılarla sinxronizasiyası üzərində işləyirik.

I Maxta Kültəpəsi

I Maxta Kültəpəsi yaşayış yeri müasir Maxta kəndi yaxınlığında, Şərur şəhərindən 5 km şimal-qərbdə yerləşir (şəkil 22). Müasir yaşayış yeri 0.78 ha sahəni əhatə edir. Erkən Tunc dövrü ərzində məskunlaşdırılan abidədə 4 m hündürlükdə təbəqə yığılmışdır. I Maxta Kültəpəsi suvarılan sahənin ortasında yerləşdiyindən buldozer tərəfindən böyük dağıntıya uğradılmışdır (şəkil 23). 1988-1989-cu illərdə Səfər Aşurov və Vəli Əliyev bu yaşayış yerində 10 X 10m sahədə qazıntı aparmışdır. Onlar bir neçə dairəvi formalı Kür-Araz binası, o cümlədən planı tam bəlli olan bir ev aşkar etmişlər. 2006-cı ildə Naxçıvan Arxeoloji Proyektı bizim ilk kəşfiyyat mövsümündə yenidən I Maxta Kültəpəsinə getdi. Böyük buldozer yaşayış yerini dağıtmış, xeyli kəsiklər buraxmış, Kür-Araz mədəniyyətinə aid materialları, o cümlədən keramika və ocaq qurğularını üzə çıxarmışdır. Bu bizi yaşayış yerində şurf qoymağa ruhlandırdı (şəkil 24). Biz 2 X 2m sahədə tədqiqat işləri apardıq. Təqribən 2,5 m dərinlikdə dairəvi formalı binalar aşkar olundu (şəkil 25 və şəkil 26). II Kültəpədə olduğu

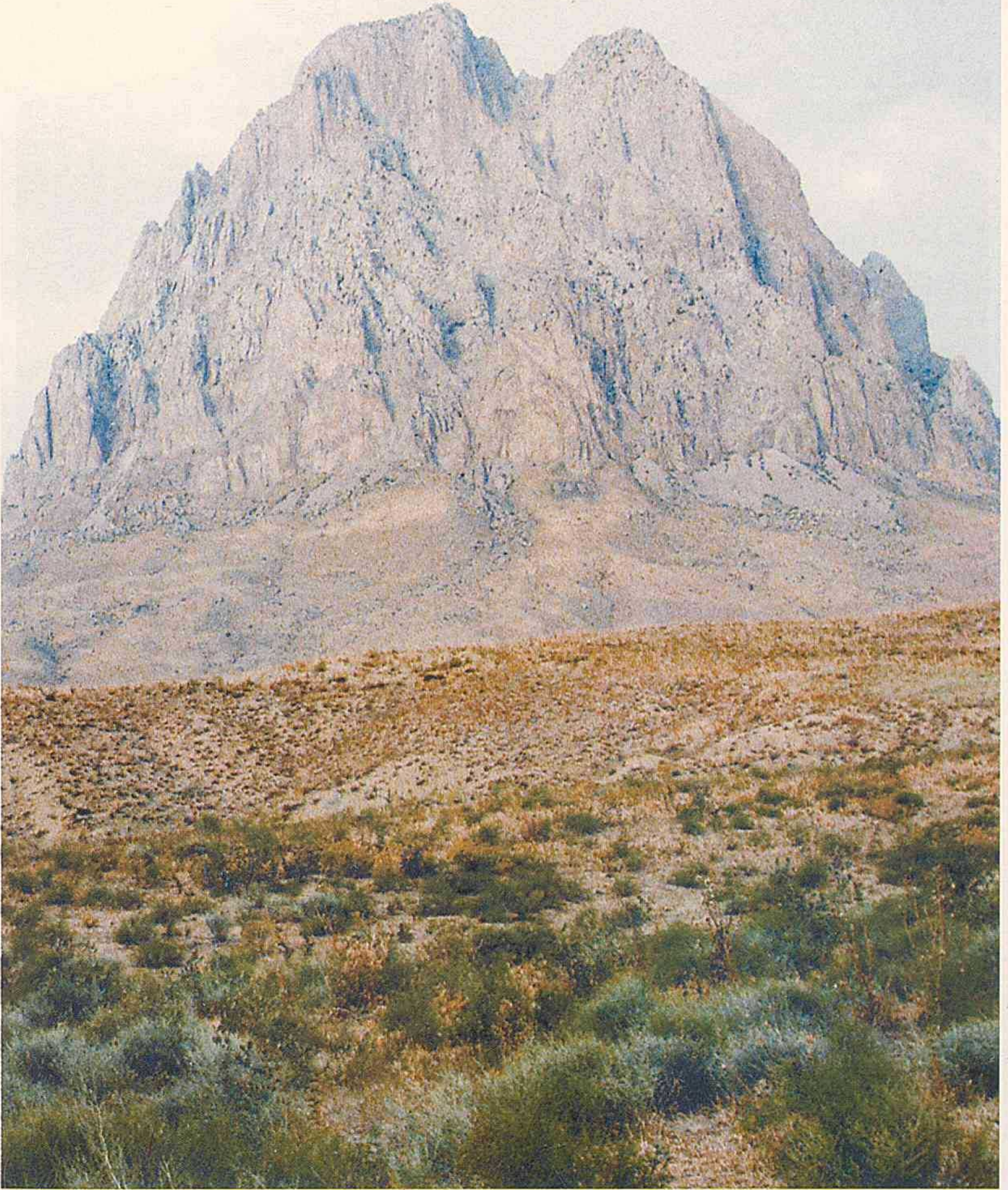
*Azərbaycan ən qədim insan məskənlərindən
biri olmuşdur.*

Heydər ƏLİYEV,
*Azərbaycan xalqının
Ümummilli lideri*



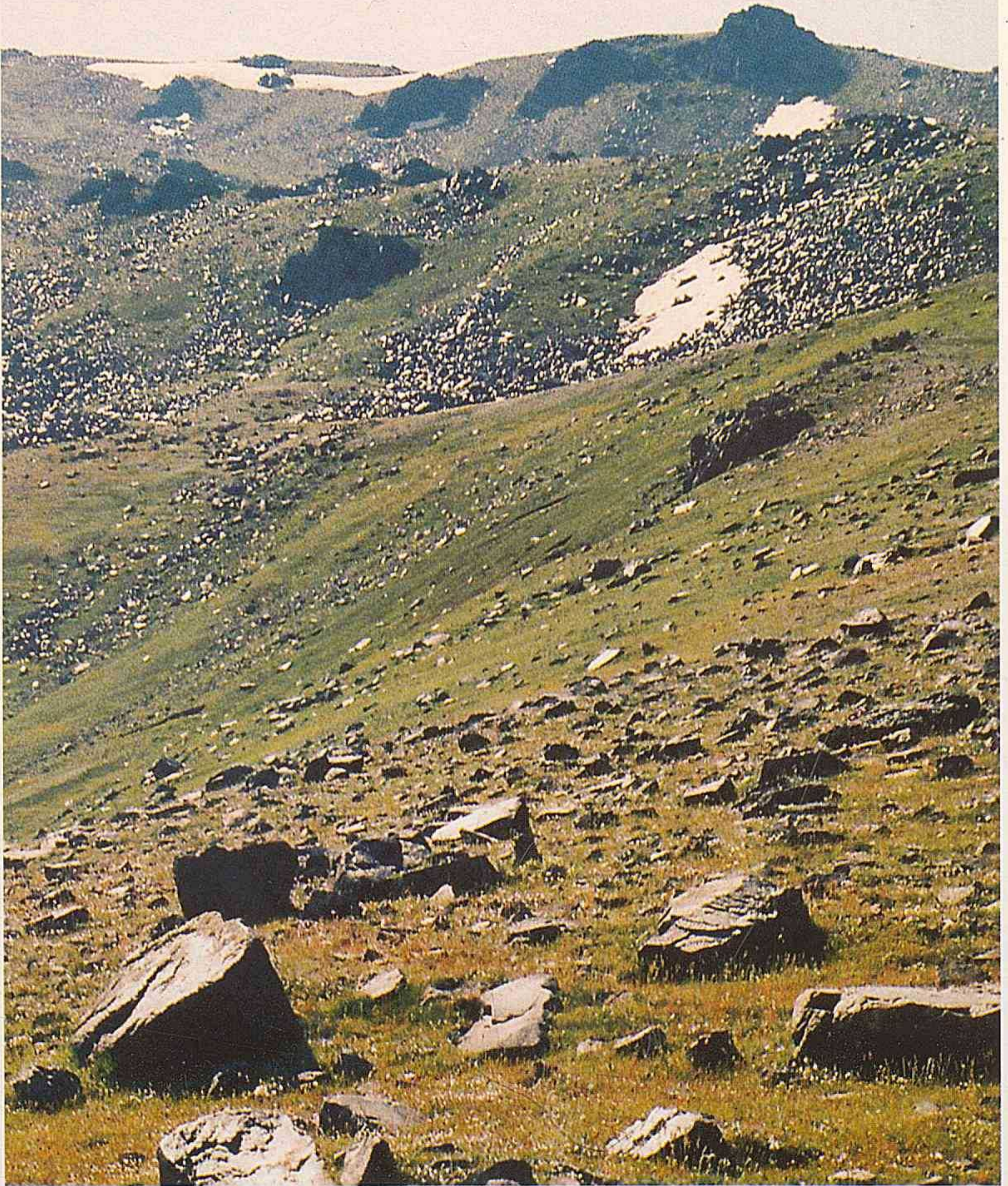
Naxçıvan qədim Azərbaycan torpağıdır....

*İlham ƏLİYEV,
Azərbaycan Respublikasının
Prezidenti*

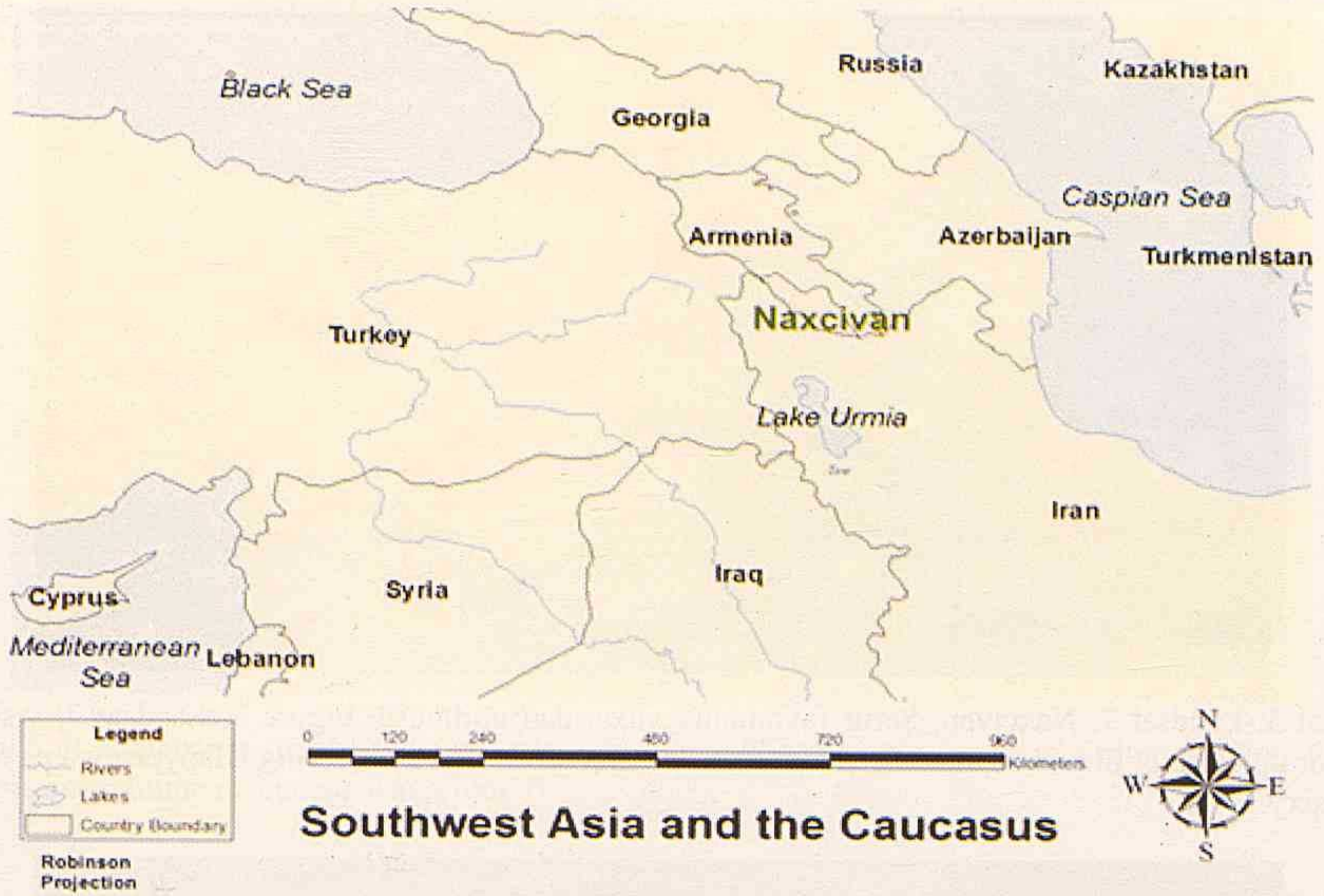


Naxçıvan torpağı tarixi abidələrlə zəngindir.

*Vasif Talbov,
Naxçıvan Muxtar Respublikası
Ali Məclisinin Sədri*



kimi biz C-14 tarixlərin və arxeobotaniki qalıqların bərpa edilməsinə diqqət edirdik (heyvan sümükləri və kömürləşmiş toxumlar).



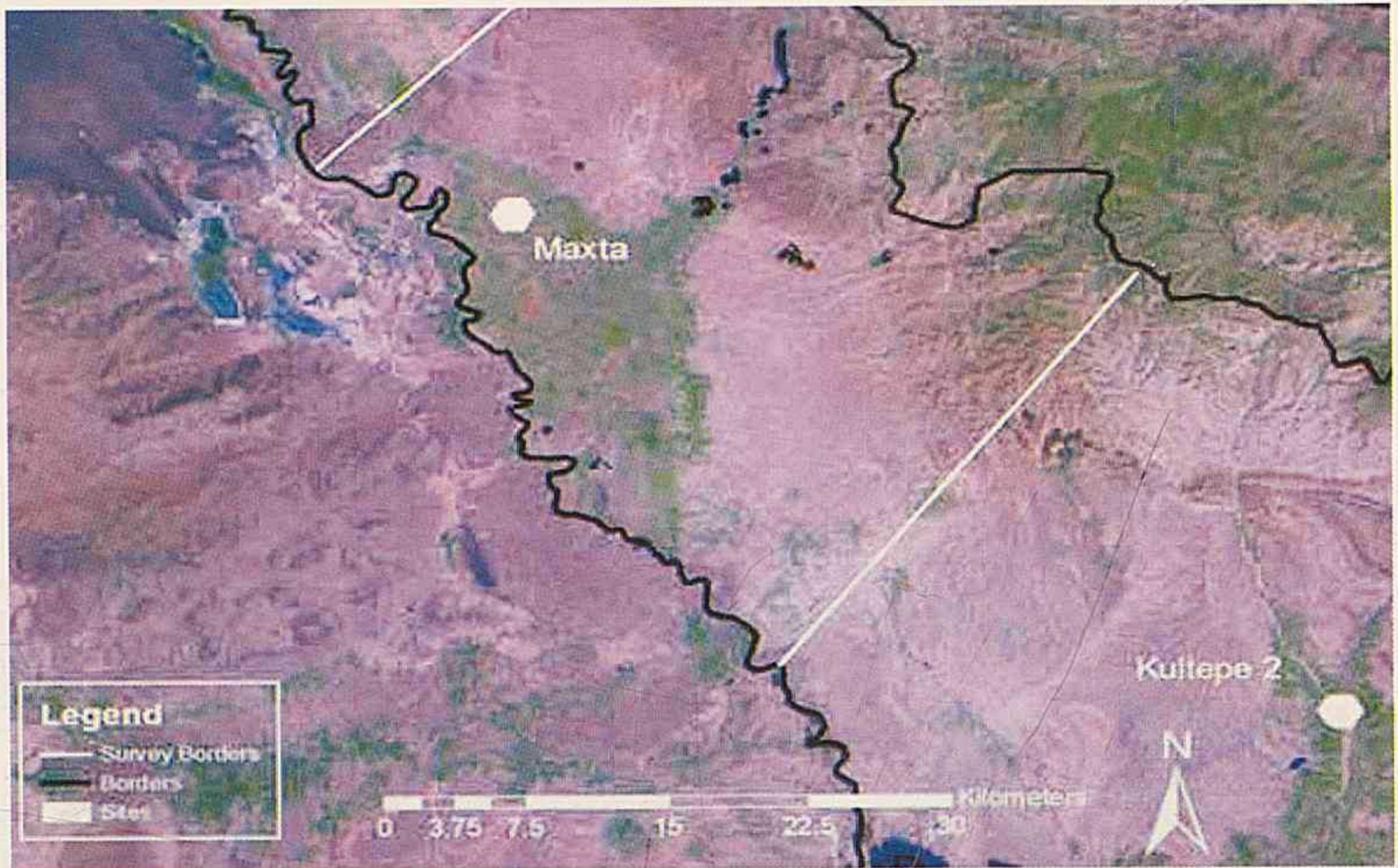
Şəkil 1. Qafqazın və Asiyanın Cənub-qərbinin xəritəsi. Figure 1. Map of Southwest Asia and the Caucasus. Рис. 1. Карта юго-запада Азии и Кавказа.



Şəkil 2. Kültəpə II. Qazıntıların başlanması. Figure 2. Kultepe II. Setting up excavation units. Рис. 2. Кюльтепе II. Начало раскопок.



Şəkil 3. Ləndsat 7, Naxçıvan, Şərur rayonunun yuxarıdan görünüşü. Figure 3. Landsat 7, visible color up close of Sharur rayon, Naxçıvan. Рис. 3. Лэндсат 7, Нахчыван, Вид Шарурского района сверху.



Şəkil 4. Ləndsat 7, Tədqiqat sahələrinin, II Kültərə və I Maxta Kültərəsinin görünüşü. Figure 4. Landsat 7, indicating the survey area and location of Kultepe II and Maxta I. Рис. 4. Лэндсат 7, изображение района изысканий Кюльтепе II и Махта I.



Şəkil 5. II Kültərinin şimalında qoyun otlağı. Figure 5. Sheep grazing north of Kultepe II. Рис. 5. Овечьё пастбище на севере Кюльтепе II.



Şəkil 6. II Kültərə, Naхçıvançay və İlandağın şərqdən görünüşü. Figure 6. Kultepe II, view of Naхсivancay and Іlan Dag to the east. Рис.6. Кюльтепе II, вид на Нахчыванчай и Иландаг с востока.



Şəkil 7. Labarotoriya çalışmaları. Figure 7. Labotatory research. Рис. 7. Лабораторные работы.



Şəkil 8. Махта. Тахıl dəni. Figure 8. Махта, grain ss6 2mm small 1. Рис. 8. Махта. Хлебные злаки.



1 mm

Triticum aestivum-durum, Kültepe II



Triticum spikelet, Kültepe II



1 mm

Hordeum sp., Maxta



1 mm

Hordeum sp., Maxta



10 μ m

Boraginaceae, Kültepe II



0.5 mm

Gallium, Kültepe II

Şəkil 9. II Kültepe. Toxum qalıqları. Figure 9. Kültepe II. Rests of seed. Рис. 9. Кюльтепе II. Остатки семен.



Şəkil 10. I Maхта Kültəpəsi. Kür-Araz keramikası. Figure 10. Maхта I. Kuro-Araxes pottery. Рис. 10. Махта I. Куро-Араксская керамика.



Şəkil 11. I Maхта. Kür-Araz keramikası. Figure 11. Maхта I. Kuro-Araxes pottery. Рис. 11. Махта I. Куро-Араксская керамика.

Introduction

Since 2006, Lauren Ristvet (University of Pennsylvania), Vəli Baxşəliyev (Azerbaijan National Academy of Sciences, Naxçıvan) and Səfər Aşurov (Azerbaijan National Academy of Sciences, Baku), along with their colleagues and students have investigated the long term history of this fascinating region. The Naxçıvan Autonomous Republic is part of Azerbaijan, but is separated geographically from the rest of the country, bordered on the south and west by Iran and Turkey (the Araxes/Aras River marks the boundary) and on the north and east by Armenia. This region is 5,500 km² (2090 square miles) making it roughly the size of Delaware. Naxçıvan's position on the north-eastern frontier of Greater Mesopotamia makes it an ideal place to study the interaction of steppe/nomadic societies, indigenous village societies and external empires (particularly Urartu and Achaemenid Empire). We are also interested in investigating the nature of political complexity in the Caucasus, as an important counterpoint to the better known political trajectories of Mesopotamia, Iran and the Levant.

Here you can find information about the 2006 survey and soundings at the Early Bronze Age (Kura-Araxes) sites of Kültepe II and Maxta Kültepesi I and the 2008 excavations at the Iron Age fortress of Oğlanqala, download publications in Azerbaijani, English and Russian, and discover how you can contribute to our exciting work in Naxçıvan.

Our work in the summer of 2006 laid the foundation for a long term collaborative project between American and Azerbaijani scientists. First, we initiated an archaeological survey of the Arpaçay in Sharur Rayon in western Naxçıvan (Figure 1 and Figure 3), where we visited 45 "sites" along this wadi ranging in age from the Eneolithic to the Medieval period. These "sites" included sherd and lithic scatters, cemeteries, fortresses and tepes. Second, we excavated 2X2m soundings at two mounds (tepes, tells), Kültepe II (Figure 2) and Maxta Kültepesi I, that were inhabited throughout the Kura-Araxes period (ca. 3500-2400 BC) (Figure 4). Archaeologists have found Kura-Araxes pottery in the Northern and Southern Caucasus, Iran, Anatolia and even the Southern Levant—making this the most spatially extensive material culture known from the prehistory of Western Asia. Yet we are still unsure about the nature of the societies of the people who once ate from this red and black burnished pottery, cooked supper with the help of horse-shoe shaped portable hearths or lived in these distinctive circular houses. At Maxta Kültepesi I and Kültepe II, we were able to reconstruct radiocarbon dates that spanned this millennium, helping us to better understand the absolute chronology of the period. We also focused on investigating the economic basis of these two ancient settlements, in order to see whether pastoral migrations might help to explain the spread of this material (Figure 5). Analysis of the botanical and faunal remains is ongoing and should shed light on this poorly understood phenomenon (Figure 6).

Survey

In July-August 2006, we joined Veli Baxshaliyev, who has initiated a survey of all of Naxicivan, in order to survey Sharur Rayon. We focused on surveying the Arpacay, one of the major tributaries of the Araxes river, and its tributary, the Kabaxlycay. Given the limited amount of time we had at our disposal we were not able to initiate a walking survey as we had originally planned. However, given the lack of published survey data for Naxcivan, a more extensive survey will provide a framework for a later, more intensive

survey that we hope to initiate in summer 2007 or 2008. Instead we visited and collected material from all known sites, investigated tepes visible on CORONA imagery, and used local informants to locate other sites-- including the new fortress of Qizqala II (2). We also uncovered several sherd and lithic scatters when walking between known sites. We recorded the perimeter of each of our collection areas using a hand-held GPS receiver. The analysis of the survey is still ongoing—but the following maps give a very rough idea of settlement pattern changes over roughly 7000 years-- from the Eneolithic to the Medieval period.

Kültepe II

Kültepe II is a tell located approximately 10 km north of Naxçivan city, on the west bank of the Naxçivan river between the modern villages of Didivar and Yuxarı Uzunoba (Figure 12). The modern tell is nearly 10 ha in extent and was occupied during the Early, Middle and Late Bronze Age (EBA, MBA and LBA) (Figure 13). Survey and excavation suggest that the MBA occupation extended over nearly the entire area of the tell, while the EBA/Kura-Araxes town may have been almost 5 hectares, making this one of the largest sites in Naxçivan during both the second, third and fourth millennia BC.

The first soundings at Kültepe II were made in 1962 by Osman Abibullaev as part of the work done at the nearby Eneolithic and Early Bronze Age site, Kültepe I. From 1968 until 1989, Veli Aliyev excavated both second and fourth millennium levels of this site. He uncovered a stone fortification wall and official early second millennium buildings, leading him to propose that Naxçivan was already the site of an archaic state during this period. Aliyev and his team also uncovered a series of domestic neighborhoods, consisting of circular and quadrangular Kura-Araxes houses, made of pisé and mudbrick in an approximately 500m² excavation which probably spanned nearly the entire millennium of this period (Figure 14).

In 2006, the Naxçivan Archaeological Project revisited the site of Kültepe II during our first season of regional survey. In order to retrieve a series of radiocarbon dates, we spent 10 days excavating a 2X2m sounding of the section adjacent to the earlier Kura-Araxes excavation. The sounding was 7m deep. We began this sounding at the final MBA level left from the 1970s excavation and finished when we hit sterile soil (Figure 15).

We identified 52 occupation levels, generally consisting of floors, hearths and fire-pits and little built architecture, although two levels included rounded pisé walls (Figure 16). As part of our sampling strategy, we floated 10-12 liters from each floor, ashy layer, hearth or fire-pit and thus have a long sequence palaeobotanical samples to explore changing agricultural strategies during the Kura-Araxes period (Figure 17). Currently, we are working on synchronizing our deep sounding with the earlier excavation.

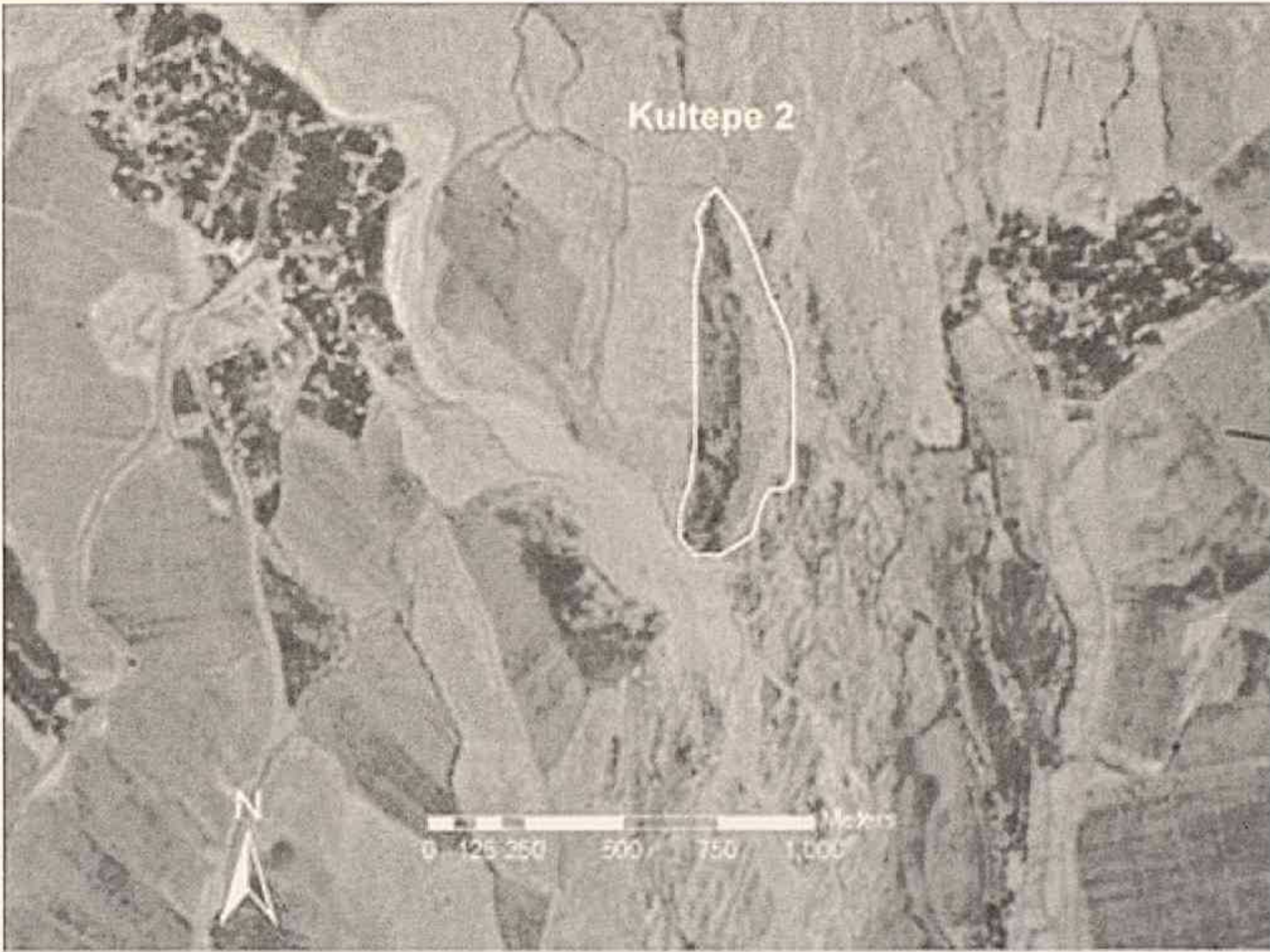
Maxta Kültepesi I

Maxta Kültepesi I is a tell located 5 km northwest of Sharur city, near the modern village of Maxta (Figure 22). The modern tell is 0.78 ha in extent and probably about 4 meters high and was occupied during the Early Bronze Age. Maxta Kültepesi I is in the middle of an irrigated field and has suffered extensive bulldozer damage (Figure 23).

In 1988 -1989 Safar Ashurov and Veli Aliyev excavated 10 X 10 m area at this site. He uncovered several circular Kura-Araxes houses, including one house together with nearly all of its furnishings.

In 2006, the Naxçivan Archaeological Project revisited the site of Maxta Kültepesi I during our first season of regional survey. The extensive bulldozer damage at this site, which had exposed a number of clear sections and thrown up extensive Kura-Araxes

objects, including whole vessels and hearths, encouraged us to excavate a sounding at this site as well (Figure 24). We excavated a 2X2m sounding at Maxta I which was approximately 2.5m deep, exposing a series of super-imposed circular houses (Figure 25 and Figure 26). As at Kültepe 2, we focused on retrieving C-14 dates and archaeobiological data (animal bones and carbonized seeds).



Şəkil 12. II Kültəpənin ümumi görünüşü, 23 iyul 1975. Figure 12. CORONA image, July 23, 1975 of Kültepe II. Рис. 12. Общий вид Кюльтепе II, 23 июля 1975 г.



Şəkil 13: Kültəpənin şərqdən, Naхсыванçay vadisi ilə görünüşü. Figure 13. View of Kültepe from the east, with a channel of the Naхсыванçay in the foreground. Рис. 13. Вид поселения Кюльтепе с востока, с долиной Нахчыванçая на переднем плане.



Şəkil 14. II Kültərinin dairəvi kərpic divarı və suvanmış döşəməsi. Figure 14. Circular mudbrick wall and plastered floor, Kulterpe II. Рис. 14. Круглая кирпичная стена Кюльтепе II и оштукатуренный пол.



Şəkil 15. II Kültərinin cənub kəsiyi. Figure 15. South section, Kulterpe II. Рис. 15. Южный разрез Кюльтепе II.



Şəkil 16. II Kültəpədə ev 1, lay 40. Figure 16. House 1 from Kultepe II sounding, lot 40.
Рис. 16. Дом 1 в Кюльтепе II, слой 40.



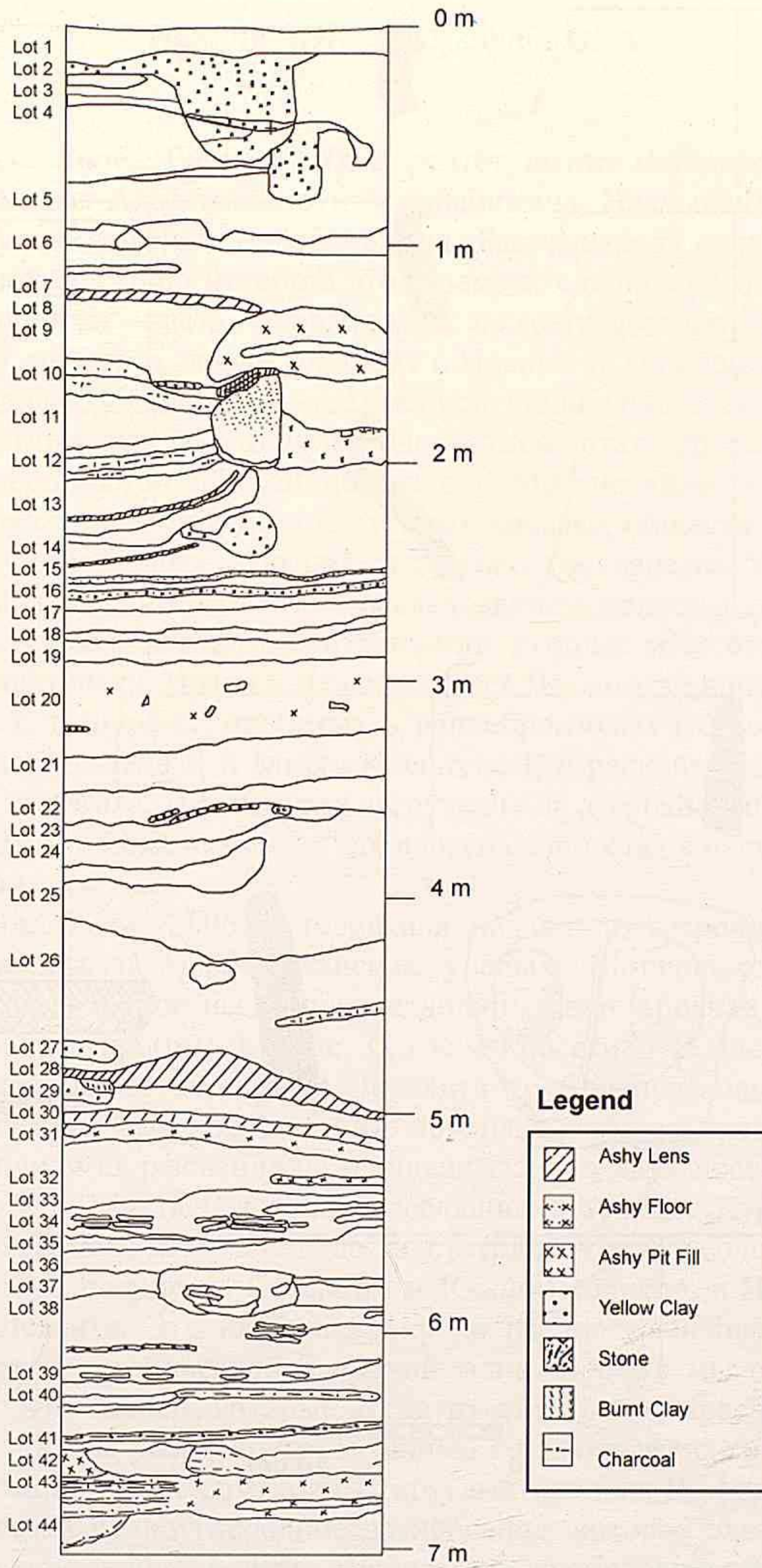
Şəkil 17. II Kültəpədə bir-birinin üzərində olan ocaqlar, lay 41 və 42. Figure 17. Two superimposed hearths from Kultepe II houses, lots 41 and 42. Рис. 17. Очаги, расположенные один на другом в Кюльтепе II, слои 41 и 42.



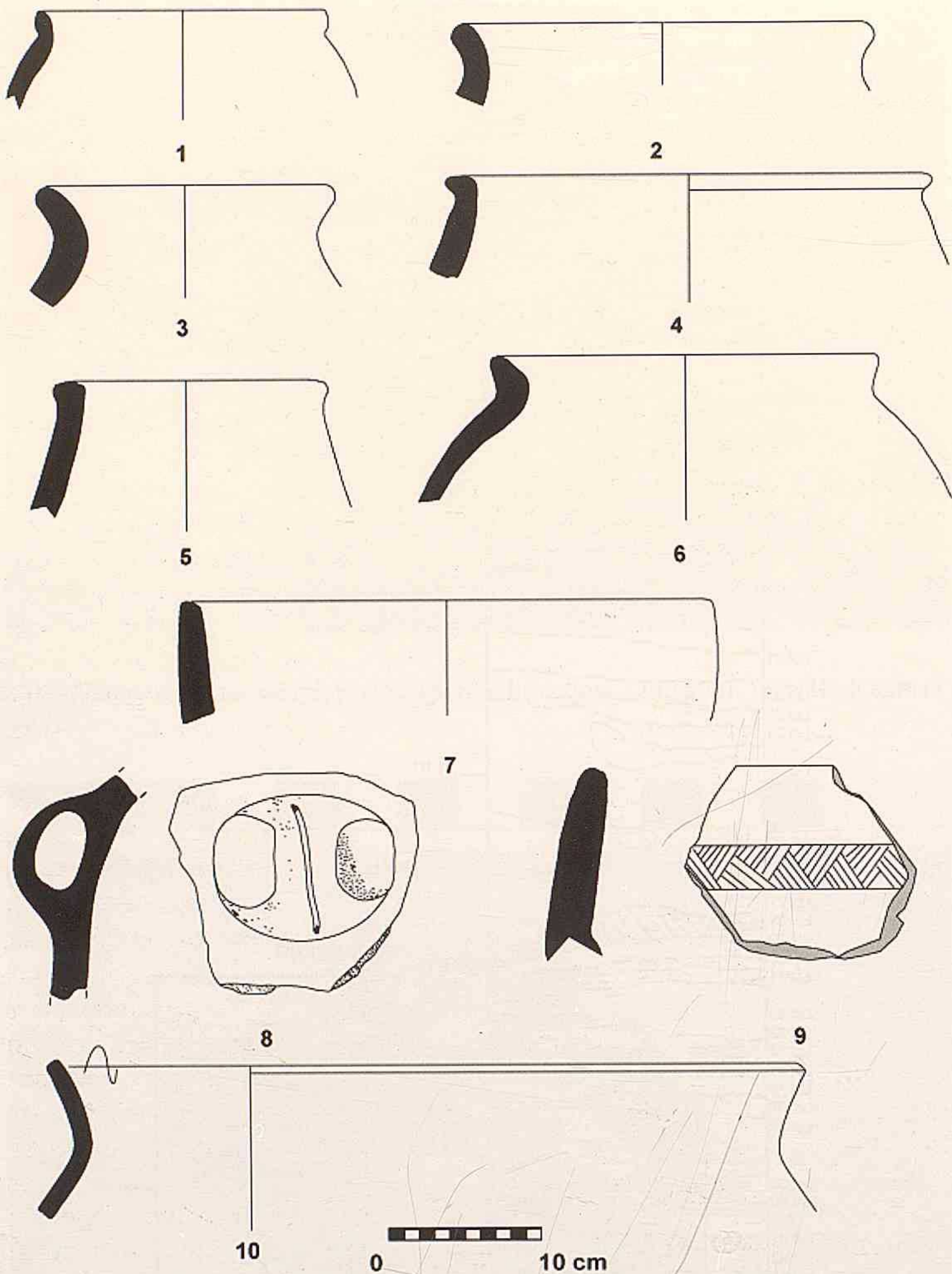
Şəkil 18. II Kültərinin cənub kəsiyi. Figure 18. South section, Kultere II. Рис. 18. Южный разрез Кюльтепе II.



Şəkil 19. Kültərə II. Kür-Araz keramikası. Figure 19. Kultere II. Kuro-Araxes pottery. Рис. 19. Кюльтепе II. Куро-Араксская керамика.



Şəkil 20. II Kültəpənin cənub kəsiyi. Figure 20. South section, Kültəpə II. Рис. 20. Южный разрез Кюльтепе II.



Şəkil 21. Kültəpə II. Kür-Araz keramikası. Figure 21. Kultepe II. Kuro-Araxes pottery. Рис. 21. Кюльтепе II. Куро-Араксская керамика.

ИССЛЕДОВАНИЯ 2006 ГОДА

Введение

С 2006 года Лорен Риствет (Университет штата Пенсильвания), Вели Бахшалиев (Национальная Академия Наук Азербайджана, Нахчыван) и Сафар Ашуров (Национальная Академия Наук Азербайджана, Баку), наряду с их коллегами и студентами исследуют древнюю историю этого замечательного региона. Нахчыванская Автономная Республика – часть Азербайджана, но географически отделена от остальной части страны, на юге и западе граничит с Ираном и Турцией (граница проходит по реке Аракс), на севере и востоке – с Арменией. Общая площадь этой области 5 500 км² (2090 квадратных миль), это примерно размер штата Делавэр. Расположение Нахчывана на северо-восточной границе Большой Месопотамии делает ее идеальным местом, чтобы изучать взаимодействие степных кочевых обществ, местных деревенских обществ и иностранных империй (особенно государства Урарту и империи Ахеменидов). Мы также интересуемся исследованием природы политических комплексов на Кавказе, как важного контрапункта к более известным политическим траекториям Месопотамии, Ирана и Леванта. Здесь Вы можете найти информацию об изысканиях 2006 г. и шурфах, пробитых в раннебронзовых (Куро-Аракских) горизонтах поселений Кюльтепе II и Махта Кюльтепе I, и раскопках 2008 г. в крепости Железного века Оглангала. Публикации загружены на азербайджанском, английском и русском языках и Вы можете узнать, как внести свой вклад в нашу захватывающую работу в Нахчыване.

Наша работа летом 2006 г. положила начало долгосрочному совместному проекту американских и азербайджанских ученых. Во-первых, нами проведено археологическое разведочное исследование долины реки Арпачай в Шарурском районе, на западе Нахчывана (рис. 1 и рис. 3), где мы посетили 45 поселений вдоль этой вадии, которые охватывают период от Энеолита до Средневековья. Эти поселения включали керамические изделия, каменные орудия, кладбища, крепости и холмы. Во-вторых, мы проводили шурфование на площади 2x2 м в двух поселениях (холмах) – Кюльтепе II (рис. 2) и Махта I, которые заселялись в течение Куро-Аракского периода (приблизительно 3500- 2400 до н.э.) (рис. 4). Археологи нашли Куро-Аракскую глиняную посуду на Северном и Южном Кавказе, в Иране, Анатолии и даже в Южном Леванте. Это наиболее широко распространенная известная материальная культура доисторической Западной Азии. Все же мы еще мало знаем о природе обществ этих людей, которые когда-то ели из этой красно-черной полированной глиняной посуды ужин, приготовленный с помощью переносных подковообразных очагов, и жили в этих характерных круглых зданиях. В Махта I и Кюльтепе II нам удалось провести радиоуглеродное датирование, которое охватило это тысячелетие и помогло нам лучше понять абсолютную хронологию этого периода. Мы также сосредоточились на исследовании экономической основы этих двух древних поселений, чтобы выяснить, как кочевые миграции помогали распространению этой материальной культуры (рис. 5). Анализ ботанического материала и фауны и исследование этих материалов продолжается и должно пролить свет на этот плохо изученный феномен (рис. 6).

Изыскания

В июле-августе 2006 г. мы присоединились к Вели Бахшалиеву, который проводил разведочное исследование во всем Нахчыване, в том числе и в Шарурском

районе. Мы сосредоточились на исследовании долины Арпачая, одного из главных притоков реки Аракс, и ее притока Кабахлычая. Учитывая ограниченное время, имевшееся в вашем распоряжении, мы не смогли провести подробные изыскания на месте, хотя и первоначально планировали их. Однако, учитывая нехватку опубликованных исследовательских данных для Нахчывана, мы надеемся начать более обширные и более интенсивные изыскания летом 2007 или 2008 г.

Тем не менее, мы посетили и собрали материал со всех известных участков, исследовали холмы, видимые на образе короны, и использовали информантов из числа местных жителей, чтобы определить местонахождение других поселений, включая новую крепость Кызкала II (2). Мы также обнаружили несколько керамических изделий и каменных орудий в известных поселениях. Мы сделали запись периметра каждой исследованной области, используя переносной приемник GPS. Анализ разведочных материалов все еще продолжается. Но следующие карты дают очень грубое представление о поселениях, которые существовали примерно 7000 лет – от Энеолита до Средневекового периода.

Кюльтепе II.

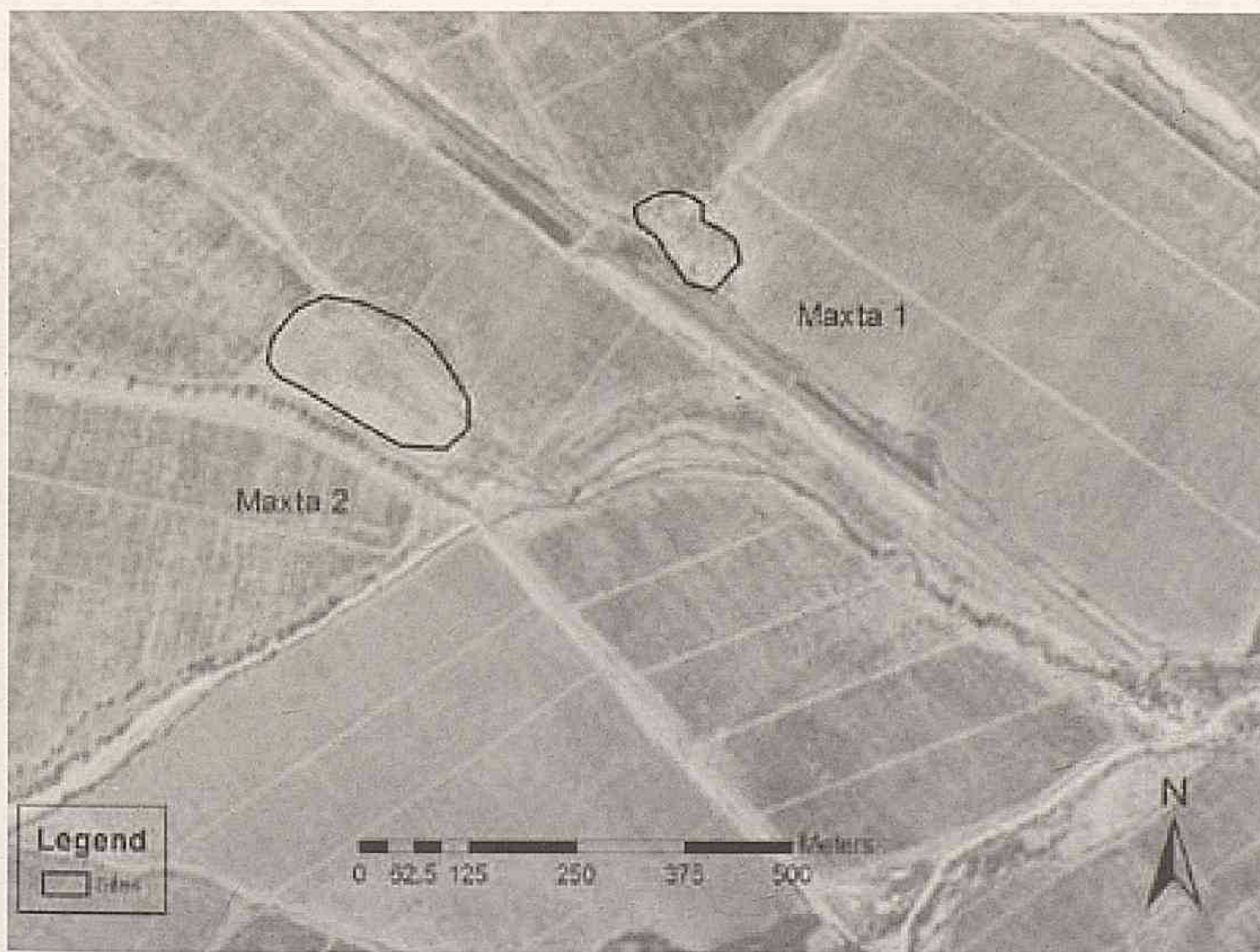
Кюльтепе II — холм расположен приблизительно в 10 км к северу от города Нахчыван, на западном берегу реки Нахчыванчай между современными деревнями Дидивар и Юхары Узуноба (рис. 12). Современный холм, охватывающий почти 10 га площади, был заселен в течение раннего и среднего Бронзового века (РБВ и СБВ) (рис. 13). Изыскания и раскопки предполагают, что среднебронзовый горизонт (СБ) охватывал почти всю область поселения, а раннебронзовое — Куро-Аракское поселение охватывало примерно 5 гектаров. Это было одно из наибольших поселений в Нахчыване в течение второго-четвертого тысячелетий до н.э. Первая шурфовка в Кюльтепе-2 была сделана в 1962 г. Османом Абибуллаевым как часть работы, проводимой в соседнем энеолитическом и раннебронзовом поселении Кюльтепе I. С 1968 по 1989 гг. Вели Алиев раскопал напластования этого поселения, датируемые IV-II тысячелетиями до н.э. Он вскрыл каменную оборонительную стену и официальные здания второго тысячелетия до н.э., это позволило предположить, что Нахчыван был городом и древним государством в течение этого периода. Алиев и его команда на площади 500 м² также вскрыли круглые Куро-Аракские помещения, которые были построены из глинобита или же сырцового кирпича и, вероятно, существовали почти все тысячелетие этого периода (рис. 13).

В 2006 г., в течение первого сезона нашей региональной разведки Нахчыванский Археологический Проект повторно посетил поселение Кюльтепе-2. Чтобы восстановить ряд дат по радиоуглероду, мы провели 10 дней, проводя шурфовку на площади 2x2 м, смежной с более ранними раскопками Куро-Аракского периода. Глубина шурфа была 7 м. Мы начали этот шурф на заключительном уровне СБВ, оставленном от раскопок 1970-х годов, и раскопали до бесплодного грунта (рис. 15).

Мы вскрыли 52 строительных периода, состоящих из очагов и очажных ям и небольшого количества плохо сохранившейся архитектуры, хотя два горизонта включали округленные глинобитные стены (рис. 16). Как часть нашей стратегии, мы пустили в флотации 10-12 литров от каждого пола, пепельного слоя, очага или очажной ямы и, таким образом, хотели проследить последовательность палеоботанических образцов и исследовать изменяющиеся в течение Куро-Аракского периода сельскохозяйственные стратегии (рис. 17). В настоящее время мы работаем над синхронизацией нашего глубокого шурфа с более ранними раскопками.

Махта Кюльтепе I

Махта Кюльтепе I – холм расположен в 5 км к северо-западу от города Шарур, около современной деревни Махта (рис 22). Современный холм охватывает 0.78 га площади и приблизительно 4 метра высоты, и был заселен в течение раннего Бронзового века. Махта Кюльтепе I находится в середине орошаемой области, и подвергалась обширным повреждениям от бульдозера (рис. 23). В 1988-1989 гг. Сафар Ашуров и Вели Алиев в этом поселении проводили раскопки на площади 10x10 м. Они вскрыли несколько Куро-Аракских круглых зданий, включая один дом вместе с почти всей его обстановкой. В 2006 г. в течение первого сезона нашей региональной разведки Нахчыванский Археологический Проект повторно посетил поселение Махта I. Обширные бульдозерные повреждения этого поселения выявили множество ясных секций и Куро-Аракские объекты, включая целую утварь и очаги. Это поощрило нас поставить шурф в этом поселении (рис. 24). Мы проводили земляные работы на площади 2x2 м. На глубине приблизительно 2,5 метров выявлены круглые здания (рис. 25 и рис. 26). Как и в Кюльтепе II, мы сосредоточились на том, чтобы восстанавливать даты C-14 и археоботанических данных (кости животных, и карбонизированные семена).



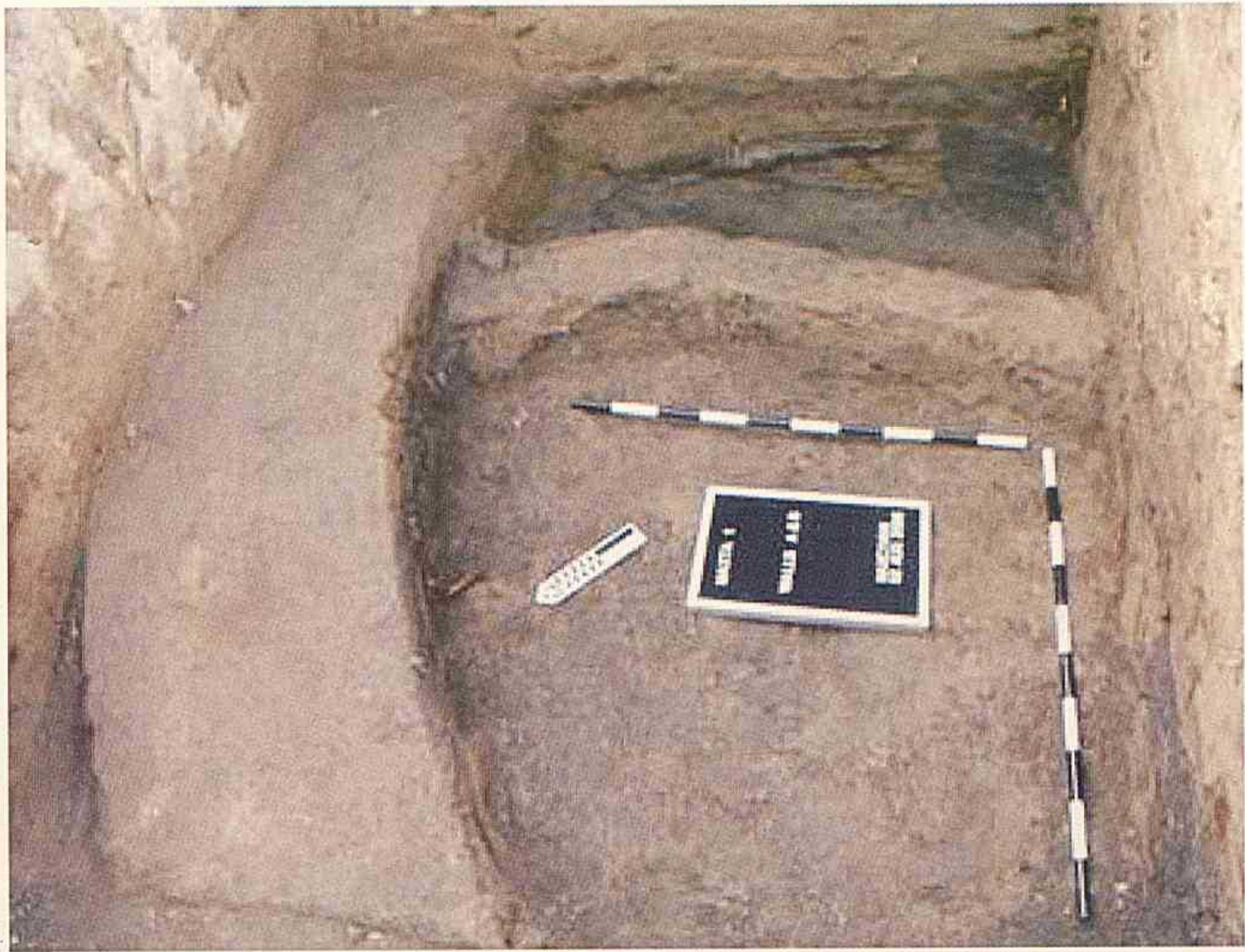
Şəkil 22. I Maxtanın yuxarıdan görünüşü, 14 sentyabr 1971. Figure 22. CORONA, September 14, 1971 of Mahta I. Рис. 22. Вид Махта I сверху



Şəkil 23. I Maxta, öndə buldozerin açdığı yarğan, arxada qazıntı sahəsi. Figure 23. Maxta I, bulldozer in foreground, excavation in the background. Рис. 23. Махта I, на переднем плане вскрытый бульдозером овраг, раскопки на заднем плане.



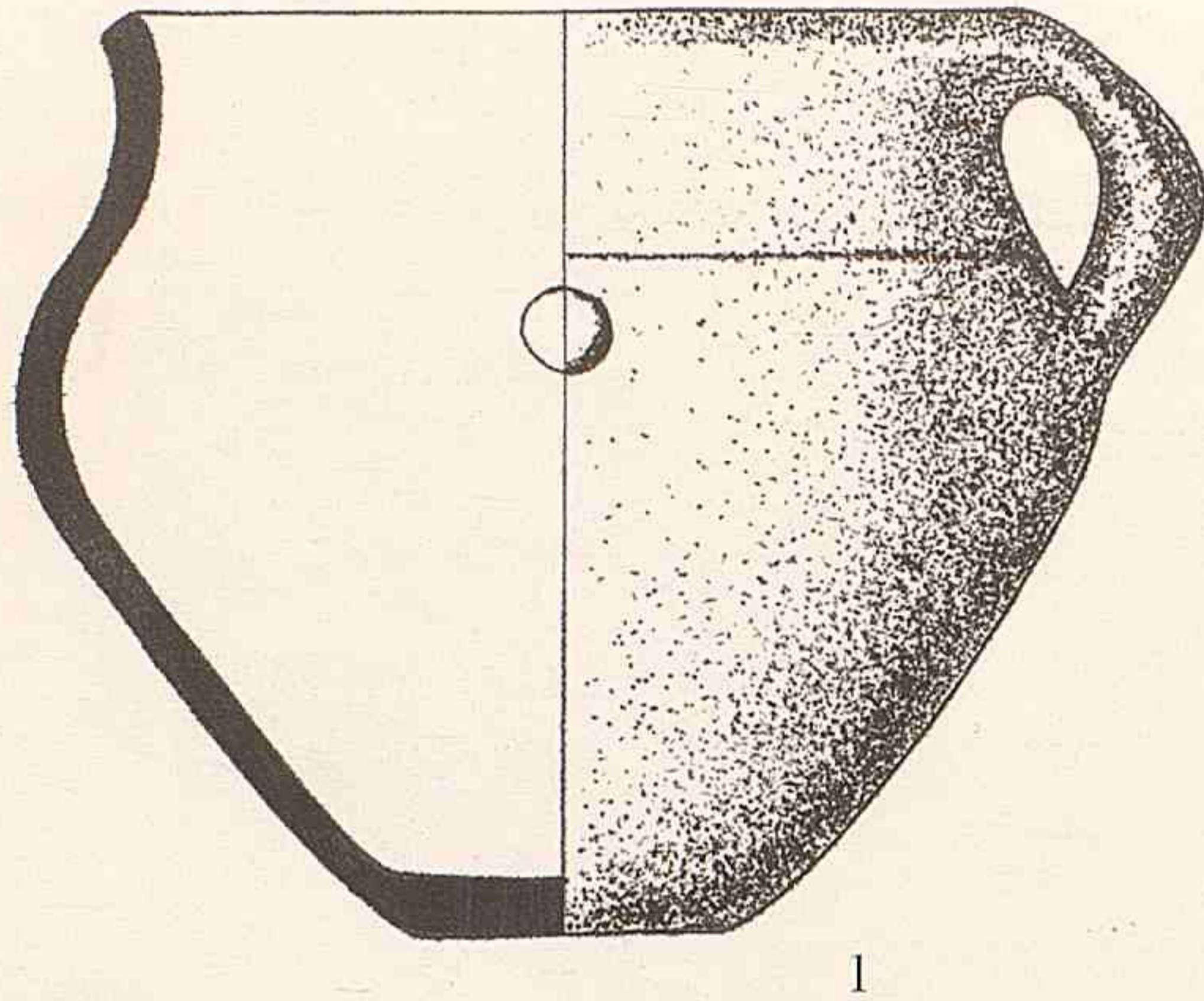
Şəkil 24. I Maxta Kültərəsinin şərq kəsiyi. Figure 24. East section of Maxta I. Рис. 24. Восточный разрез Махта I.



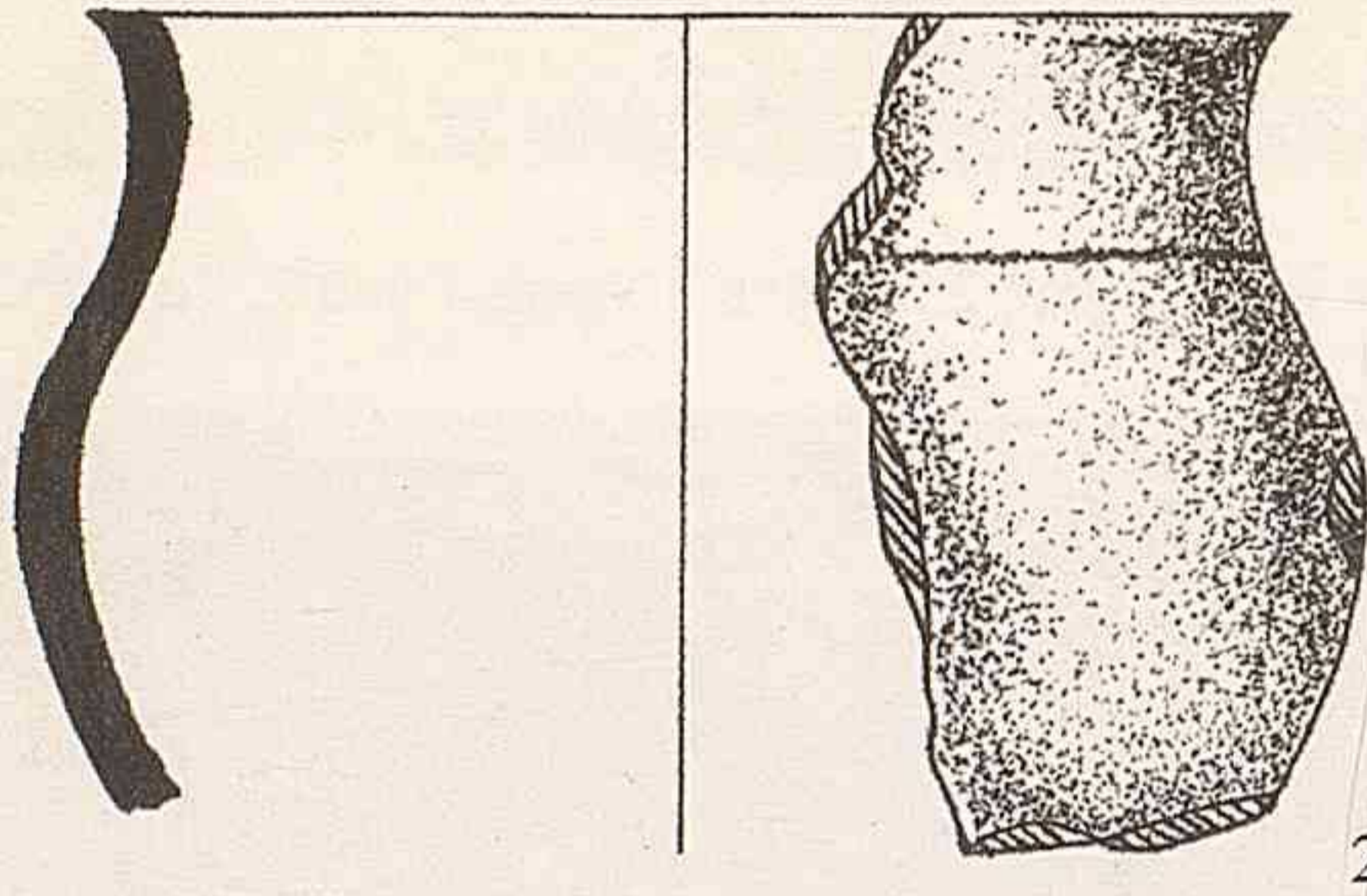
Şəkil 25. I Maxta, sahə 1 və 2. Figure 25. Maxta I, areas 1 and 2. Рис. 25. Махта I, участки 1 и 2.



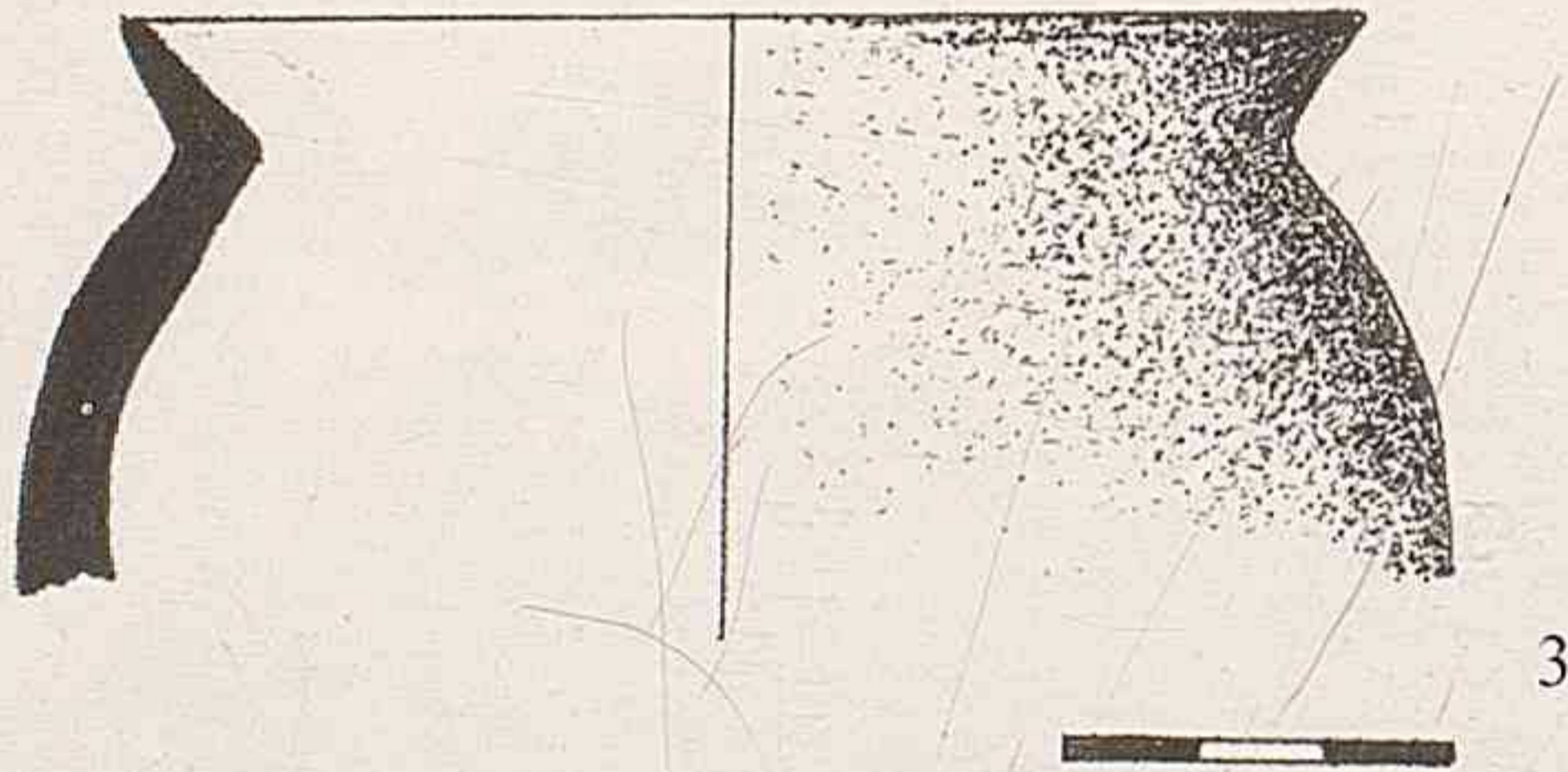
Şəkil 26. I Maxta, sahə 4 və 5. Figure 26. Maxta I, areas 4 and 5, floor 14. Рис. 26. Махта I, участки 4 и 5.



1



2

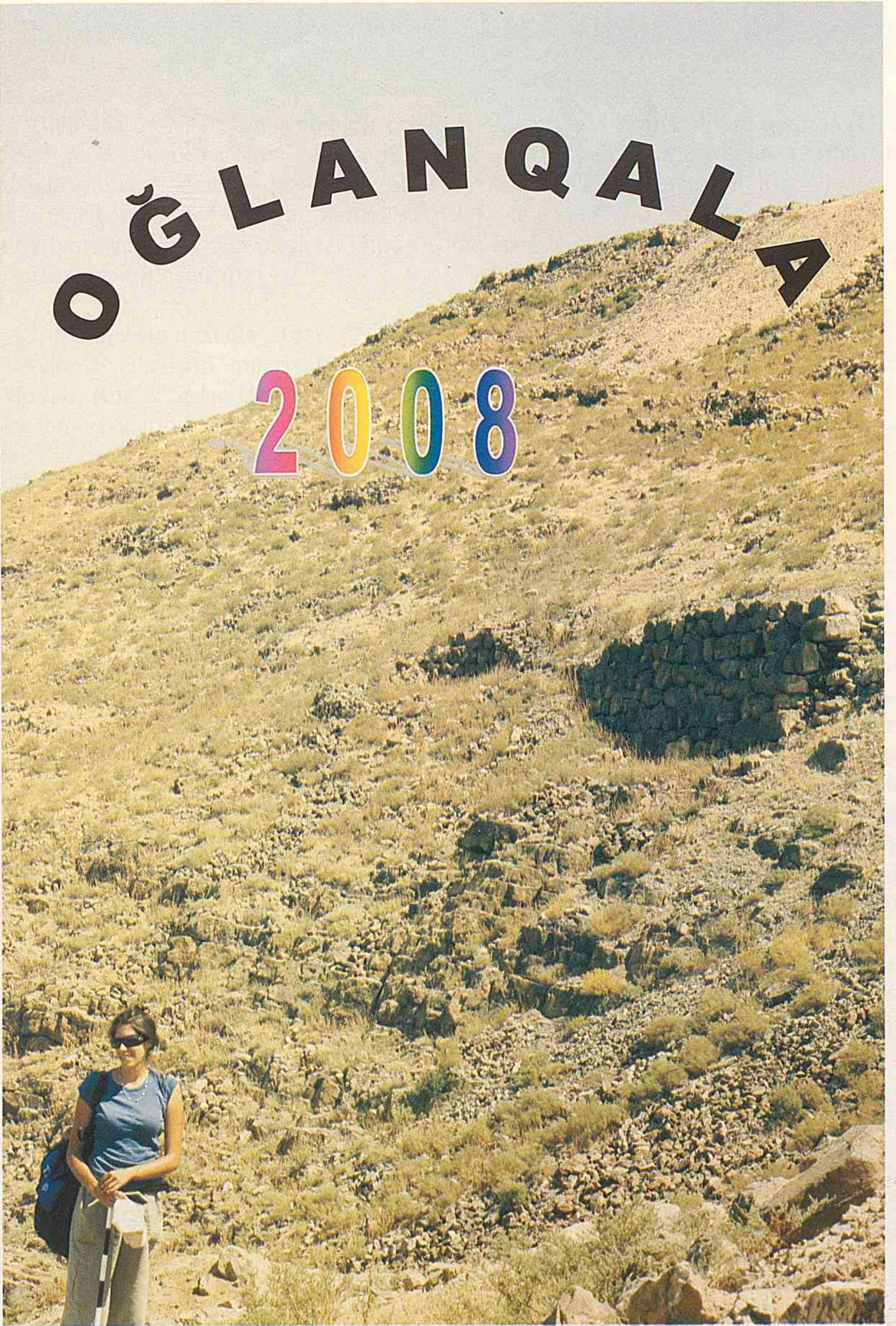


3

Şəkil 27. Maхта I. Kür-Araz keramikası. Figure 27. Maхта I. Kuro-Araxes pottery. Рис. 27. Махта I. Куро-Араксская керамика.

OĞLANQALA

2008





OĞLANQALADA 2008-Cİ İLİN TƏDQIQATLARI

Giriş

2008-ci ildə Naxçıvan Arxeoloji proyektı Naxçıvanda Dəmir dövrü ərzində iqtisadi və siyasi imperializmi və onun yerli cəmiyyətlərə təsirini tədqiq etmək üçün Azərbaycanın Oğlanqala yaşayış yerində qazıntı və kəşfiyyat xarakterli tədqiqatların ilk mövsümünə başladı (təqribən e.ə. 500-330-cu illərdə. Şəkil 1). Oğlanqala ehtimal ki, Erkən və Orta Dəmir dövründə yerli dövlətin mərkəzi olmuş, sonra isə Əhəməni imperiyasının şimal ərazilərinin tərkibində birləşmişdir.

İmperiyanın arxeologiyası

Alimlər Əhəməni imperiyasını qədim Yaxın Şərq imperializminin ən yüksək zirvəsi, Selevkidlər, Roma, Sasanilər, Fars və Abbasilər xilafəti kimi sonrakı Yaxın Şərq və Aralıq Dənizi imperiyalarının modeli hesab edirlər (Şəkil 2). Qədim imperializmin müəyyən edil-məsində Əhəməni imperiyasının mühüm əhəmiyyətinə baxmayaraq, bu imperiyanın arxeo-logiyası İranın qərb mərkəzindən kənarda kifayət qədər öyrənilməmişdir. Son vaxtlara qədər arxeoloqlar bu imperiyanın ərazisindən müəyyən əhəməni materialları tapmış və onun mövcud olması qənaətinə gəlmişlər. Son iyirmi il ərzində İran, Anadolu, Qafqaz və Orta Asiyada aparılan qazıntılar yeni tapıntılar vermiş, imperiyanın sərhədlərini və onun möv-cudluğunu təsdiq etmişdir. Lakin bu imperiyanın təbiəti, onun ətraf ərazilərə təsiri hələlik öz təhlilini gözləyir. Əhəmənilərin imperiya mərkəzləri yerli əhali ilə necə qarşılıqlı əlaqə ya-ratmışlar? İmperializm dövründə təbii sərvətlərin istehsalı və istehlakında hansı dəyişiklik-lər olmuşdur? Yerli elita yeni imperiyanın strukturu ilə necə razılaşmışdır?

Keçən üç il ərzində tədqiqatçılar imperiyanın yerlilərlə qarşılıqlı əlaqəsinin dörd mo-delini nəzərdən keçirərək Əhəməni imperializminin Oğlanqalaya təsirini aydınlaşdırmağa çalışır. Biz Əhəməni dövrü və ondan əvvəlki təbəqələri qazmaq, həmçinin müxtəlif metod-lardan, o cümlədən geofiziki araşdırmalar, tədqiqatların nəticələrinin sputnik analizi, yerüstü materialların təhlili, arxeobotaniki, zooarxeoloji, torpağın mikromorfologiyası, keramika analizləri və 3D GIS üsulundan istifadə etməklə imperializmin Oğlanqalaya təsirini aydın-laşdırmağa çalışırıq. Tədqiqatlar nəticəsində imperializmin bu ərazilərdə, bu əyalət mərkəzində hansı yeniliklər etdiyi aydınlaşdırılacaq, imperializmin keramika və kənd təsərrüfatı istehsalına, istehlak və bölgüyə nəzarəti analiz edilərək həmçinin imperializmin Oğlanqala-ya mədəni və iqtisadi təsiri müəyyən ediləcək. Qazıntılardan və tədqiqatlardan əldə edilən nəticələr tədqiqatçılara kömək etmək, onların öz tədqiqatlarını elmi əsaslarda qurmaq və yerli ərazi ilə siyasi hakimiyyət arasındakı münasibətləri, bu miqyasda iqtisadi istehsalı ge-niş şəkildə başa düşmək üçün 3D GIS-ə daxil ediləcək.

Yaşayış yerinin araşdırılması

2008-ci il mövsümündə bizim qarşımızda duran əsas vəzifə kəşfiyyat xarakterli tədqiqatlarla əhalinin məskunlaşmasının mahiyyətini aydınlaşdırmaqdan ibarət idi. Robert Bryant (GSU) tam stansiyadan istifadə etməklə Qaratəpənin topoqrafik xəritəsini hazırla-yaraq indiyədək qalmış arxitektura qalıqlarının yerini orada göstərdi (Şəkil. 3). Bu məlumat o vaxt Oğlanqala yaşayış yerinin GIS-nə daxil edilmiş və yerüstü materialların tədqiqi nə-ticəsində əldə edilən məlumatla birləşdirilmişdi. Nəticədə biz belə bir fikrə gələ bilərik ki, Oğlanqala Erkən Dəmir dövründən başlayaraq Orta əsrlərədək intensiv məskunlaşmış və yaşayış yeri kimi istifadə olunmuşdur. 2009-cu ildə biz geofiziki araşdırmaların nəticələ-rindən istifadə etməklə Oğlanqalada saxlanmış yerüstü qalıntılar haqqında daha çox infor-masiya əldə etməyi düşünürük.

Oğlanqala sitadeli

Bizim qarşımızda duran ikinci vəzifə yaşayış yerindəki siyasi hakimiyyətin təbiətini aydınlaşdırmaqdan ibarət idi. Qədim sitadel – saray binası, yaşayış yerinin mərkəzində olan inzibati bina təpənin şimal hissəsində yerləşmişdi. Onun ölçüsü 50x90 m-dir (Şəkil 4). 1988-1989-cu illərdə Vəli Baxşəliyev sitadelin ərazisində 280 m² sahədə qazıntı apararaq Əhəmənilər və Dəmir dövrünün əvvəlki mərhələsinə aid sarayın bir qismini açmışdır. Bu qazıntılar dörd təbəqənin olduğunu göstərmişdir. Arxitektura qalıqları olmayan ilk keçici məskunlaşma Ellinistik dövrə aiddir (təqribən e.ə. III-I əsrlər). Möhkəmləndirilmiş sarayın iki dövrü, ehtimal ki, Əhəmənilər dövrünə və yaşayış yerinin ən qədim dövrünə - Orta Dəmir dövrünə aiddir (Бахшалиев 1994).

2008-ci idə biz sitadelə qayıdaraq bu sahədə tikinti tarixini daha yaxşı anlamaq üçün üç qazıntı sahəsi (A, B və D sahələri) açdıq (Şəkil.5).

Biz bir neçə daş sütun parçası aşkar etdik və ehtimal etdik ki, ola bilsin bu böyük sütunlu salon Əhəmənilər dövrünə aiddir. Lakin üç saxsı parçası üzərində saxlanan, yaşayış yerinin Orta Dəmir dövrünün ikinci mərhələsinə aid olan mixi yazılar İran Azərbaycanında Bastam, Türkiyənin Şərqi qərbindəki Ayanis qalasından aşkar olan yazılarla oxşardır (Şəkil. 6).

Son Dəmir dövrünün evləri

2008-ci ildə bizim son məqsədimiz bu inzibati mərkəzlə yaşayış yerinin digər hissəsinin münasibətini aydınlaşdırmaqdan ibarət idi. Gil qab parçalarının sıxlığı və sitadeldən cənubda və şərqdə çoxlu kiçik divarların varlığı yaşayış yerinin bu hissəsində xüsusi binaların olduğunu ehtimal etməyə imkan verir. Biz yaşayış yerinin lap cənub hissəsində 2.5x2.5 m ölçüdə şurf qoyduq (Şəkil 7). Bu dərin qazıntı Son Dəmir dövrünün müxtəlif rüblərində məskunlaşdırılmış ərazini tədqiq etməyə imkan verdi. Dərinliyi 4 m olan C şurfu, sitadelin 5 m dərinliyində olan D şurfu kimi bizə ardıcıl stratigrafiya, radiokarbon tarix və onlarla bağlı keramika vermişdir ki, bunlar yaşayış yerində sonrakı araşdırmaların əsası ola bilər.

2009-cu ildə biz Oğlanqalaya qayıdaraq sitadeldə və yaşayış yerinin cənub-qərbində yerləşən “əhəməni evlərində” geniş qazıntı işlərinə başladığımız. Tədqiqat qrupu həmçinin Oğlanqalanın ətrafını tədqiq edərək bu yaşayış yeri və onun geniş siyasi əhatəsi ilə münasibətləri müəyyən etməyə çalışır (Şəkil 8). Biz Oğlanqalanın şimalında Arpaçay boyu dörd qala yaşayış yerini və onlarla bağlı yaşayış yerinin içərisindən keçən qala divarlarını xəritələşdirdik.

Əlavə olaraq qeyd etmək olar ki, bizim qazıntılarımıza və tədqiqatlarımıza (NAP) arxeobotaniki, zooarxeoloji araşdırmalardan, torpağın mikromorfologiyasından istifadə etmək, bu bölgədə istehsal və istehlak arasındakı münasibətləri başa düşmək üçün bir çox tədqiqatçılar qoşula bilər.

Oğlanqala yaşayış yerində araşdırma

Oğlanqala hündürlüyü 140 m olan Qaratəpə dağı üzərində yerləşir. Abidə Naxçıvanın ən məhsuldar ərazisində, Arpaçaya birləşik Şərur düzənliyinin şimal qurtaracağındadır. Yaşayış yeri Zəngəzur sıra dağlarının əsas qollarından birinin üzərində yerləşir (şəkil 12). Beləliklə, Oğlanqala həm şimalla cənub arasında Kiçik Qafqazdan, həm də Urmiya və Sevan (keçmiş Göyçə) arasında Cənubi Qafqazda ən məhsuldar ovalıqdan keçən əsas yolları idarə etmək imkanına malik olmuşdur. Oğlanqalada əsas müdafiə divarları təqribən 10 hektar sahəni əhatə edir, lakin qaladan kənarda məskunlaşma əlavə olaraq 2,5 ha sahəni əhatə edir.

Arxitektura qalıqlarının araşdırılması

2008-ci ildə yaşayış yerini kompleks araşdırmaq və onu xəritələşdirməyi qarşıya qoymuşduq. Robert Bryant (GSU) dağın topoqrafik xəritəsini hazırlamaq və həmin xəritəyə arxitektura qalıqlarını yerləşdirmək üçün ümumi stansiyadan istifadə etdi (şəkil 13). O, həmçinin yaşayış yerindən kənarda olan bəzi obyektləri, o cümlədən Erkən Dəmir dövrünə aid kurqanı qeydə aldı və onun yaşayış yerindən şimal-qərbdə olduğunu müəyyənləşdirdi. Yaşayış yerindəki arxitektura qalıqları müxtəlif dövrlərə aiddir. Bir çox halda biz qazıntı materiallarına əsaslanaraq arxitektura qalıqlarının dövrünü müəyyənləşdirdik. Orta Dəmir dövrünə aid müdafiə divarları, Son Dəmir dövrünə aid evin divarları və Orta əsr arxitekturası narınqalanın böyük bir qismində bir-biri ilə qarışmış vəziyyətdə qeydə alınmışdır. Mövcud olan arxitekturanı ərazinin rəsmi ilə müqayisə edərək biz müdafiə divarlarındakı boşluqları doldura bildik

Yerüstü material

Bu xəritəni tamamlamaq üçün Lauren Ristvet yaşayış yerindəki keramika məmulatını sisteməlik olaraq toplamağı qərara aldı. Yaşayış yeri topoqrafiya və arxitekturaya əsasən 22 əsas sahəyə bölündü (şəkil 14). İşin gedişində daha qədim arxitekturanın sıx yerləşdiyi sahələr ikiyə bölündü. Araşdırmaların gedişində materiallar beş dövrə bölündü: Son Tunc dövrü, Erkən Dəmir dövrü, Orta Dəmir dövrü, Son Dəmir dövrü və Orta əsrlər. Biz müxtəlif dövrlərin keramika məmulatını xəritədə yerləşdirərək müəyyən dövrlərdə yaşayış yerinin sərhədlərinin necə dəyişdiyini müəyyən etmək imkanı əldə etdik.

Biz Oğlanqalada Son Tunc dövrünə aid yalnız iki boyalı keramika parçası tapdıq. Az da olsa bu material göstərir ki, yaşayış yeri e.ə. ikinci minilliyin sonunda məskunlaşdırılmışdır. Biz yaşayış yerində Erkən Dəmir dövrünə aid materiallara da olduqca az rastladıq. Boz rəngli keramika parçaları yaşayış yerindən şimal-qərbdə yerləşən kurqanın üzərindən və sitadelin yuxarisından tapıldı (şəkil 15). Ehtimal etmək olar ki, sitadel bu dövrdə inşa edilmişdir, lakin qazıntı sahəsindən bu mülahizəni təsdiq edəcək heç bir material aşkar olunmamışdır.

Orta Dəmir dövrünə aid keramika parçaları isə əksinə daha çox tapılırdı, onlar demək olar ki yaşayış yerinin hər yerindən əldə olunmuşdur. Böyük müdafiə divarlarının əksəriyyəti və sitadelin əsasının qoyulması, ehtimal ki, bu dövrə aiddir (şəkil 16).

Son Dəmir dövrünə aid keramika məmulatı da yaşayış yerinin hər yerindən tapılırdı. Ehtimal ki, cənub və cənub-qərbdə tikilən xüsusi binalar massivi bu dövrə aiddir, bu ərazidə erkən mərhələyə aid heç bir material əldə edilməmişdir (şəkil 17).

Nəhayət, Orta əsrlərə aid yaşayış yeri başlıca olaraq təpənin mərkəzində sitadeldə cəmlənmişdi, lakin Orta əsrlərə aid arxitektura qalıqları və keramika məmulatı yaşayış yerinin cənub və cənub-şərq bölmələrindən də aşkar edilmişdir.

Oğlanqalanın ümumi araşdırılması bu yaşayış yerində abidənin xarakterində baş verən diaxronik dəyişmələri tədqiq etməyə imkan verir. Biz Orta Dəmir dövründə sitadelin və az miqdarda mülki binaların tikilməsindən başlayaraq Son Dəmir dövrünün inkişaf etmiş şəhər tipli yaşayış yerinədək baş verən dəyişiklikləri izləyə bilirik. Bu dövrdə əvvəlki dövrlərdə tikilən möhtəşəm müdafiə divarları da istifadə edilmişdir. Bir çox hallarda əvvəlki divarlar yenidən bərpa edilmişdir. Məsələn, yeni müdafiə divarlarının tikintisində müxtəlif tikinti üsullardan istifadə edilmişdir. Bəzi zamanlarda, ola bilsin ki, Ellinistik dövrdə yaşayış yeri bir neçə yüz il ərzində tərk edilmişdir. Yüz illərdən sonra oturaq və heyvandar əhali birləşmələri yaşayış yerinə qayıdaraq oradan otlaq və qəbiristanlıq kimi istifadə etmişdir.

Dəmir dövrünün sarayı

Oğlanqalanın ən yüksək qayalıq hissəsində nəvaxtsa monumental kompleksin tikintilərini formalaşdıran daş divarların qalıqları vardır. 2008-ci ildə proyektə uyğun olaraq 1988-ci ildə Vəli Baxşəliyevin apardığı qazıntıların yaxınlığında sahəsi 10 X 10 m olan iki qazıntı sahəsi (A və B kvadratı) və sahəsi 2,5 X 2 m olan şurf (D kvadratı) qoyuldu.

1988-ci ilin qazıntıları zamanı iki mühüm divar aşkar edilmişdir, onların qalıqları yer səthində görünməkdədir. Bu daş divarlar iri kobud işlənmiş daşlarla hörülərək iri daş blokların arasına qoyulmuş kiçik həcmli daşlarla tamamlanmışdır. Bu divarlar qazıntı sahəsini qərb və şimal sərhədlərini təşkil edir (şəkil 18).

Bu tikinti texnikası Oğlanqalada müdafiə divarlarının və bürclərin tikintisində geniş istifadə edilmişdir. Ehtimal ki, onlar bu divarla həmdövrüdür. Bu həmçinin Bastam, Ayanis və III Həsənli kimi Dəmir dövrü qalalarının divarlarının tikintisində izlənmişdir. Sitadelin qərb hissəsindəki divarı kiçik həcmli kobud işlənmiş daşlarla o cümlədən dən daşları ilə palçıqla doldurularaq möhkəmləndirilmişdir (şəkil 19) Bu divar şimal divardan bir qədər qaba hazırlansa da qalanın e.ə. 8-7-ci əsrlərə aid arxitekturası ilə həmdövrüdür.

1988-ci ilin qazıntıları qərb divarın şimal divarının əlavəsi olduğunu göstərmişdir. Ehtimal ki, bu sonradan əlavə edilmişdir. Baxşəliyev sitadeldə dörd tikinti qatının olduğunu müəyyən etmişdir. Lakin o sonuncu tikinti qatını nəzərə almamışdır. Sonuncu tikinti dövrü, ehtimal ki, Orta əsrlərə və ya müasir dövrə aiddir. Onlar kobud işlənmiş daşlardan inşa edilmiş divarlardan ibarətdir. Bu tip hörgü üsulunu biz 2008-ci ilin qazıntılarında A və B kvadratlarında aşkar etdik. Digər dörd tikinti qatının dövrləşdirilməsi onunla mürəkkəbləşmişdir ki, şərq yarımhissədə qazıntılar 1,5 m dərinliyədək davam etdirilmişdir, qərb yarımhissədə isə dərinlik 3 metrə çatmışdır. Baxşəliyev iki kvadratda qazıntı aparmış, üçüncü tikinti qatında bir altlıq və iki sütun barabanı, dördüncü tikinti qatında isə bir sütun barabanı aşkar etmişdir. Ehtimal ki, burada hansısa bina, yaxud portik dağılmış və bütün sütunlar eyni arxitektura kompleksinə aid olmuşdur (şəkil 20 və şəkil 21)

A və B qazıntıları

2008-ci ildə biz Baxşəliyevin köhnə qazıntılarının cənubunda A və B kvadratlarını qoyduq, bu zaman A kvadratının cənub tərəfi köhnə qazıntılar zamanı aşkar olan qərb divarına parallel idi. A və B kvadratlarının üzərini örtən tamamlanmamış daş hörgülər bəzən dairəvi tikintilər əmələ gətirirdi. Bu daş tikintilər ehtimal ki, Orta əsrlərdə, yaxud daha son dövrlərdə heyvandarlar tərəfindən tikilən evlərin, yaxud heyvan yataqlarının qalıqları olmuşdur. Lakin bir neçə dən daşı və kül yığınlarından başqa bu daş tikintilərdə mədəni həyatın olduğunu göstərən heç bir şey tapılmamışdır. Bu daş tikintilərdən güllə, silah və Rusiya keramikası olan dörd qəbir aşkar olunmuşdur (şəkil 22).

Sütunlu salon

B kvadratında bir sütun barabanı daş tikintilərlə eyni səviyyədə aşkar olunmuşdur, aydındır ki, o, ikinci dəfə işlədilmişdir (şəkil 23). Bu sütun barabanı yaxşı stol ola bilərdi, ehtimal ki, onun yeri dəyişdirilmiş və daş tikintiləri inşa edən heyvandarlar tərəfindən dəfələrlə istifadə edilmişdir, yaxud sütunun dağıntısından sonra o, yerində qalmış və yeni gələnlər tərəfindən istifadə edilmişdir. Tamamilə eyni tipli sütun barabanı, həmin səviyyədə A kvadratının kənarında aşkar olunmuşdur, bu, kvadratın kəsiyində aydın şəkildə izlənir (şəkil 24) Aydındır ki, baraban yerində deyildir, lakin aydın deyil ki, o, bura sonra məskunlaşan sakinlər tərəfindən gətirilmiş, həmin yerə eroziya uğramış torpaqla diyirlənmiş, yoxsa sütun dağıldıqdan sonra olduğu yerdə qalmışdır.

Bu iki sütun barabanı 1988-ci ildə Baxşəliyev tərəfindən tapılan digər üç barabanla birlikdə olduqca qeyri adidir və onların yan tərəflərində bir-birinin əksində yerləşən iki çıxıntısı var. Onlar öz çıxıntılarına görə yunan və əhəməni nümunələrinə bənzəyir, lakin belə görünür ki, burda sütunlar istifadə edildikləri kimi qalmış və dağıdılmamışlar. Digər barabanlarda olduğu kimi onların da altı və üst tərəfi hamarlanmışdır, barabanların görünən tərəfləri isə, əgər nəzərə alsaq ki, onlar dağıdılmamışdır, olduqca kobud işlənmişdir. B kvadratında aşkar olunan barabanın xarici səthində zəif seçilən ağ rəngli suvaq olmuşdur. Biz ehtimal edirik ki, qalın suvaq təbəqəsi, yaxud kərpic və plitələrdən ibarət digər örtük sütunun səthinə düzgün effekt vermək üçün çıxıntıları örtmüşdür. Ola bilsin ki, çıxıntılar sütunlar yığıldıqdan sonra xarici səthin örtüyünün daha yaxşı olması üçün qoyulmuşdur. Biz bu qeyri-adi sütun barabanlarının yaxın paralellərini tapa bilmirik. Qazıntıdan bu cür çıxıntıları olan, lakin kənarları düzgün işlənmiş sütun başlığı (kapitel) da aşkar olunmuşdur (şəkil 25). Bu sütun başlığını həcmcə kiçik olması göstərir ki, əgər sütunlar yuxarıya doğru ensizləşməsə idi, onu həmin sütunların başlığına yerləşdirmək olmazdı.

Daş sütun başlığı, postamentlər, barabanlar 1988 və 2008-ci ilin qazıntılarında, ehtimal ki, ikinci kontekstdə aşkar olunmuşlar, onların hamısı sübhəsiz ki, monumental binaya aiddir, bununla belə biz bu binanın xarakteri, xronologiyası və mədəni konteksti ilə bağlı heç bir əlamət tapmadıq. Biz, ehtimal edirik ki, bu A, B və D kvadratlarının yuxarı təbəqəsindən (şəkil 26 və şəkil 27), həmçinin araşdırmalar zamanı yaşayış yerinin səthindən və C kvadratından tapılan keçmiş əhəməni keramikası ilə bağlı olmalıdır, amma bunu müəyyən etmək üçün aydın stratiqrafik ardıcılıq yoxdur. Yəqin ki, gələcək araşdırmalar bu sütunlu monumental binanın tarixini və planını aydınlaşdırmağa imkan verəcəkdir.

A qazıntısında Dəmir dövrü

A kvadratında sütun barabanın düşdüyü səviyyədə aşağıda eroziyaya uğrayan maili səthin üzərində bir neçə çuxur və ocaqlar aşkar olunmuşdur. Bu təbəqələr qərb divarına toxunur və ola bilsin ki, divar istifadədən çıxdıqdan sonra yığılmışdır. Maili səthin üzərində inşa edilən layların heç birini bu xüsusiyyətlərlə əlaqələndirmək mümkün olmamışdır. Böyük ocaqlardan birinin içərisində xeyli maddi qalıqlar, o cümlədən xörək bişirmək üçün işlənmiş çölmək, bütöv çölməklər və xeyli miqdarda heyvan sümükləri aşkar edilmişdir (şəkil 28). 2008-ci ilin qazıntı mövsümündə E divarı ilə bağlı olan dövrün səviyyəsinə çatmaq mümkün olmadı.

Bu təbəqənin keramika məmulatı bədii şəkildə işlənmiş böyük təsərrüfat küpələrinin parçalarından ibarətdir, onlar Bastam və Ayanisdən tapılan e.ə.VII əsrə aid qablarla bənzərdir (şəkil 29). Biz bu yaşayış yerində aşkar olunan «saray keramikası» ilə bağlı qırmızı rəngdə cilalanmış xeyli keramika parçaları aşkar etdik (şəkil 30). Qrupla yerləşdirilmiş dairelər və üçbucaq formalı fiqurla qravüra edilən küpə qulpu da Urartu dövrünə aid sitadellərlə bağlanır (şəkil 31).

D qazıntısında dərin şurf

Sitadelin tam stratiqrafiyasını almaq üçün köhnə və yeni qazıntılar arasında ölçüsü 2,5 X 2 m olan D şurfu qoyuldu. D qazıntısının kiçik sahəsində A kvadratında da rastlanan maili təbəqələri asanlıqla müəyyən edib tədqiq etmək mümkün oldu. Hər təbəqə yuxarıdan başlayaraq azca şimaldan cənuba və kəskin şəkildə şərqdən qərbə doğru əyilirdi (şəkil 32). Onların hamısı qərb divarına toxunurdu və ehtimal ki, bu divar istifadədən çıxdıqdan sonra yığılmışdır. Bu təbəqələr içərisində iri küp parçaları və üzərində Urartu dövrünün mixi işarələrinə bənzəyən yazılı iki fraqment var idi. Bu maili təbəqələrdən və qərb divarının özülündən aşağıda gil və kərpic qarışıq dolğudan ibarət olan 70 sm qalınlığında platforma

yerləşirdi (şəkil 33). Qərb divarı bu yastı torpaq səviyyəsinin üzərində yerləşirdi, ola bilsin ki, o, divarın, ya da bütövlükdə binanın özülü olmuşdur. Bu platformanın yuxarısında bir neçə qaya və bir iri bişmiş kərpic yerləşir, belə görünür ki, vaxtilə o, bu ərazinin döşəməsi olmuşdur, belə ki, buradan digər döşəmə aşkar edilməmişdir. Platforma ilə təpənin əsası arasında çay daşları və böyük qaya parçalarının töküldüyü iki metr qalınlığında gil dolğu var idi. Platformada toplanan kəskin meyilli təbəqələrdən fərqli olaraq, platformanın altında təbəqələr kiçik, ya da böyük laylarla təmsil olunmuş, yaxud maili dolğu xəttinin davamı olmuşdur. Böyük təsərrüfat küpələrinin parçaları tapılmaqda davam edirdi, ehtimal ki, onlar qərb divarının tikintisi zamanı səviyyənin düzəldilməsinin qalıqlarıdır. Biz ümid edirik ki, bu platforma, düzəldilmiş dolğular A qazıntısında gələcək mövsümdə aparılacaq tədqiqatlar zamanı ortaya çıxacaqdır.

Son Dəmir dövrünün evləri

Oğlanqalanın cənubunda bir neçə daş divar qalığı qeydə alınmışdır, ehtimal ki, onlar Dəmir dövrünə aid xüsusi, yaxud digər binaların qalıqlarıdır (Əhəmənilər dövrü). Bu binalar birbaşa cənub bürcündən şimalda yerləşir (şəkil 34). 2008-ci ildə biz yaşayış yerinin keramika məmulatının və radiokarbon tarixlərin ardıcılığını bərpa etmək məqsədi ilə 2,5 x 2,5 m sahədə (C qazıntısı) qazıntı aparmaq qərarına gəldik. Bu sahədə az miqdarda Orta əsr arxitekturası və keramikasına rastlanmasına baxmayaraq biz Dəmir dövrünün böyük bir mərhələsinin ardıcılığının bərpa edilməsini gözləyirdik. Biz şurfu 4 m dərinliyədək tədqiq etdik. Bu dərinlikdə təhlükəsizlik üçün və vaxtın məhdud olmasından xam torpağa çatmadan qazıntıyı dayandırdıq. Beləliklə, C qazıntısı göstərdi ki, Qafqazın digər qala tipli yaşayış yerlərindən fərqli olaraq Oğlanqalada Dəmir dövrü yaxşı stratigrafik ardıcılığa malikdir.

1-ci mərhələ: Qəbirlər

Son mərhələnin tədqiqi zamanı qəbir avadanlığı ilə zəngin olmayan, ehtimal ki, son yüzilliklərə aid olan dörd dağıdılmış qəbir aşkar edilmişdir. Onlardan biri, 1 №-li qəbir (şəkil 35) 10-15 sm uzunluğu olan dördkünc daşlarla qurulmuşdu. Onun içərisindən tunc üzük tapılmışdır (şəkil 36). Olduqca pis saxlanan və parçalanan 1 №-li qəbirdəki skelet müəyyən bir istiqamətə malik deyil, lakin qəbir daşları şərq-qərb istiqamətində yönəlmişdir. Digər qəbirlərdən, 3 №-li qəbir şimal hissədə iki böyük uzunsov və oval formalı daş təbəqəsinin altında aşkar olunmuşdur. Bu qəbirdə skelet qalıqları və bir muncuq tapılmışdır. Daha yaxşı saxlanan 4 №-li qəbir idi, o, daş qutuda aşkar olunmuşdur. Mərhumun üzü şimal-qərb istiqamətində idi, lakin skeletin ümumi istiqaməti qərbdən-şərqə yönəlmişdi. Bu skeletin yanında heç bir avadanlıq aşkar olunmamışdır.

2-ci mərhələ: Evlər

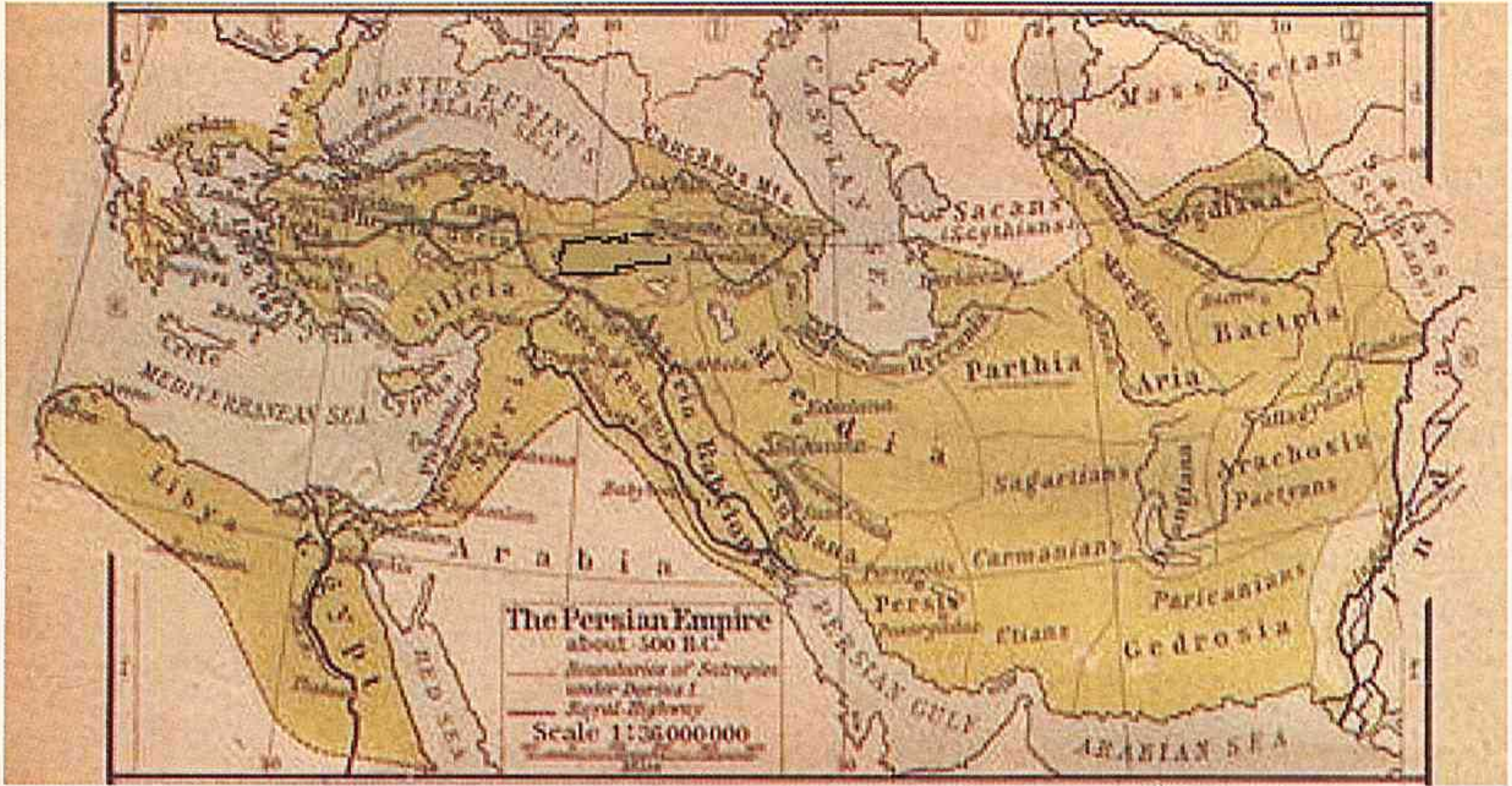
Müasir dövrün qəbirləri Dəmir dövrünün daş divarla müəyyən olunan sonuncu otağını dağıtmışdı. A divarı olduqca kobud işlənmiş, cənub-qərbdən şimal-şərqə yönələrək diaqonal boyunca kvadratı iki yerə ayırmışdı (şəkil 37). Bu divar 1 m hüdürlükdə saxlanmış, ona aid üç suvanmış kərpic aşkar olunmuşdur, onlar tərk edilməzdən əvvəl diqqətlə təmizlənmişdir. A divarının xaricindəki çınqıl tökülmüş sahə, ehtimal ki, daxili həyəət olmuşdur. Daxili həyətdə Son Dəmir dövrünün keramika məmulatı, kül, zəngin botaniki qalıqlar aşkar olunmuşdur. Lakin A divarından aşağıda arxitektura qalıqları aşkar olunmamışdır, 1 m qalınlığındakı aşağıdakı təbəqələr müəyyən ocaqlar olan bir neçə laydan ibarət olmuşdur.

3-cü mərhələ: Müdafiə divarı

Qazıntılar zamanı son mərhələdə kiçik daş dolğusu olan lay, ondan yuxarıda isə iri daş dolğusu olan lay aşkar olunmuşdur (şəkil 38). Qazıntı mövsümünün məhdudluğundan qazıntılar böyük qayalıq təbəqənin əsasında davam etdirilmədi, qazılan sahə bəzi yerlərdə 1 m dərinliyində, daşlar isə 30-50 sm enində idi. Son Dəmir dövrünün keramikası və kül layı bu daşlarla qarışmışdı. Belə mülahizə edilir ki, bu mərhələdə böyük müdafiə divarı olmuşdur. Divarın ölçüsü və uzunluğu kvadrat kiçik olduğu üçün aydınlaşdırılmamışdır, lakin bu daş laylar kvadratın bütün küncələrində özünü göstərir. Qazıntıların son mərhələsi deməyə imkan verir ki, qayalıq təbəqə bünövrənin qoyulması üçün olduqca əlverişli şərait yaratmışdır.



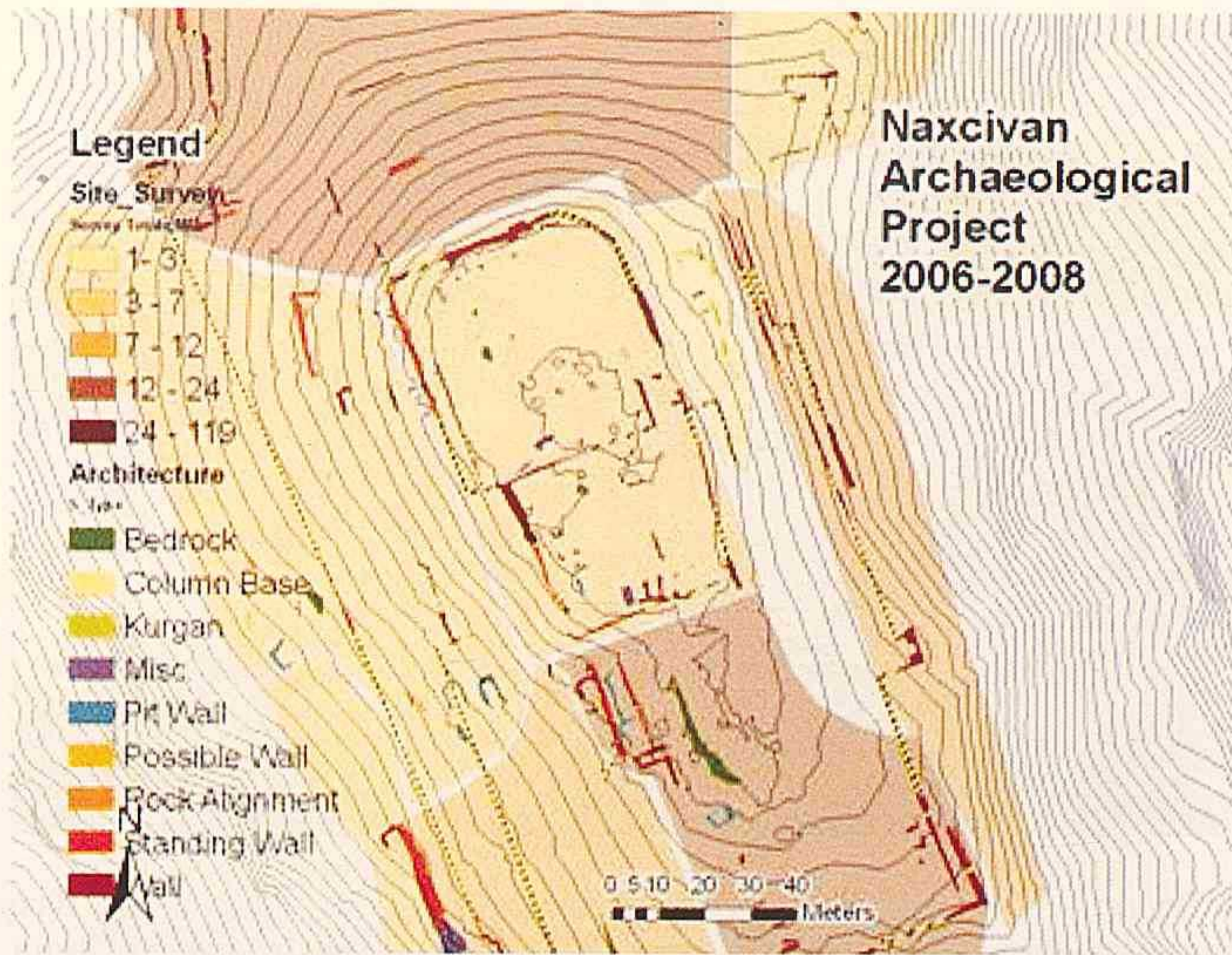
Şəkil 1. Oğlanqala cənubdan. Figure 1. Oğlanqala from the south. Рис. 1. Оглангала с юга.



Şəkil 2. Əhəməni imperiyası onun genişləndiyi dövrdə. Figure 2. Achaemenid Empire at its greatest extent. Рис. 2. Ахеменидская империя в эпоху расцвета.



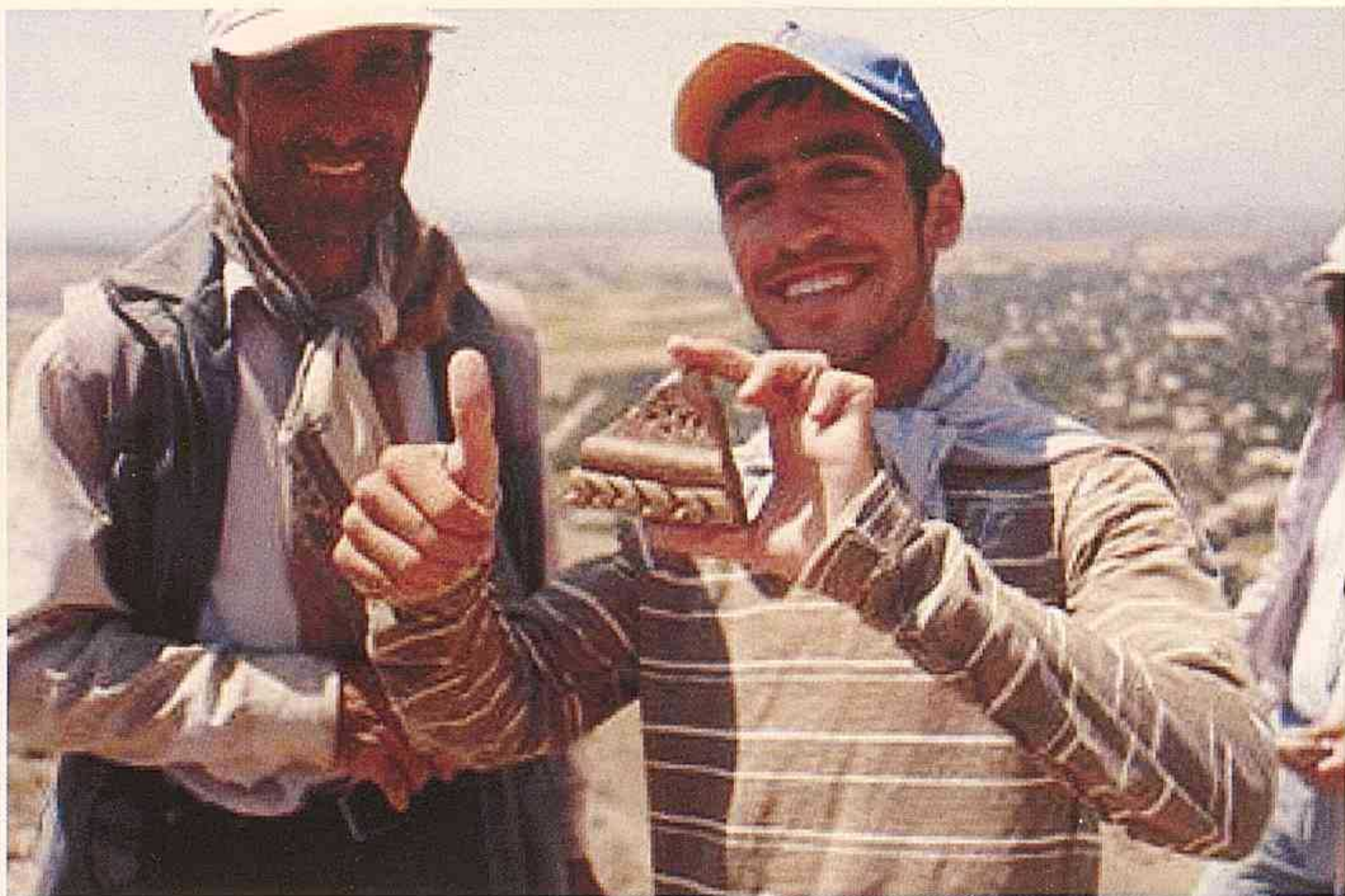
Şəkil 3. Oğlanqalada şimal-qərb müdafiə divarı. Figure 3. Northwestern fortification wall at Oğlanqala. Рис. 3. Северо-западная оборонительная стена в Оглангала.



Şəkil 4. Oğlanqalada narinqala. Figure 4. The citadel at Oğlanqala. Рис. 4. Цитадель в Оглангала.



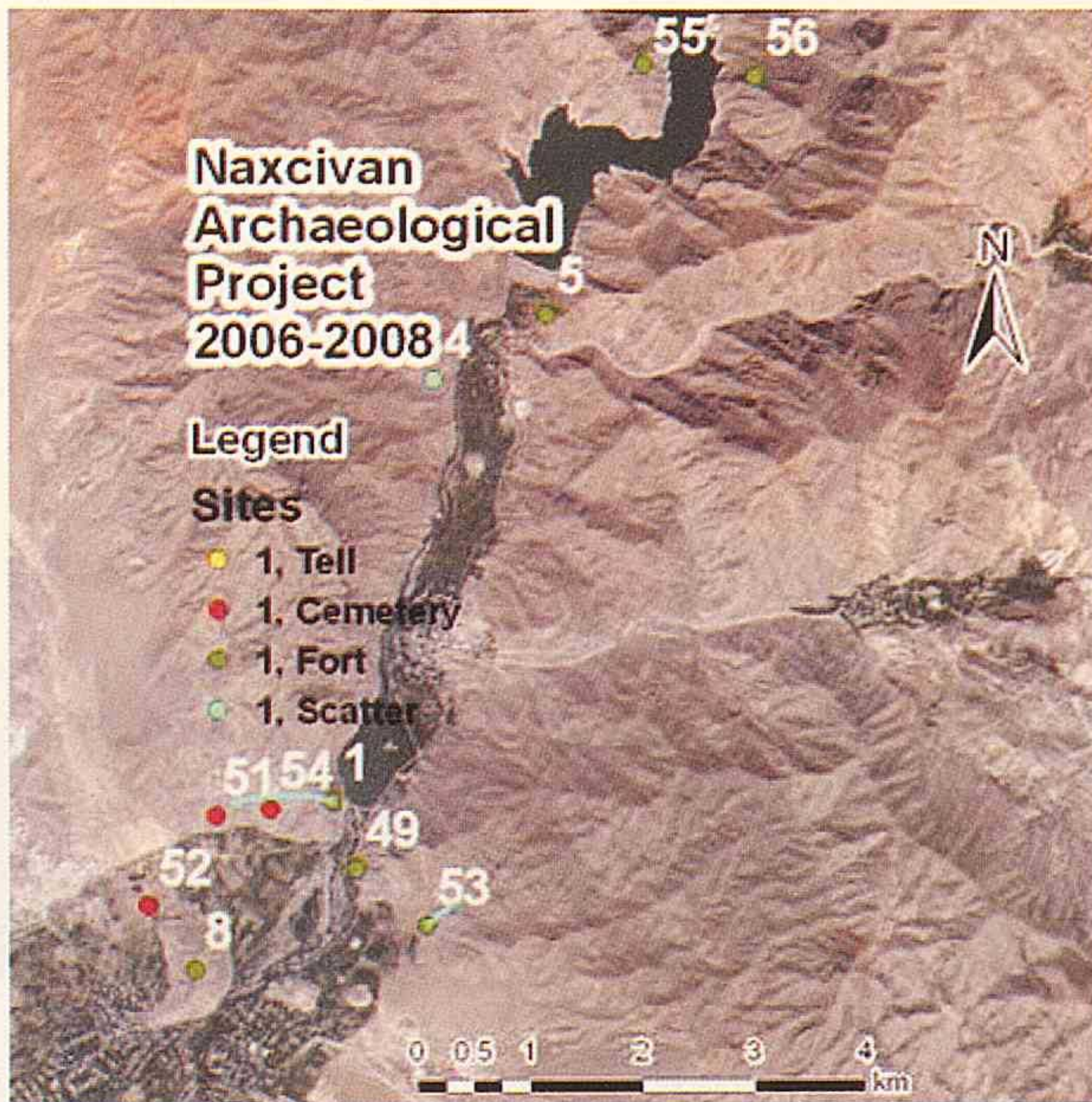
Şəkil 5. Narinqalada qazıntıların başlanması. Figure 5. Setting up excavation units at the citadel. Рис. 5. Начало раскопок в цитадели.



Şəkil 6. Vəli Baxşəliyev və Emin Məmmədov yazılı küp parçası ilə. Figure 6. Vəli Baxşəliyev and Emin Mammedov with inscribed pithos sherd. Рис. 6. Вели Бахшалиев и Эмин Мамедов черепком с клинообразной надписью.



Şəkil 7. C sahəsində işlərin başlaması. Figure 7. Setting up work at Operation C- Рис. 7. Начало раскопок на участке С.



Şəkil 8. Dəmir dövrü yaşayış yerləri, Şimali Şərur düzənliyinin və Arpaçay dərəsinin arxeoloji təsviri. Figure 8. Iron Age sites and archaeological features in the Northern Sharur Plain and the Arpaçay pass. Рис. 8. Поселения железного века, изображение Шарурской равнины и Арпачайского ущелья.



Şəkil 9. Oğlanqala. Müdafiə divarı. Figure 9. Oğlanqala. Fortification wall. Рис. 9. Оглангала. Оборонительная стена.



Şəkil 10. Oğlanqala. Müdafiə bürcü. Figure 10. Oğlanqala. Fortification tower. Рис. 10. Оглангала. Оборонительная башня.



Şəkil 11. 2008-ci il qazıntılarının iştirakçıları. Figure 11. Participants of excavation 2008. Рис. 11. Участники экспедиции 2008 г.

RESEARCH AT OĞLANQALA IN 2008

Introduction

In 2008, the Naxçıvan Archaeological Project began the first season of intensive survey and excavation at the site of Oğlanqala, Azerbaijan in order to investigate economic and political imperialism and its effects on local communities in Naxçıvan during the Iron Age (ca. 500-330 BC. Figure 1). Oğlanqala probably served as the center of a local polity in the early and middle Iron Age and later became incorporated into the northern frontiers of the Achaemenid Empire. The area offers, therefore, an extraordinary opportunity to investigate the Achaemenid Empire and its imperial and economic strategies.

The Archaeology of Empires

Scholars recognize the Achaemenid Empire as the apogee of Ancient Near Eastern imperialism and as a model for later Mediterranean and Middle Eastern empires, including the Seleucid Empire, Rome, Sassanian Persia and the 'Abbasid Caliphate (Figure 2). Despite the importance of the Achaemenid Empire in defining ancient imperialism, the archaeology of this empire outside its western Iranian heartland is still in its infancy. Until recently, archaeologists had found little recognizably Achaemenid material across this empire, leading some scholars to question its very existence. Excavations in Iran, Anatolia, the Caucasus and Central Asia during the last twenty years provided new data affirming the existence and extent of the empire, but its imperial nature and the reasons for its ephemeral impact still await analysis. How did imperial Achaemenid centers interact with local populations? How did imperialization change the production and consumption of wealth? How did local elites negotiate power in a new imperial framework?

Over the next three years, researchers will test four models of local and imperial interaction to understand the nature of Achaemenid imperialism at Oğlanqala. We will excavate Achaemenid and pre-Achaemenid levels and use multiple instrument geophysical survey, satellite imagery analysis, surface survey, archaeobotany, zooarchaeology, soil micromorphology, ceramic analysis and 3D GIS construction in order to investigate the nature of imperialism at Oğlanqala. Research will examine how imperialism transformed the use of space at this provincial center and in the surrounding plains and will define the economic and cultural impact of imperialism by analyzing how imperialism affected ceramic and agricultural production, consumption and distribution at Oğlanqala. All data from surveys, excavations, and analyses will be incorporated into a three-dimensional GIS to help investigators connect their research across disciplines, and to create a broad understanding of the relationship between space, political power and economic production at a range of scales.

Site Survey

Our first priority for the 2008 season was to understand the nature of the occupation of the site through survey. Robert Bryant (GSU) made a topographic map of Karatepe and recorded the location of all of the standing architecture using a total station (Figure 3). This information was then incorporated into the site GIS and combined with information retrieved from systematic surface collection. As a result, we can look at changing intensity of occupation and use of space from the early Iron Age to the Medieval period at Oğlanqala. In 2009, we plan to use geophysical survey to retrieve more information about the subsurface remains at Oğlanqala.

Oğlanqala Citadel

Our second priority was to investigate the nature of political power at the site. An ancient citadel—the palace/administrative building at the heart of this site—is located on the northern part of the mound, covering an area of 50 X 90m (Figure 4). In 1988-1989, Veli Bakhshaliyev excavated a 280m² sounding within this citadel, uncovering part of the Achaemenid and earlier Iron Age palaces. This excavation documented four levels: an ephemeral squatter occupation with no built architecture dating to the Hellenistic period (ca. 3rd-1st century BC), two phases of a fortified palace probably dating to the Achaemenid period, and the earliest phase of the site which dates to the Middle Iron Age (Bahşaliyev 1994).

In 2008, we returned to the citadel and opened up three excavation squares (Op. A, Op. B and Op. D) in order to better understand the construction history of this area (Figure 5).

We discovered fragments of several stone columns, perhaps suggesting that this is a large columned hall during the Achaemenid period. Three pottery sherds—inscribed with cuneiform—link the Middle Iron Age occupation of this citadel with fortresses at Bastam in Iranian Azerbaijan and Ayanis in Eastern Turkey (Figure 6).

Late Iron Age Houses

Our final goal for the 2008 season was to investigate the relationship of this administrative center with the rest of the site. The dense scatter of pottery and presence of many small stone walls south and east of the citadel led us to hypothesize the presence of private houses in this area. We opened up a small 2.5 X 2.5 m trench in the southernmost part of the site (Figure 7). This deep sounding gave us an opportunity to investigate the use of space in a domestic quarter during the late Iron Age. The 4 m deep Op. C—along with the 5 m deep Op. D on the citadel—also provided us with a well-stratified sequence of radiocarbon dates and associated ceramics that provides the groundwork for later work at the site.

In 2009 and 2010 we will return to Oğlanqala and open up large horizontal excavations in the citadel area and in the “Achaemenid Houses” area in the southwestern part of the site. The research team will also survey the area surrounding Oğlanqala in order to understand the relationship between this site and its larger political environment (Figure 8). We will map four fortress sites located immediately north of Oğlanqala along the Arpaçay and also investigate a series of walls linked to these fortresses that traverse the countryside.

In addition to our survey and excavation plans, NAP will incorporate a broad range of scientists in order to use archaeobotany, zooarchaeology and soil micromorphology in order to understand the relationships of production and consumption in this area.

Oğlanqala Site Survey

Oğlanqala is located atop a 140m high hill (Karatepe, black mountain) which lies near the northern edge of the Sharur Plain, the largest fertile area in Naxçıvan, adjacent to the Arpaçay river. The site lies just south of one of the major passes through the Zangezur mountains (Figure 12). Oğlanqala is thus in a position to control one of the major north-south passes through the Lesser Caucasus, between Lake Urmia and Lake Sevan, as well as one of the largest fertile plains in the southern Caucasus. The main fortification walls at Oğlanqala enclose an area of about 10 hectares, although extramural occupation on the mountain covers an additional 2-5 hectares.

Architectural Survey

In 2008, we focused on mapping and surveying this complex site. Robert Bryant (GSU) used a total station to produce a topographic map of the mountain and to map all of the standing architecture (Figure 13). He also recorded some off-site features, including an Early Iron Age burial mound located immediately northwest of the site. The architecture on the site dates to a number of different periods. In many cases we were able to identify distinctive architectural features to specific periods, based on evidence from excavation. Middle Iron Age fortification walls, late Iron Age house walls and Medieval rubble architecture were all recorded by total station and incorporated into a GIS. By comparing the standing architecture to the Quickbird imagery of this area, we were able to fill in some of the gaps in the fortification walls.

Surface Collection

In addition to this map, Lauren Ristvet undertook a systematic sherd collection of this site. The site was divided up into 22 different major collection units based on standing architecture and topography (Figure 14). Many of these units were further subdivided, particularly if they included dense ancient architectural remains. Five periods were recognized in the course of survey—Late Bronze Age, Early Iron Age, Middle Iron Age, Late Iron Age and Medieval. By mapping where we found pottery from different periods, we were able to see how the size and use of the site had changed over time.

We found only a couple of painted sherds at Oğlanqala that may belong to the Late Bronze Age. This limited material could suggest that the site was first occupied at the end of the second millennium BC. Similarly, we encountered very little Early Iron Age pottery on the site itself. Gray groovy ware sherds were present on a burial mound northwest of the site; and a few similar sherds were found on top of the citadel (Figure 15). It is possible that the citadel was originally built during this period, but there is no evidence to support this hypothesis yet from the excavated areas.

Middle Iron Age pottery, in contrast, was much more common—occurring in nearly every collection unit on the entire site. Most of the larger fortification walls—and the initial construction of the citadel probably dates to this period (Figure 16).

Late Iron Age pottery was similarly very common across the entire site; it is possible that the extensive areas of private houses recognized in the south and southwest all date to this period, given the almost complete lack of earlier material in this area (Figure 17).

Finally, the Medieval occupation was clearly concentrated in the center of the hill and in the citadel area, but little Medieval architecture or pottery was found in the south and southeastern quadrants of the site.

The Oğlanqala GIS allows us to explore some of the diachronic changes in the nature of settlement at this site. We can see the transformation of this area from a fortified citadel, with probably very little non-public architecture in the Middle Iron Age period to a thriving urban settlement in the Late Iron Age that continued to use the massive fortification walls their predecessors had built. In some cases, they shored them up building new fortification walls using different masonry techniques, for example. At some point, perhaps during the Hellenistic period, the site was probably abandoned for several centuries. Hundreds of years later, people—perhaps a mix of shepherds and semi-sedentary farmers—returned to the site and used it for sheepfolds and graves.

The Iron Age Palace

The highest surface on the rocky hill of Oglanqala is marked by the remains of stone walls that once formed a major monumental building complex. In 2008 the Oglanqala project opened two 10 meter by 10 meter excavation units (operations A and B), as well as a 2.5 by 2 meter sounding (operation D), adjacent to the excavations undertaken by Veli Bakhshaliyev in 1988.

The 1988 excavation was laid out following the orientation of two substantial stone walls which were visible on the surface. These masonry walls—built of very large, roughly-finished masonry with smaller stones wedged between large trimmed stone blocks—created the northern and western borders of the operation (Figure 18).

This construction technique is found widely at Oglanqala in association with the outer fortification and tower walls, which are probably contemporary with this wall. It is also well attested at a variety of other Iron Age fortress sites including Bastam, Ayanis and Hasanlu III. The wall that lines the western end of the citadel is made of smaller unfinished stones of a variety of sizes with mud mortar filling in the gaps between the masonry (Figure 19). This wall appears to be less well-made than the northern wall but is also in keeping with fortress architecture of the 8th to 6th centuries BC.

The 1988 excavations revealed that the western wall was built on fill that runs up against the northern wall, and is thus probably a later addition. Bakhshaliyev identifies four building periods in the citadel area. However he did not consider the medieval period. The latest construction phase, probably dating to the medieval to modern periods, consists of the remains of walls made of unfinished stone that directly parallel the stone enclosures found in 2008 in Operations A and B. The phasing of the following four construction periods is complicated by the fact that in the eastern half of the excavation bedrock was apparently reached at a depth of only about 1.5 meters whereas in the western portion of the square occupation extended to at least 3 meters below the surface. Bakhshaliyev assigns two square, stone column plinths, one base and two drums to construction phase 3 and one plinth to construction phase 4 on the basis of their absolute levels, but it is possible that a single building or portico simply stepped down at this point and that all of these stone column elements belonged to the same architectural complex (Figure 20 and Figure 21).

Operations A and B

In 2008, we laid out Operations A and B to the south of Bakhshaliyev's old excavation area, with the western edge of Operation A again running along the western wall that had been uncovered in the old excavation.

The surface of operations A and B was dotted with unfinished stones that sometimes formed circular enclosures. These stone enclosures may have been the remains of huts or animal pens built by pastoralists in the medieval or later periods, although, with the exception of a few grinding stones and ash concentrations, there was little evidence for any cultural activity associated with these stone circles. Four modern burials containing gun cartridges, buck shot, and Russian-made ceramics were sunk into these stone enclosures (Figure 22).

The columned building

In Operation B, one stone column drum was found at the same level as the stone enclosures in what was clearly a secondary context (Figure 23). This column drum, which would have made a perfect table, may have been moved and reused by the pastoralists who built the stone enclosures, or it may simply have been left where it lay in the fill when the column collapsed and been used opportunistically by the newcomers. An almost identical

column drum was recovered at approximately the same level lying on its side at the very edge of the Operation A square, such that most of the drum actually remained, seemingly suspended, in the baulk of the square (Figure 24). Again this drum was clearly not in situ, but it is not clear if it had been moved here by later occupants, had rolled to this spot in the course of surface erosion, or simply lay where it had fallen when the column collapsed.

These two column drums, along with three others excavated by Bakhshaliyev in 1988, are very unusual in shape and finish, with two large opposing bosses along their outer edges. These are similar to the lifting bosses of Greek and Achaemenid masonry, but here they appear to have been left intact when the column was in use. The stone surface at the top and bottom of the drums, where superimposed drums would have met, is smoothed, but the sides of the drums, which should have been visible when the columns were intact, are only very roughly trimmed. The drum from Operation B still had hard white plaster adhering to its outer surface, and we assume that a very thick layer of plaster or some other covering such as brick or tile would have obscured the side bosses so that the final effect was a smooth column surface. The bosses themselves may have been left in place after the columns were assembled in order to secure this outer covering better. We can find no good parallel to these unusual column drums. An apparent column capital with similar side bosses but with drafted margins on its top surface was also found in Operation A (Figure 25). The small size of this capital makes it unlikely that it was originally attached to the recovered column drums, unless the columns tapered dramatically towards the top.

The stone column capital, base, drums and plinths recovered in seemingly secondary context in the 1988 and 2008 excavations all seem to belong to a monumental building complex, but we have found nothing yet that would give us any indication of the plan or nature of this building or even its chronological or cultural context. We assume that it is connected to the late to post-Achaemenid pottery that was found in small numbers in the upper fill in Operations A, B and D (Figure 26 and Figure 27), and in larger amounts in the surface survey of the site as well as in Operation C, but there is as yet no clear stratigraphic sequence that would allow us to make this connection unequivocally. Further excavation should help to clarify the plan and date of this monumental columned structure.

Iron Age occupation in Operation A

In Operation A, below the level of the fallen column drum, a series of pits and hearths were sunk into sloping fill or abandonment/erosion strata. These deposits ran up against the western wall and must have been deposited after that wall had already gone out of use. It was impossible to identify clear floors associated with these features, which were built into sloping exterior surfaces. One very large hearth contained the remains of what appeared to be a sizable feast with numerous charred cooking pots, a whole bowl and a large quantity of animal bone (Figure 28). At the close of the 2008 season excavations in Operation A had not yet reached an occupation level associated with Wall E. The pottery in these deposits included many sherds of large storage jars with molded decoration similar to those found at Bastam and Ayanis in the 7th century BC (Figure 29). We also recovered a few sherds of very finely polished red-ware with strong links to the “palace-ware” found at these sites (Figure 30). A jar handle with impressed circles and an incised wedge-shaped triangle also provides a link to Urartian-period citadels (Figure 31).

The Deep Sounding of Operation D

Operation D was a 2.5 by 2 meter sounding that was placed between the old and new excavations in order to obtain a complete stratigraphic sequence of the citadel area. In the

small area of Operation D the sloping surfaces that were encountered in Operation A were easier to identify and define. Each stratum sloped slightly from north to south and sharply from east to west, following the slope of the hilltop (Figure 32). All clearly ran up against the western wall and were almost certainly deposited after the latter had gone out of use. These deposits were composed of debris that appeared to have eroded from mud-brick architecture or features and washed down the slope to the wall.

These erosion layers included many sherds of very large storage jars including one complete flat base and two fragments with very precisely impressed Urartian-period cuneiform signs. Lying below these sloping strata and the bottom of the western wall, was a 70cm thick platform made of clayey fill, topped by a layer of untempered well-levigated clay bricks (Figure 33). The western wall was built on top of this flat level of clay which seems to have served as a foundation to the wall and perhaps to the building as a whole. Some rocks and one large, burnt brick lay on top of this platform, which appears to have served as the floor to this area when it was in use, since no other floor could be detected. Between the platform and the bedrock of the hill was a more than two-meter layer of clayey fill that included lenses of pebbles and larger rocks. Unlike the steeply sloping strata that accumulated over the platform, under the platform the deposits were more or less level or followed the tip lines of deliberate fill. Large sherds of very large storage jars continued to appear in these fill levels, which may have been the remains of leveling operations undertaken before the construction of the western wall. We anticipate finding this platform and leveling fill in Operation A when excavations are continued next season.

Late Iron Age Houses

The southern side of Oğlanqala is marked by several stone walls, probably the remains of private houses and other buildings from the Late Iron Age (Achaemenid period). These houses are located immediately north of the Southern Tower (Figure 34). In 2008, we decided to excavate a 2.5X2.5 m sounding (Op. C) in this area in order to retrieve a ceramic and radiocarbon sequence from this area. Since there was little Medieval pottery or architecture in this area, we expected to retrieve a long Iron Age sequence. We excavated the sounding to the depth of 4m, at which point due to safety and time constraints we decided to finish the excavation before encountering virgin soil. The excavation at Op. C thus illustrates that unlike many fortress sites in the Caucasus, Oğlanqala has a well-stratified Iron Age sequence.

Phase 1: Burials

The latest phase excavated contained four fragmentary burials, all of which contained no or very few objects and probably dated to the last few centuries. One of these, Burial N1 (Figure 35), was delineated by rectangular stones, 10-15 cm in length, and contained a bronze ring (Figure 36). The poor-quality, and highly fragmentary bone in Burial N1 do not suggest any particular orientation of the body, though the stone may suggest an east-to-west orientation. Another burial, Burial N3 was discovered near the North baulk under two layers of large stones, both arranged in an oblong and oval pattern. A die or bead was discovered with this burial. The best preserved burial, Burial #4, was discovered inside a stone cist. The body of this individual faced northwest, while the general orientation of the body was running from W to E. No objects were discovered with this skeleton.

Phase 2: Houses

The modern burials had partially disturbed a late Iron Age room, defined by a stone wall, Wall A, which runs SW to NE diagonally across the square, defining two areas within the square. Wall A was built of rectangular stones that were only roughly worked (Figure 37). This wall was preserved to a height of 1m and had three plastered mudbrick surfaces associated with it which had been carefully cleaned before this area was abandoned. The area outside of Wall A was probably a courtyard with a pebbled floor. The courtyard contained some Late Iron Age pottery sherds as well as animal bones and ash rich in botanical remains.

Although no built architecture was recovered below Wall A, the next meter represented several floors with associated hearths.

Phase 3: Fortification Wall

The last phase uncovered during this excavation consisted of a layer of smallish stones and fill above a layer of large stones and fill (Figure 38). The excavators were unable to reach the bottom of the large, rocky layer due to the practical limitations of the excavation season; the excavated portion was up to 1 meter deep in places, and the stones were 30-50 cm large. Some Late Iron Age pottery sherds and ash were mixed in with these stones. The excavators hypothesize that this phase represents a massive fortification wall. The size and extent of this wall is unclear due to the small size of the square, but these stony layers are present in all corners of the square. The last stages of excavation exposed more bedrock suggesting that the rocky layer may have taken advantage of the natural topography of the hill as its foundation.



Şəkil 12. Oğlanqaladan şimalın görünüşü. Figure 12. The view to the north from Oğlanqala. Рис. 12. Вид севера из Оглангала.

Oglaŋqala 2008: Site Plan

Legend

Excavation

Label

- Operation A
- Operation B
- Operation C
- Operation D

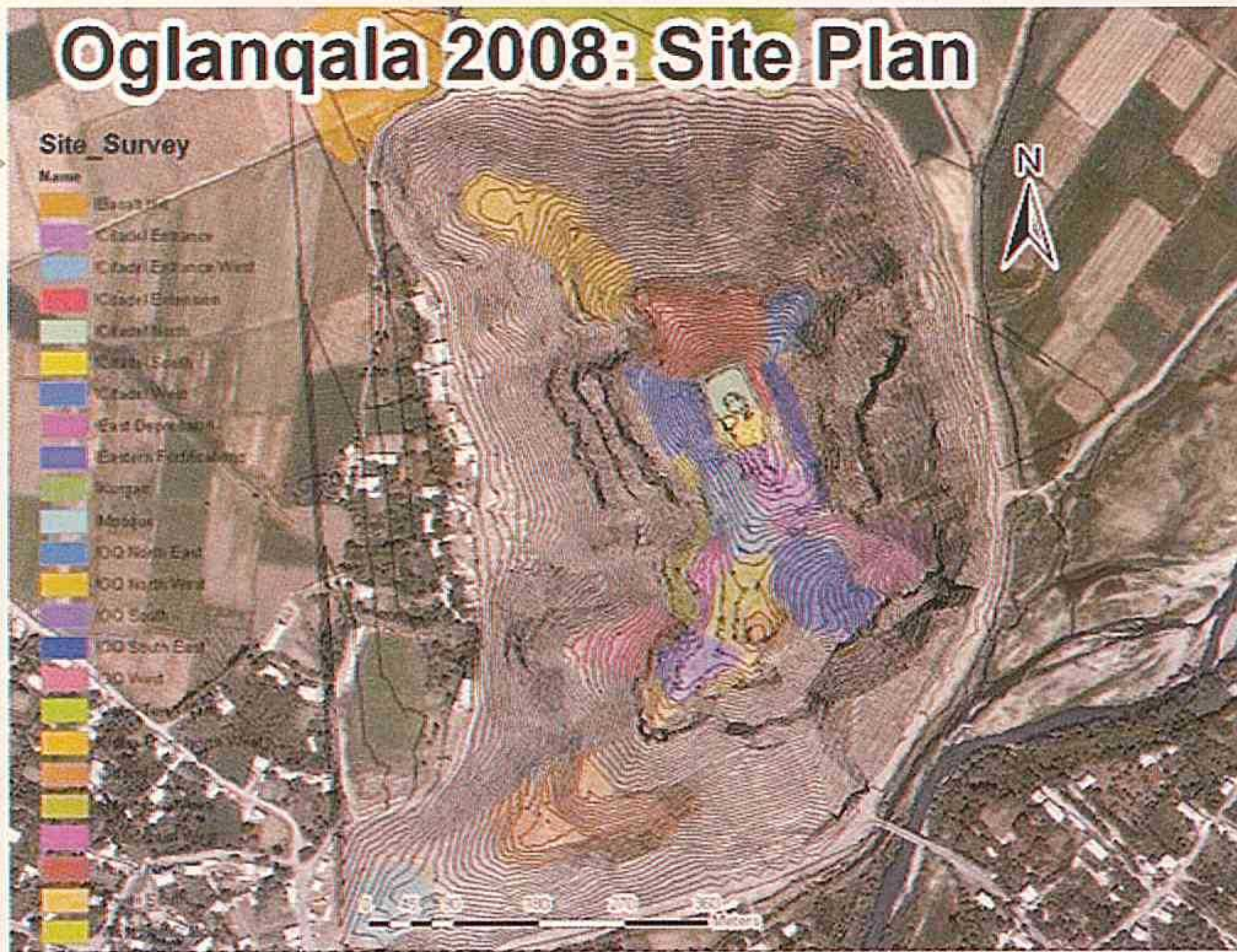
Architecture

S_Type

- Bedrock
- Column Base
- Kurgan
- Misc.
- Pit
- Pit Wall
- Possible Wall
- Rock Alignment
- Standing Wall
- Wall
- Hypothetical Walls



Şəkil 13. Oğlanqala. 2008-ci ilin araşdırmaları. Figure 13. Oğlanqala 2008 Site Survey. Рис. 13. Оглангала. Изыскание поселения в 2008 г.



Şəkil 14. Araşdırma zamanı aşkar edilən tapıntı kompleksləri. Figure. 14. Survey Collection Units.
 Рис. 14. Комплексы находок из изыскания.



Şəkil 15. Dəmir dövrünün erkən gil qabları (boz rəngli keramika). Figure. 15. Early Iron Age pottery (gray groovy ware) at Oğlanqala. Рис. 15. Ранняя глиняная посуда Железного века (серая нарезная керамика) в Оглангала.



Şəkil 16. Oğlanqala sitadelinin girişində müdafiə divarları. Figure. 16. Fortification walls at the citadel entrance at Oğlanqala. Рис. 16. Оборонительные стены во входе в цитадель Оглангала.



Şəkil 17. Oğlanqalanın cənub-şərqində müdafiə divarı, içəridəki evlərin sahəsində. Figure. 17. Outer fortification wall in Oğlanqala Southeast, an area of domestic houses. Рис. 17. Внешняя оборонительная стена на юго-востоке Оглангала, область внутренних зданий.



Şəkil 18. Narınqalada aşkar olunan şimal divarı. Figure 18. Northern wall marking limit of citadel excavation area. Рис. 18. Северная стена в цитадели.



Şəkil 19. Narınqalada aşkar olunan qərb divarı. Figure 19. Western wall marking limit of citadel excavation area. Рис. 19. Западная стена в цитадели.



Şəkil 20. 1988-ci il qazıntısında olan sütun altlıqları, kürsülüklər və barabanlar. Figure 20. Column plinths, drums and base lying in area of 1988 excavation. Рис. 20. Постаменты и стержни колонн на участке 1988 г.



Şəkil 21. 1988-ci ildə aşkar olmuş sütun altlığı. Figure 21. Column base excavated in 1988. Рис. 21. Постамент колонны, обнаруженный в 1988 г.



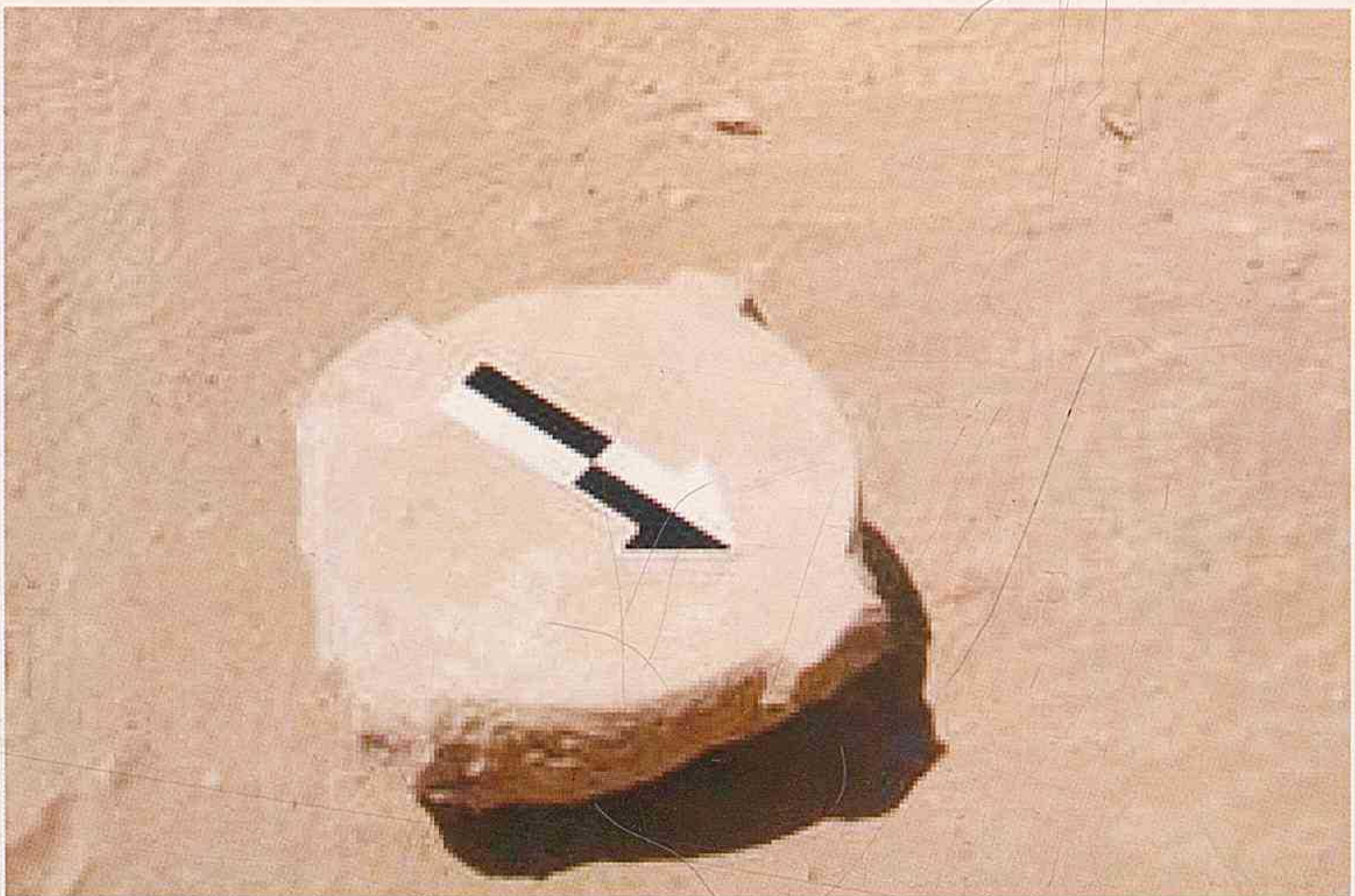
Şəkil 22. B sahəsində daş hörgü. Figure 22. Stone enclosures in Operation B. Рис. 22. Каменное ограждение на участке В.



Şəkil 23. B sahəsində aşkar olunmuş sütun barabanı. Figure 23. Column drum from Operation B. Рис. 23. Барабан колонны на участке В.



Şəkil 24. A sahəsinin kəsiyində qalan sütun barabanı. Figure 24. Column drum suspended in baulk in Operation A. Рис. 24. Стержень колонны в разрезе участка А.



Şəkil 25. A sahəsinin üst laylarından tapılmış kapitel. Figure 25. Capital from upper level of Operation A. Рис. 25. Капитель из верхнего слоя в раскопе А.

Введение

В 2008 г. Нахчыванский Археологический Проект начал первый сезон интенсивных разведок и раскопок на поселени Оглангала в Азербайджане, для того, чтобы исследовать экономический и политический империализм и его э влияние на местные сообщества в Нахчыване в течение Железного века (приблизительно 500-330 гг. до н.э. Рис. 1). Оглангала вероятно служил центром местного государства в раннем и среднем железном веке и позже был объединен в составе северных территорий империи Ахеменид. Поэтому, данная территория предоставляет экстраординарную возможность исследовать Ахеменидскую империю и ее имперские и экономические стратегии

Археология Империй

Ученые считают Ахеменидскую империю как апогем Древнего Ближневосточного империализма и моделью для более поздних Средиземноморских и Ближневосточных империй, включая империю Селевкидов, Рим, Персию, Сасанидов и Аббасидский халифат (Рис. 2). Несмотря на важность Ахеменидской империи в изучении древнего империализма, археология этой империи вне ее западного иранского центра все еще не исследована. До недавнего времени, археологи на территории этой империи нашли немногие материалы, признанные ахеменидскими, которые и привели некоторых ученых мысли к об ее существовании. Раскопки в Иране, Анатолии, Кавказе и Средней Азии в течение последних двадцати лет предоставили новые данные, подтверждая существование и границы империи, но ее имперская существо и соображения по поводу ее предполагаемого влияния все еще ждут анализа. Как Ахеменидские империалистические центры взаимодействовали с местным населением? Какие изменения произошли в период империализации в производстве и потреблении местных благ? Как местная элита договаривалась о власти в новой имперской структуре?

В следующие три года исследователи будут проверять четыре модели местного и имперского взаимодействия, чтобы понять природу Ахеменидского империализма в Оглангала. Мы будем раскапывать ахеменидские и преахеменидские уровни и использовать множество методов, в том числе геофизическую разведку, спутниковый анализ результатов изысканий, поверхностного материала, археоботанику, зооархеологию, микроморфологию почвы, керамический анализ и трехмерную постройку GIS, чтобы исследовать природу империализма в Оглангала. Исследованиями будет выяснено, какие преобразования носил империализм в эти места, в этом провинциальном центре и на окружающих провинциях, а также определено экономическое и культурное воздействие империализма, будет проанализировано то, как империализм затрагивал керамическое и сельскохозяйственное производство, потребление и распределение в Оглангала. Все данные от разведок, раскопок и исследований будут включены в трехмерное GIS, чтобы помочь исследователям сделать свое исследование междотраслевым и создать широкое понимание отношений между местом, политической властью и экономическим производством в этом масштабе.

Изыскания в поселении

Наша первая задача в течение сезона 2008 г. состояло в том, чтобы понять природу заселения поселения с помощью разведки. Роберт Брьюнт (GSU) используя полную станцию сделал топографическую карту Karatere и запись месторасположения всей сохранившейся архитектуры (Рис. 3). Эта информация была тогда включена в GIS поселения и объединена с информацией, полученной систематического сбора поверхностного материала. В результате мы можем придерживаться такого мнения, что в Оглангала с раннего Железного века до Средневековья происходило интенсивное заселение и местность использовалась. В 2009 году мы планируем используя геофизический обзор получить еще больше информации о поверхностных остатках, сохранившихся в Огланкала

Цитадель Оглангала

Наша вторая задача состояла в том, чтобы исследовать природу политической власти в поселении. Древняя цитадель - здание дворца, административное здание в центре этого участка - расположена на северной части насыпи, покрывая площадь 50x90 м (Рис. 4). В 1988-1989 гг. Вели Бахшалиев проводил земляные работы на площади 280 м² в пределах этой цитадели, раскрывая часть ахеменидский и более раннего дворца Железного века. Эти раскопки зарегистрировали четыре уровня: предположительно более приземистое занятие без архитектуры, датирующееся Эллинистическим периодом (приблизительно III-I вв. до н.э.), две фазы укрепленного дворца, вероятно, датирующихся периодом Ахеменидов, и самую раннюю фазу поселения, который датируется Средним Железным веком (Бахшалиев 1994).

В 2008 г. мы возвратились к цитадели и открыли три квадрата раскопок (Op. A, Op. B и Op. D), чтобы лучше понять строительную историю этой области (Рис. 5). Мы обнаружили фрагменты нескольких каменных колонн и предположили, что возможно, это - большой зал с колоннами периода Ахеменидов. Обломки трех глиняных сосудов с клинообразным знаком связывают второй период заселения Среднего Железного века этой цитадели с крепостями Бастам в Иранском Азербайджане и Аянис в Восточной Турции (Рис. 6).

Здания позднего Железного века

Наша заключительная цель в течение сезона 2008 г. состояла в том, чтобы исследовать отношения этого административного центра с остальной частью поселения. Плотный разброс глиняной посуды и присутствие многих маленьких каменных стен к югу и к востоку от цитадели позволили нам выдвигать гипотезу о присутствии частных зданий в этой области. Мы открыли маленькую траншею на 2.5x2.5 м в самой южной части поселения (Рис. 7). Это глубокое зондирование дало нам возможность исследовать заселенную местность во внутренней четверти в течение позднего Железного века. Шурф С глубиной 4 м, наряду с шурфом D глубиной 5 м в цитадели - также предоставил нам хорошо стратифицированную последовательность, радиоуглеродных дат, а также связанную с ними керамику, которая являются основой более поздних работ в этом поселении.

В 2009 г. мы возвратились к Оглангала и открывали большие горизонтальные раскопки в области цитадели и в "ахеменидском здании", расположенном в юго-западной части поселения. Исследовательская группа также обследует область, окружающую Оглангала, чтобы понять отношения между этим участком и его более

широким общественным окружением (Рис. 8). Мы нанесем на карту четыре крепостных поселения, расположенных севернее Оглангала вдоль реки Аграшау, а также исследуем ряд стен, связанных с этими крепостями, которые пересекают сельскую местность.

В дополнение к нашему обзору и планам раскопок NAR будет включать широкий круг ученых, чтобы использовать археоботанику, зооархеологию, микроморфологию почвы и понять отношения производства и потребления в этой области.

Разведка в поселении Оглангала

Поселение Оглангала расположено на вершине холма Каратепе (черная гора), который имеет 140 м высоты. Памятник находится около северного края Шарурской равнины, большой плодородной области Нахчывана, смежной с рекой Арпачай. Памятник расположен на одном из основных отрогов горной цепи Зангезур (рис.12). Оглангала таким образом имела возможность управлять одним из главных путей между севером и югом, проходящих через Малый Кавказ, так же как и одной из наибольших плодородных равнин на Южном Кавказе между озерами Урмия и Севан. Главные оборонительные стены в Оглангала охватывают область приблизительно в 10 гектаров, хотя внекрепостные поселения на горе покрывают дополнительно 2-5 гектара.

Разведка архитектурных остатков

В 2008 году мы сосредоточились на том, чтобы комплексно разведывать и наносить на карту это поселение. Роберт Брайнт (GSU) использовал полную станцию, чтобы составить топографическую карту горы и нанести на карту всю сохранившуюся архитектуру (рис. 13). Он также сделал запись некоторых особенностей, расположенных вне поселения, включая могильный холм раннего Железного века, предварительно определил его местонахождение к северо-западу от поселения. Архитектурные остатки на поселении датируются различными периодами. Во многих случаях мы относили различные архитектурные остатки к определенным периодам на основе раскопочных материалов. Оборонительные стены среднего Железного века, стены дома позднего Железного века и средневековая архитектура были зарегистрированы на большой площади внутри цитадели и смешаны друг с другом. Сравнивая сохранившуюся архитектуру с изображениями этой области, мы имели возможность дополнить некоторые проломы в оборонительных стенах.

Поверхностный материал

Для дополнения этой карты Лорен Риствет систематически собирала керамику из этого поселения. Поселение было разделено на 22 главных участка, основанных на постоянной архитектуре и топографии (рис. 14). Многие из этих участков далее были подразделены, особенно если они включали плотный древний архитектурный остаток. В ходе разведки были выделены пять периодов – поздний Бронзовый век, ранний Железный век, средний Железный век, поздний Железный век и Средневековье. Нанося на карту найденную глиняную посуду из различных периодов, мы имели возможность определить, как изменялся размер поселения в отдельных периодах.

В Оглангала мы нашли только два фрагмента расписного сосуда, которые могут принадлежать позднему Бронзовому веку. Этот ограниченный материал позволил предположить, что поселение было впервые заселено в конце второго тысячелетия до н.э. Точно так же мы столкнулись с очень небольшой группой глиняной

посуды раннего Железного века непосредственно в поселении. Сероглиняные керамические изделия находились на могильном холме к северо-западу от поселения; и несколько подобных черепков были найдены на вершине цитадели (рис. 15). Возможно, что цитадель была первоначально построена в течение этого периода, но в раскопанных областях не найдено никаких доказательств этой гипотезы.

Глиняная посуда среднего Железного века, напротив, являлась обычной находкой, которая присутствовала почти в каждой коллекции, собранной в поселении. Большинство крупных оборонительных стен и начало строительства цитадели, вероятно, датируются этим периодом (рис. 16).

Глиняная посуда позднего железного века была также обычной находкой на всей площади поселения; возможно, что обширные массивы частных зданий, построенные на юге и юго-западе, датируются этим периодом, несмотря на почти полную нехватку более раннего материала в этой области (рис. 17).

Наконец, средневековое поселение было ясно сконцентрировано в центре холма и в области цитадели, но немного средневековой архитектуры и глиняной посуды были найдены в южных и юго-восточных секторах поселения.

GIS Оглангала позволяет нам исследовать некоторые из диахронических изменений в характере поселения. Мы можем проследить преобразования на этом поселении от укрепленной цитадели, с небольшим количеством гражданской архитектуры в период среднего Железного века к процветающему городскому поселению позднего Железного века, продолжающему использовать массивные оборонительные стены, которые построили предшественники. В некоторых случаях они подпирали их. Например, при построении новых оборонительных стен использовались различные методы каменной кладки. В течение некоторого времени, возможно, в Эллинистическом периоде, поселение, вероятно, было оставлено на несколько столетий. Несколько сотен лет позднее люди, возможно, пастухи и полуоседлые фермеры, возвращались к поселению и использовали его в качестве пастбища и могильника.

Дворец железного века

Самая высокая поверхность скалистого холма Оглангала отмечена остатками каменных стен, которые когда-то сформировали главный монументальный комплекс строений. В 2008 г. в рамках проекта Оглангала были вскрыты два квадрата с площадью 10x10 м (квадраты А и В) а также шурф на площади 2,5x2 м (квадрат D), смежные с раскопками, предпринятыми Вели Бахшалиевым в 1988 г.

Более ранними раскопками 1988 г. были вскрыты две капитальные каменные стены, которые были видны на поверхности. Эти каменные стены кладки, построенные из очень больших грубо обтесанных камней с меньшими камнями, втиснутыми между больших урезанных каменных блоков, составляют северные и западные границы раскопчного участка (рис 18).

Эта строительная техника широко применялась в Оглангала при строительстве внешних оборонительных стен и башни, которые были построены, вероятно, одновременно с этой стеной. Это также хорошо засвидетельствовано в разнообразии крепостных стен других поселений Железного века, включая Бастам, Аянис и Хасанлу III. Стена, которая составляла западный конец цитадели, сделана из меньших незаконченных камней разнообразных размеров с обломками зернотерки и грязи, заполняющих промежутки каменной кладки (рис. 19). Эта стена, кажется, сделана хуже, чем северная стена, но также соответствует архитектурой крепости VIII-VI столетий до н.э.

Раскопки 1988 г. показали, что западная стена была дополнением северной стеной, и таким образом, вероятно, это более позднее дополнение. Бахшалиев определил четыре строительных периода в области цитадели. Однако он не учитывал последний период. Последняя строительная фаза, вероятно, относится к средневековому и современному периоду, который состоит из остатков стен, сделанных из незаконченного камня. Подобную каменную кладку мы нашли в 2008 г. в квадратах А и В. Фазировка следующих четырех строительных периодов усложнена тем, что в восточной половине раскопки, очевидно, достигли глубины приблизительно в 1,5 метра, тогда как западная часть квадрата по крайней мере на 3 метра ниже поверхности. Бахшалиев раскопал два квадрата, каменные постаменты колонн, одну основу и два барабана к строительной фазе 3 и один постамент к строительной фазе 4 на основе их абсолютных уровней, но возможно, что единственное здание или портик просто упали в этом пункте, и что все эти элементы колонн принадлежали к тому же самому архитектурному комплексу (рис. 20 и рис. 21).

Раскопки А и В

В 2008 г. мы положили квадраты А и В на юге старых Бахшалиевских раскопок, при этом западный край квадрата А была параллелен западной стене, которая была вскрыта в старых раскопках. Поверхность квадратов А и В была пунктирована незаконченными каменными кладками, которые иногда формировали круглую ограду. Эти каменные ограды, возможно, были остатками хижин или загонов для животных, построенных скотоводами в средневековье или в более поздние периоды, хотя, за исключением нескольких перемалывающих камней и концентраций пепла, больше не найдено свидетельств культурной деятельности, связанной с этими каменными кругами. Четыре современных захоронения, содержащие патроны, оружие и российскую керамику, была обнаружены в этих каменных оградах (рис. 22).

Колонный зал

В квадрате В один каменный барабан колонны был найден на том же самом уровне каменных оград, что было ясно из вторичного контекста (рис. 23). Этот барабан колонны мог служить прекрасным столом, возможно, был перемещен и многократно использован скотоводами, которые строили каменные ограды, или возможно, что просто после разрушения колонны она оставлена и снова использована новопривывшими. Почти идентичный барабан колонны был обнаружен на приблизительно том же самом уровне, лежащем на самом краю квадрата А, так что большинство барабанов фактически оставались, это хорошо видно на разрезе квадрата (рис. 24). Ясно было, что этот барабан не на месте, но не ясно, был ли он перемещен сюда более поздними жителями, прикатился ли к этому месту в ходе поверхностной эрозии, или просто лежит, где упал, когда колонна разрушилась.

Эти два барабана колонны, наряду с тремя другими, выкопанными Бахшалиевым в 1988 г., являются очень необычными по форме с двумя большими противостоящими выступами по их внешним краям. Они подобны греческим и ахеменидским образцами с их возвышенными выступами, но здесь колонны, кажется, оставлены неповрежденными, так же, как использовались. Верхняя поверхность и основание барабанов приглажены, что встречалось и в других барабанах, но стороны барабанов должны были быть видимы, если учитывать, что колонны не были повреждены, только очень грубо обработаны. Барабан из квадрата В все еще имеет трудно заметный белый пластырь, придерживающийся его внешней поверхности, и мы предпо-

лагаем, что очень толстый слой пластыря или некоторого другого покрытия, типа кирпича или плитки затенил бы выступы для того, чтобы достичь эффекта гладкой поверхности колонны. Возможно, выступы оставлены после того, как колонны были собраны, чтобы обеспечить лучшее внешнее покрытие. Мы не можем найти никакой хорошей параллели к этим необычным барабанам колонны. Капитель колонны с подобными выступами, но с проектированными краями на ее главной поверхности, была также найдена в раскопе (рис. 25). Небольшой размер этой капители предполагает, что это первоначально вряд ли было присоединено к обнаруженным барабанам колонны, если колонны не сужались резко к вершине.

Каменная капитель колонны, барабаны и постаменты обнаружены, по-видимому, во вторичном контексте в раскопках 1988 и 2008 гг. Они все, кажется, принадлежат к монументальному комплексу здания, но все же мы не нашли ничего, что дало бы нам любой намек на план или природу этого здания или даже его хронологический или культурный контекст. Мы предполагаем, что это связано с последней пост-ахеменидской глиняной посудой, которая была найдена в небольшом количестве в верхних слоях квадратов А, В и D (рис. 26 и рис. 27), и в больших количествах на поверхности во время разведки поселения, так же как и в квадрате С, но нет пока еще никакой ясной стратиграфической последовательности, которая позволила бы нам сделать эту связь определенной. Дальнейшие раскопки должны помочь разъяснению плана и даты этой монументальной структуры с колоннами.

Период Железного века в раскопе А

В квадрате А, ниже уровня упавшего барабана колонны выявлен ряд ям и очагов, которые были погружены в наклонную поверхность эрозионного слоя. Эти отложения столкнулись с западной стеной и, должно быть, были депонированы после того, как та стена уже перестала использоваться. Было невозможно идентифицировать определенные слои, связанные с этими особенностями, которые были встроены на наклонной внешней поверхности. Один из очень больших очагов содержал многочисленные остатки, в том числе обугленные горшки для варки пищи, целые горшки и большое количество костей животных (рис. 28). При завершении раскопочного сезона 2008 г. в квадрате еще не был достигнут уровень периода, связанного со стеной Е.

Глиняная посуда в этих отложениях состояла из множества черепков больших хозяйственных кувшин с характерным художественным оформлением, которое подобно найденным в VII столетии до н.э. в Бастам и Аянис (рис. 29). Мы также нашли некоторые очень хорошо полированные красные черепки, сильно напоминающие «дворцовую керамику», найденную в этом поселении (рис. 30). Ручка кувшина с группами гравированных кругов и треугольным клином также связана с цитаделями урартского периода (рис. 31).

Глубокий шурф в раскопе D

Раскоп D с размером 2,5 на 2 метра был помещен между старыми и новыми раскопками, чтобы получить полную стратиграфическую последовательность в области цитадели. На маленькой площади раскопа D наклонные поверхности, с которыми сталкивались и в раскопе А, было легче идентифицировать и определять. Каждый пласт склонен немного с севера на юг и резко с востока на запад после наклона вершины (рис. 32). Все ясно столкнулось с западной стеной и были почти наверняка депонированы после того, как она перестала использоваться. Эти отло-

жения были составлены из развалин, которые образовались от разрушения кирпичной архитектуры и промывания наклона к стене.

Эти слои эрозии включают много черепков очень больших хозяйственных кувшин, среди которых одна полная плоская основа и два фрагмента с очень точно впечатанными признаками клинообразного знака урартского периода. Ниже этих склоняющихся пластов и основания западной стены расположена толстая платформа толщиной 70 см, сделанная из глинистых заполнений, перемешанных со слоем с примесью хорошо проложенного глиной кирпича (рис. 33). Западная стена была основана на вершине этого плоского уровня глины, который, кажется, служил фундаментом стены и возможно, здания в целом. Немного осколков скал и один большой обожженный кирпич лежат на вершине этой платформы, которая, кажется, служила полом этой области при использовании, так как никакой другой пол не обнаружен. Между платформой и основой холма был более чем двухметровый слой глинистых заполнений, который включал линзы гальки и больших скал. В отличие от круто склоняющихся пластов, которые накопились по платформе, под платформой отложения представлены большими или малыми слоями или следуют за линиями наклона заполнений. Крупные фрагменты очень больших хозяйственных кувшинов продолжали появляться в них, заполняя уровни, которые, возможно, были остатками выравнивания поверхности, предпринятого перед строительством западной стены. Мы ожидаем, что эта платформа и уровневые заполнения будут найдены в раскопе А, когда раскопки будут продолжены в следующий сезон.

Помещения позднего Железного века

В южной стороне Оглангала отмечены несколько каменных стен, вероятно, остатки частных или других зданий позднего Железного века (Ахеменидский период). Эти здания расположены приблизительно к северу от южной башни (рис. 34). В 2008 г. мы решили провести шурфование на площади 2,5x15 м. (раскоп С) в этой области, чтобы восстановить керамическую последовательность и последовательность радиоуглеродных дат поселения. Несмотря на то, что в этой области было найдено небольшое количество средневековой глиняной посуды и архитектуры, мы ожидали восстановить длительную последовательность Железного века. Мы раскопали шурф до глубины 4 м, на этой глубине из-за безопасности и ограничения времени мы решили закончить раскопки перед столкновением с девственной почвой. Работы в раскопе С, таким образом, иллюстрируют, что в отличие от многих крепостных поселений Кавказа, Оглангала имеет хорошо стратифицированную последовательность железного века.

Фаза 1: Погребения

Раскопками последней фазы вскрыто четыре фрагментарных погребения, все из которых содержали очень немного объектов и, вероятно, датировались последними столетиями. Одно из них, погребение № 1 (рис. 35), было сооружено из прямоугольных камней длиной 10-15 см и содержало бронзовое кольцо (рис. 36). Низкокачественная и очень фрагментарная кость из погребения № 1 никакой специфической ориентации тела не предполагает, хотя камни могут предположить ориентацию с востока на запад. Погребение № 3 было обнаружено около северной части под двумя слоями больших камней, оба были в продолговатом и овальном виде. В этом погребении обнаружены остатки скелета и бусина. Лучше сохранилось погребение № 4, оно было обнаружено в каменной гробнице. Лицо погребенного ориентировано на

северо-запад, в то же время общая ориентация скелета была в западно-восточном направлении. Никакие предметы не были обнаружены рядом с этим скелетом.

Фаза 2: Помещения

Современные похороны частично нарушили последнюю комнату Железного века, определенную каменной стеной. Стена А, которая расположена SW к NE по диагонали поперек квадрата, определяла две области в пределах квадрата. Стена А была построена из прямоугольных камней, которые только грубо обработаны (рис. 37). Эта стена сохранилась на высоте 1 м, там находились три оштукатуренных кирпича, связанных с ней, которые были тщательно очищены прежде, чем эта область была оставлена. Область вне стены А была, вероятно, внутренним двором с полом, посыпанным гравием. Внутренний двор содержал некоторое количество глиняной посуды позднего Железного века, кости животных, пепел и богатые ботанические остатки. Хотя ниже стены А архитектурные остатки не обнаружены, следующие напластования с толщиной до 1 метра состояли из нескольких слоев с определенными очагами.

Фаза 3: Оборонительная стена

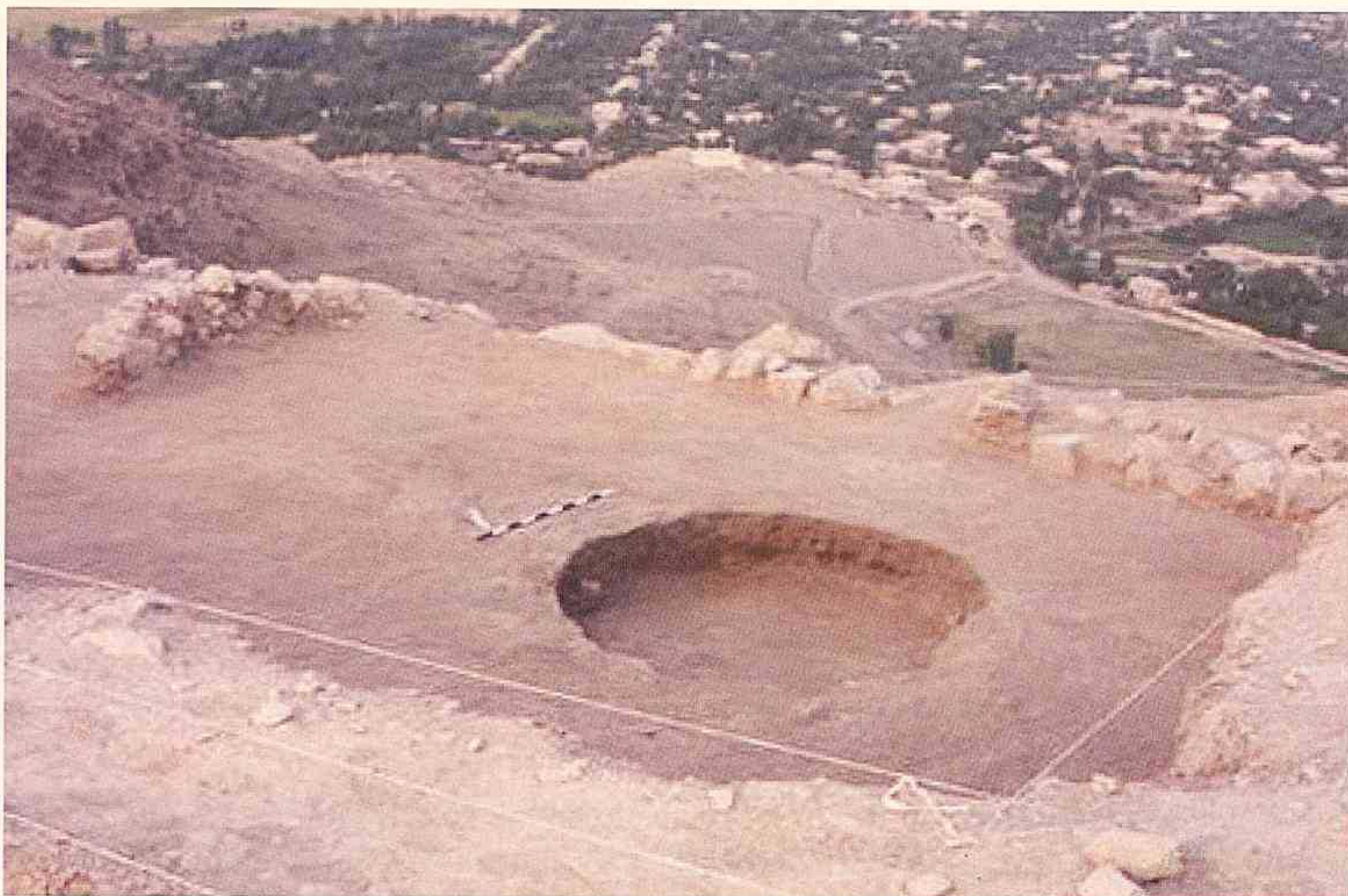
Последняя фаза, вскрытая в течение этих раскопок, состояла из слоя небольших каменных заполнений, а выше находился слой из больших каменных заполнений (рис. 38). Раскапывающие не смогли достигнуть основания большого скалистого слоя из-за ограничения сезона раскопок; раскопанная часть местами была 1 метр глубиной, камни были шириной 30-50 см. Глиняная посуда позднего Железного века и пепел были смешаны с этими камнями. Выдвигается гипотеза, что эта фаза представляет собой массивную оборонительную стену. Размер и длина этой стены неясны из-за небольшого размера квадрата, но эти каменные слои присутствуют во всех углах квадрата. Последние стадии раскопок дали возможность предполагать, что скалистый слой создавал благоприятные условия для установления фундамента.



Şəkil 26. Narınqaladan tapılmış Son Dəmir dövrünə aid boyalı kasa. Figure 26. Painted bowls of the Late Iron Age from the citadel area. Рис. 26. Расписная миска позднего Железного века из цитадели.



Şəkil 27. Narınqaladan tapılmış Son Dəmir dövrünə aid boyalı kasa. Figure 27. Painted bowls of the Late Iron Age from the citadel area. Рис. 27. Расписная миска позднего Железного века из цитадели.



Şəkil 28. Böyük ocaq, A sahəsinin üst layından. Figure 28. Large hearth in upper level of Operation A. Рис. 28. Большой очаг из верхнего слоя в раскопе А.



Şəkil 29. A və B sahələrində böyük təsərrüfat küplərinin parçaları. Figure 29. Large storage jar sherds from Operations A and D. Рис. 29. Обломки больших хозяйственных кувшинов в раскопе А и В.



Şəkil 30. A sahəsinin yaxşı cıllanmış saray keramikası. Figure 30. Highly polished palace ware from Operation A . Рис. 30. Хорошо полированная дворцовая керамика из раскопок А и В.



Şəkil 31. A sahəsindən tapılmış, mixi yazı olan qulp. Figure 31. Inscribed handle with cuneiform from Operation A. Рис. 31. Ручка кувшина с клинообразной надписью из раскопа А.



Şəkil 32. D sahəsində qərb divarına doğru yönəlmiş maili laylar. Figure 32. Sloping strata running against western wall in Operation D with clay platform below wall. Рис. 32. Наклонные слои, направленные к западной стене в раскопе D.



Şəkil 33. Qərb divarın altında toplanmış gil platforma və dolğu. Figure 33. Clay platform and leveling fill below western wall. Рис. 33. Глиняная платформа и заполнение уровня под западной стеной.



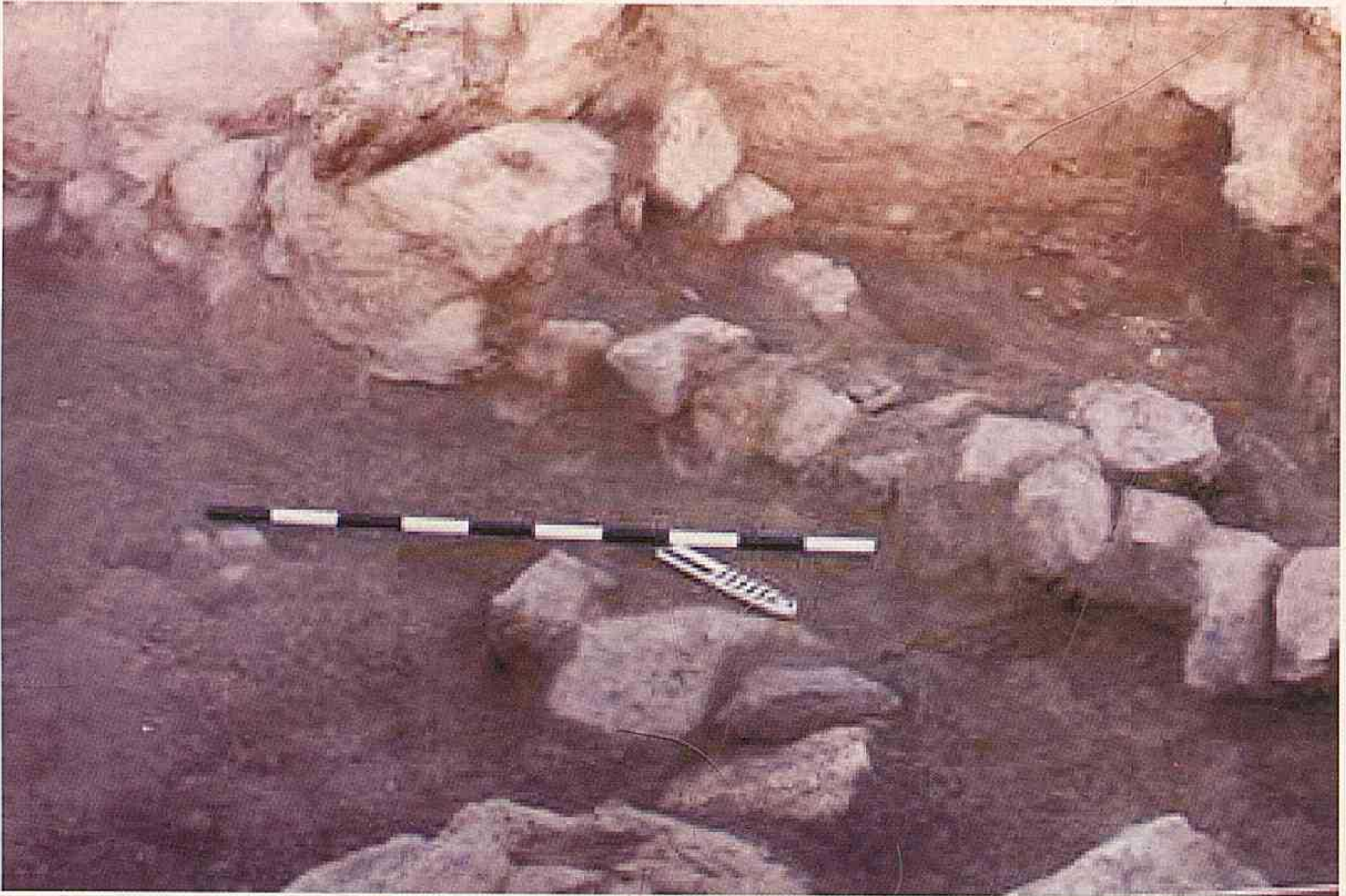
Şəkil 34. Cənub bürcü. Figure 34. South Tower. Рис. 34. Южная башня.



Şəkil 35. Qəbir 1. Figure 35. Burial 1. Рис. 35. Погребение 1.



Şəkil 36. Tunc üzük. Figure 36. Bronze Ring. Рис. 36. Бронзовое кольцо.



Şəkil 37. Arxa görünüşdə divar-A, ön görünüşdə qəbir № 4. Figure 37. Wall-A in background, burial № 4 in foreground. Рис. 37. Стена-A, на заднем плане, погребение № 4 на переднем.



Şəkil 38. Daşlı laylar və ana qaya, ehtimal ki, Son Dəmir dövrünə aid müdafiə divarının qalıqlarıdır.
Figure 38. Rocky layers and bedrock of a possible Late Iron Age Fortification wall. Рис. 38. Слои с
камнями, вероятно, являются остатками оборонительной стены позднего Железного века.



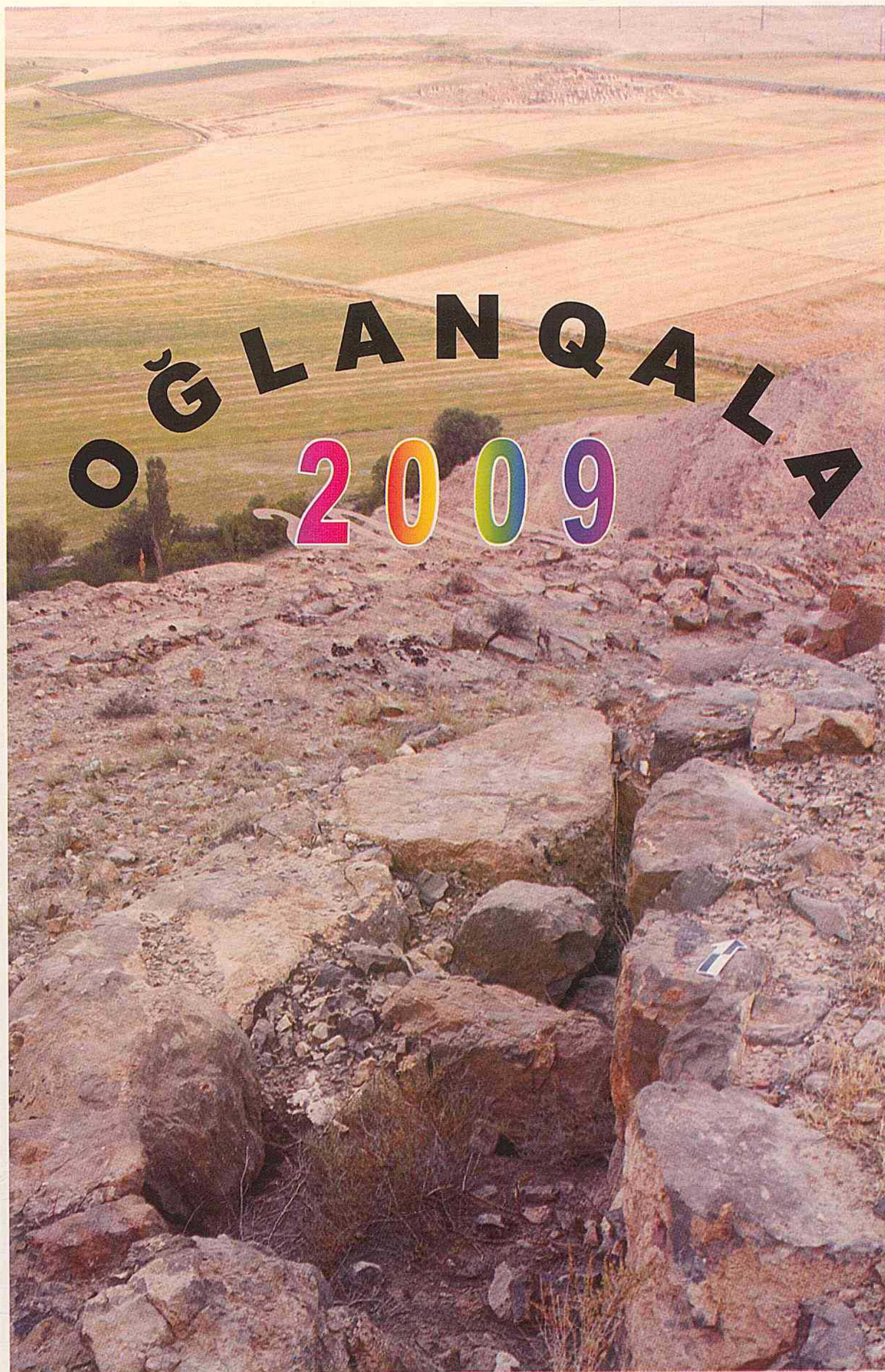
Şəkil 39. Oğlanqala. Müdafiə divarı. Figure 39. Oğlanqala. Fortification wall. Рис. 39. Оглангала.
Оборонительная стена.



Şəkil 40. Oğlanqala. D qazıntısı . Figure 40. Oğlanqala. Operation D. Рис. 40. Оглангала. Раскоп Д.



Şəkil 41. Oğlanqala. A qazıntısında müdafiə divarının qalıqları . Figure 41. Oğlanqala. Remains of fortification wall in Operation A. Рис. 41. Оглангала. Остатки оборонительной стены в раскопе А.





QIZQALA

OĞLANQALADA 2009-CU İLİN QAZINTILARI

Giriş

Naxçıvan Arxeoloji Proyekti araşdırmaların və qazıntıların ikinci mövsümü üçün Azərbaycan, Oğlanqalaya qayıtdı. 2009-cu ilin qazıntı mövsümündə biz iki sahədə: sitadeldə yerləşən inzibati binada və sitadelin cənub-şərqində yerləşən kiçik xüsusi binaların ərazisində geniş qazıntıya başladıq (Şəkil 1). Katlin Nikol və Bredli Parker (Utah universiteti) 2006-cı ildə Şərur rayonu ərazisində qeydə alınan Erkən Tunc və Dəmir dövrü abidələrini yenidən araşdırmaq üçün iki həftə ərzində bizə qoşuldu. Onlar həmçinin qalanın yaxınlığında sivil yaşayış yerinin olub olmadığını öyrənmək üçün bilavasitə Oğlanqalanın ətrafında piyada gəzinti proyektini başlatdılar. 2009-cu ilin qazıntıları olduqca mühüm idi, belə ki, bu tədqiqatlar Oğlanqala yaşayış yerinin stratiqrafiyası haqqında bizdə aydın fikir yaratdı. Biz indi bilirik ki, saray e.ə. 800 və 750-ci illərdə tikilmişdir (IIIa Dövrü) və sarayın kim tərəfindən tikildiyi də bizə tamamilə aydındır. İkinci əsas məskunlaşma dördüncü yüzillikdə, ehtimal ki, Əhəməni imperiyasının sonunda, yaxud Makedoniyalı İsgəndərin işğallarından sonra olmuşdur (IIIb Dövrü). Üçüncü məskunlaşma mərhələsi sitadelin saray hissəsindəki çuxurlar və yaşayış yerinin cənubunda, e.ə. 100-b.e.100-cü illəri ilə tarixlənən arxitektura qalıqları ilə təmsil olunmuşdur (II Dövr). Sitadelin səngərlərdən, müvəqqəti sığınacaqlardan, qəbirlərdən əldə edilən sonuncu arxeoloji tapıntıları birinci dünya müharibəsi və Naxçıvanın Sovet qoşunları tərəfindən işğalı ilə həmdövrüdür (I Dövr).

IIIb Dövrü: Urartunun sərhədlərində (e.ə. 800-600)

E.ə.8-ci yüzilliyin əvvəllərində Ararat və Horom düzənliyində xeyli Urartu qalaları tikilmişdir, ancaq get-gedə artan məlumatlar təsdiq edir ki, Oğlanqala Urartu şəhəri olmamışdır. Buradan aşkar edilmiş arxitektura qalıqları, kompleksin planı, gil qabların özünəməxsuluğu göstərir ki, Oğlanqala Şərur düzənliyini əhatə edən kiçik, yerli krallığın mərkəzi olmuşdur. Ehtimal ki, Oğlanqala müəyyən mərhələdə Urartunun e.ə. 9-cu və 8-ci əsrlərdə müharibələr apardığı və urartuların Etuini adlandırdığı kiçik tayfaların və dövlətlərin birliyinə daxil olmuşdur. Lakin Etuini uzaq şimalda, Göyçə (indiki Sevan) gölünün yaxınlığında yerləşirdi. Naxçıvanda Urartuların iki mixi yazısı, biri yaşayış yerindən 75 km cənub-şərqdə, İlandağda, digəri Fərhad evi adlanan Orta əsr karvansarasının yaxınlığında tapılmışdır (Şəkil 2). Fərhad evi kitabəsi tamamilə dağılmışdır, lakin İlandağ kitabəsi İşpuini və Menuanın adını xatırlayır, e.ə. 820 və 810-cu illərdə onların hərbi hücumları və qələbələrindən bəhs edir. Onların bir metr uzunluğundakı yazısına görə İşpuini və Menua Arcinie və Ania torpaqlarını işğal etmələri, Pluadidə kitabə qoymaları, urartuların hərbi Allahı Xaldinin şərəfinə qurban vermələri ilə fəxr edirmişlər. Kitabənin təntənəli şəkildə yazılmasına baxmayaraq Urartular heç vaxt bu ərazini işğal etməmişlər. Çünki burada Urartu qalalarının tikilməsi haqqında heç bir epigrafiq və arxeoloji dəlil yoxdur.

Beləliklə, Oğlanqala Urartunun sərhədləri yaxınlığında yerləşmiş və bizim qazıntılara görə onun ilk tarixi Urartu ilə bağlı olmuşdur (Şəkil 3). Oğlanqaladan tapılan keramika və digər nümunələr Oğlanqalanın Urartu ilə, həmçinin İran və Gürcüstanın digər cəmiyyətləri ilə ticarət əlaqələri saxladığını təsdiq edir. Saraydan tapılan və üzərində mixi işarələr olan təsərrüfat küpünün parçaları Oğlanqalanın yazı sistemini də Urartudan mənimsədiyini göstərir Oğlanqalanın cənub-şərqində IIIa dövrünə aid binaların tədqiqi yaşayış yerində əhəlinin böyük qisminin maldarlardan ibarət olduğunu göstərir. Ehtimal ki, onlar burada hər il yalnız bir neçə ay qalaraq Arazboyu otlaplardan öz məqsədləri üçün istifadə etmişlər. Bu maldarlar, ehtimal ki, geniş ərazilərdə səyahət edərək bizim qazıntılardan əldə etdiyimiz

ekzotik malları buraya gətirmişlər. Digər əşyalar Oğlanqalaya diplomatik hədiyyələr və geniş ticarət əlaqələri nəticəsində gətirilmişdir.

IIIa Dövrü: Əhəməni imperiyasının sonu (e.ə. 400-300)

Sitadelin tikilməsindən dörd yüz il sonra Oğlanqalanın qədim sakinləri əvvəlki sitadelin qalıqları üzərində yenisini tikməyə başladılar. Tikinti zamanı onlar mərkəzi həyətdə 700m² (7,500 kv. fut) sahədə iki müxtəlif yerli olmayan daş cinslərindən hazırlanmış sütunlar yerləşdirdilər. Sütunlar dağa, ehtimal ki, əvvəlcədən yarımışlənmiş şəkildə qaldırılmışdır (Şəkil 4). Daşyonanlar bu sarayda böyük sütunlar qurmaq üçün zəng tipli sütun altlıqları, sütunlar, sütun başlıqları hazırlayırdılar. Lakin bu layihə yarımçıq qalmışdır. Bəzi sütunların orijinal kvadrat plitələrdən yonulması prosesi başa çatmamışdır. Digərlərinin qaldırmaq üçün qabarıq çıxıntıları vardır. Sütun altlıqları hamarlanmamış və cilalanmamışdır (Şəkil 5).

E.ə. 4-cü əsrin sonuna aid materiallar müəmmalıdır, indiyədək onların hansı mədəniyyətə aid olduğunu müəyyən etmək çətinlik törədir. Binanın bu səviyyəsindən olan C14 tarixlər 4-cü yüzilliyi, e.ə. 340-320 –ci illəri əhatə edir. Bu göstərir ki, yaşayış yeri ya son Əhəməni, ya da Ellin dövrünə aiddir. Sütunları və gil qabları nəzərə alaraq tikintinin Əhəməni dövrünə aid olmasını ehtimal etmək olar. Lakin saray başa çatmadan tərk edilmişdir. Yəqin ki, sonuncu Əhəməni hökmdarı öldükdən sonra imperiyaya Makedoniyalı İsgəndər yiyələnmişdir.

II Dövr: Xarabalıqda ziyafət (e.ə. 100 – b.e. 100-cü ili)

Dəlillər göstərir ki, Oğlanqala sarayı tərk edildikdən dərhal sonra bu ərazidə təqribən iki yüz il ərzində məskunlaşma olmuşdur. IIIb sarayının xarabılıqlarında 100-ə yaxın tullantı çuxuru, qəbirlər və ocaqlar düzəldilmişdir (Şəkil 6). Onların bəzisini IIIa Dövrü ilə tarixləndirmək olar, ehtimal ki, bunlar sarayın bərpası üzərində işləyən fəhlələr tərəfindən qazılmışdır. Digərləri, xüsusilə heyvan skeletləri olan bir neçə böyük çuxur, mətbəx və xidmət qabları II Dövrə tarixlənir (Şəkil 7). II Dövrün çuxurları heç bir arxitektura və yaşayış qalıqları ilə bağlı deyil. Hannah Lau (UCLA) bu çuxurun heyvan sümüklərini analiz edir. Onun analizlərinin ilkin mərhələdə olmasına baxmayaraq faktlar göstərir ki, çuxurdakı heyvan sümükləri yaşayış yerinin digər sahələrindən tapılanlardan fərqlənir. Bu heyvan sümükləri sarayın xarabalıqlarında ziyafət zamanı və digər tədbirlərdə yeyilən mal və qoyunların qalıqları da ola bilər. 2008-ci ildə aşkar olunan Əhəməni binası indi analizlərə əsasən II dövrə aid edilir və Oğlanqalada böyük bir dövr ərzində məskunlaşma olduğunu göstərir. Saray tərk edildikdən sonra onun möhtəşəm divarları öz əhəmiyyətini itirməmişdir. Ehtimal ki, qədim sarayda ziyafət verilməsi II Dövr hökmdarlarının hakimiyyətini möhkəmləndirmək vəzifəsinə xidmət etmişdir.

I Dövr: Birinci dünya müharibəsi

Ellinistik ziyafətlərindən təqribən 2000 min il sonra Oğlanqala kiçik bir müddət ərzində, ehtimal ki, 1919-1920-ci illərin yayında müvəqqəti olaraq yenidən məskunlaşdırılmışdır. Birinci Dünya müharibəsi dövründə Avropada müharibə qurtardıqdan sonra Qafqaz cəbhəsində döyüşlər və atışmalar davam edir, Türkiyə, Böyük Britaniya, ABŞ və Sovet İttifaqının hərbi və diplomatik ziddiyyətlərində dolaşmaq salınmış Cənubi Qafqazın kiçik müstəqil dövlətləri – Azərbaycan, Ermənistan və Gürcüstan onlara qarşı mübarizə aparırdı. 1919-cu ilin iyununda Naxçıvanın Azərbaycan dilində danışan əhalisi erməni işğalçılarına qarşı çıxaraq bu eksklavda qısa müddətli müstəqil dövlət yaratdılar. Bir ildən sonra Cənubi Qafqazın işğalını başa çatdırmaq məqsədi ilə Sovet tankları Naxçıvana yeridildi. Xaosda

qalan Naxçıvanın kənd sakinləri və müqavimət hərəkatının mübarizləri təpələrə sığındılar. Onların bəziləri Oğlanqala sarayının xarabalıqlarında düşərgə salaraq qədim daşlardan istifadə edərək müdafiə üçün müvəqqəti sığınacaqlar yaratdılar (Şəkil 8). Bu dövrə aid aşkar edilən 18 müasir qəbir Amber Veeke tərəfindən onun Pensilvaniya Universitetindəki MA dissertasiyası üçün analiz edilir. Ölənlərin içərisində yeddi uşaq və bir qadın vardır. Digər on nəfər gənclərdir. Uzun geyimindən qalan düyməyə görə demək olar ki, onların biri Rusiya İmperiyasının ordusunda xidmət etmişdir (Şəkil 9). Beləliklə 2009-cu ilin qazıntıları gələcəkdə yaşayış yerində tədqiqatları davam etdirmək üçün şərait yaratdı. Gələcək qazıntılar zamanı Oğlanqala yaşayış yeri və onun qonşularla əlaqələri postoral yerdəyişmələr nöqtəyi-nəzərindən, sərhədlərin dinamikası və müqavimət hərəkatının arxeologiyası baxımından öyrəniləcəkdir.

Dəmir dövrünün sarayı

2009-cu ilin qazıntıları sitadelin hüdudlarının böyük bir qisminin açılmasına yönəlmişdi. Saray dağın ən yüksək hissəsində yerləşirdi. Biz 1988-1989 və 2008-ci illərdə açılan qazıntı sahələrini genişləndirərək Orta Dəmir dövrü (Oğlanqala IIIb), Son Dəmir dövrü (Oğlanqala IIIa), Klassik dövr (Oğlanqala II) və Müasir dövr (Oğlanqala I) ilə tarixlənən səviyyələri aşkar etdik. Qazıntıların ümumi həcmi 1200 m²-dən (14 000 kv. fut) çoxdur.

Yerüstü araşdırmalar və sputnik tədqiqatlarının analizi göstərir ki, 1,2 ha sahəni əhatə edən möhkəmləndirilmiş sahə sarayın tərkibinə daxil olmuşdur (Şəkil 10). Bu saray iki müxtəlif binadan ibarət olmuşdur. Əsas saray şimalda yerləşərək 4000 m² sahəni əhatə etmişdir. Araşdırmalar zamanı giriş adlandırdığımız cənub hissə ikinci monumental binaya aiddir və əsas sarayın cənub divarında olduğu kimi siklopik bloklardan inşa olunmuşdur.

IIIb Dövrü: Orta Dəmir dövrü

Ehtimal ki, e.ə. 8-ci yüzilliyin əvvəllərində saray tikilməmişdən əvvəl sitadelin ərazisi terraslanmışdır ki, sarayın tikilməsi üçün əlverişli düzəldilmiş sahə yaradılsın (Şəkil 11). Divarlar bilavasitə Qaratəpə dağından çıxarılmış mərmər daşından inşa edilmişdir. Qalanın orijinal divarları azacıq işlənmiş böyük daşlardan inşa edilmiş və arasına çay daşları qoyulmuşdur. Monumental daxili həyətin cənub və şimal divarlarının eni 2-2,5 m-dir.

Sarayda indiyədək aşkar edilmiş sahənin böyük hissəsi təkotaqlı böyük həyətdən ibarət olub 700 m², yaxud 7, 500 kv. fut sahəni əhatə edir (Şəkil 12). Bu daxili həyət Qafqaz və Türkiyənin e.ə. 8-ci əsrə aid saraylarının həyəti ilə bənzərdir. Həcmcə buna bənzər sütunlu salon Ermənistanda Erebunidə və bundan bir qədər kiçik salon Türkiyədə Altıntəpədə aşkar olunmuşdur.

Oğlanqalanın sərt enişləri, iri daşlardan inşa olunmuş müdafiə arxitekturası və sarayı bu yaşayış yerinin müdafiə xarakterli olduğunu göstərir, güclü qüvvədən və hakimiyyətdən xəbər verir. Bu yaşayış yerinin e.ə. 8-ci əsrə aid materialı onun həmçinin inzibati və hərbi funksiyalarının olduğunu göstərir. Daxili həyətin betonlaşmış döşəməsində 15 dəmir ox ucluğu olan anbar (Şəkil 13), həmçinin standart formada hazırlanmış böyük təsərrüfat küpünün parçaları və onların bəzində mixi yazılar aşkar olunmuşdur.

IIIa-II Dövrü: Son Dəmir dövrü

Biz Orta Dəmir dövrü sarayının nə zaman tərk edildiyini və bunun nə qədər çəkdiyini bilmirik, lakin aydındır ki, dördüncü yüzilliyin ortalarında kim isə burada köklü dəyişiklik etmək istəmişdir. Lakin Son Dəmir dövrünün sarayı başa çatmamışdır. 2009-cu ildə biz bu müəmmalı dövrə aid bir neçə mübahisəli məlumat əldə etdik. Oğlanqala sitadelində Sovet dövründə və amerikan-azərbaycan qazıntıları zamanı 29 sütun elementi aşkar olunmuşdur.

Onlar üç sütun altlığı, bir kapitel, beş “postament” (yaxud ola bilsin ki, kvadrat bloklar) və iyirmi sütundan ibarətdir. Bu arxitektura elementlərinin heç biri tamamlanmamışdır. Sütunlarda hələ də qabarıq çıxıntılar, çox yerlərdə iskanə izləri qalmış, onların heç biri hamarlanıb cilalanmamışdır.

Sütunlar, xüsusilə sütun altlıqları bilavasitə imperiya mərkəzlərindən biri olan Suzda tapılmış sütun altlıqlarını xatırladır (Şəkil 14). Bununla belə, Əhəməni imperiyasının paytaxtından kənarda olan daş sütunlar olduqca müxtəlifdir. Lakin Əhəməni imperiyasının bir çox mərkəzlərində, o cümlədən Qafqazda sütunlu salonlar olmuşdur, amma bu sütunlar ağacdən və kərpicdən, onların əsası isə daşdan olmuşdur. Sütunlarla bağlı olan müxtəlif gil qablar öz paralellərini İran və Ermənistandakı yaşayış yerlərinin Əhəməni dövründə, həmçinin Gürcüstan və Cənubi Rusiyanın yaşayış yerlərində tapır (Şəkil 15).

Çoxsaylı çalalar sarayın qalıqlarını kəsərək Orta və Son Dəmir dövrünün divarlarını dağıdır. Bu böyük çalalarda tez-tez xeyli miqdarda yandırılmış qoyun və iri mal sümüklərinə rastlanır. Onların çoxu Dəmir dövrünün sonu ilə Oğlanqala III a və II Dövrü ilə tarixlənir. Onların bəziləri başa çatmamış saraya aid fəhlələr tərəfindən doldurulmuş tullantı çuxurları ola bilər. Digərləri daha son dövrlə, Parfiya dövrü ilə tarixlənir. Biz sitadeldə Parfiya arxitekturası aşkar etmədik, lakin belə binalar yaşayış yerinin digər yerlərində var. E.ə. I minilliyin sonunda Oğlanqala hakimləri ya burada ziyafət vermiş, ya da tərk edilmiş yaşayış yeri heyvan qalıqlarının yığılı ilə dolmuşdur.

I Dövr: I DM

Biz sitadeldə müvəqqəti tikintilər, qəbirlər və çox sayda tullantı çuxurları aşkar etdik. Onların hamısı 1919-1920-ci illərlə, I DM zamanı Qafqaz cəbhəsində döyüşlərin başa çatması dövrü ilə tarixlənir. Yaşayış yerinin böyük bir hissəsini əhatə edən daş bünövrəli dairəvi tikintilər ehtimal ki, müvəqqəti istehkamların, yaxud çadırların bünövrəsi olmuşdur (Şəkil 17). Biz farfor, stəkan, təsərrüfat küpləri, düymələr və s. ilə yanaşı həmçinin silah qalıqları da aşkar etdik (Şəkil 18). Belə görünür ki, I DM sonunda Oğlanqalada düşərgə salan əhali vadinin hər iki kəndində evlərini tərk edən sakinlərdən və müqavimət hərəkatının üzvlərindən ibarət olmuşdur.

Orta Dəmir Dövrünün evləri

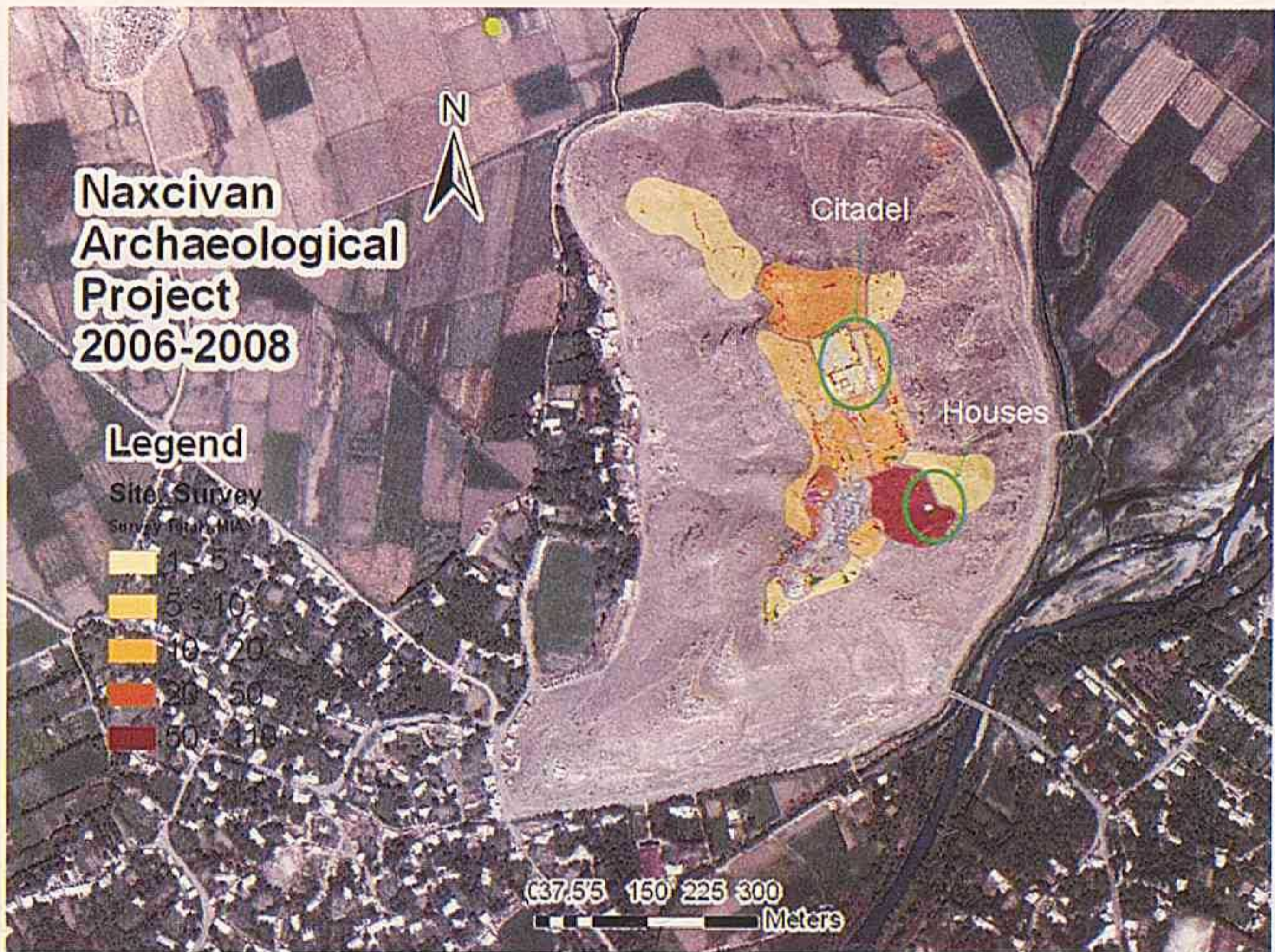
2009-cu ildə 250 m² sahəsi olan ikinci qazıntı yaşayış yerinin cənub-şərq kvadratlarda qoyuldu. 2008-ci ilin qazıntıları zamanı I Dövr (müasir dövr) haqqında olduqca az məlumat əldə edilmişdi. Buradakı gil qablar və arxitektura qalıqları göstərirdi ki, Orta Dəmir dövrünün qalıntıları yer səthinə yaxındır. Digər tərəfdən araşdırmalar zamanı həqiqətən Orta Dəmir dövrü binalarına aid kiçik daş divarlar, Oğlanqala II, IIIa və IIIb dövrünə aid xeyli keramika, dəmir mismarlar və muncuqlar da daxil olmaqla kiçik tapıntılar əldə edildi.

2009-cu ilin qazıntıları zamanı kiçik iki otaqlı tikinti və xırda daşlarla dolmuş böyük həyət aşkar olunmuşdur. Ehtimal ki, bu həyət e.ə. 8-ci əsrdə Oğlanqalada kişilərin və qadınlardan boş vaxtlarını keçirdiyi bir sahə olmuşdur. Bu iki tikinti yarımqazma tipli olmuşdur, onların döşəməsi dağın yamacında elə qazılmışdır ki, evin döşəməsi yerin səthindən 30 sm aşağıda qalır. Bu tip yarımqazmaların arxeoloji və etnoqrafik paralelləri Cənubi Qafqaz və Şərqi Anadoludan məlumdur.

Ola bilsin ki, bu iki tikinti iki müxtəlif məqsədə xidmət etmişdir. Şimalda olan iki-otaqlı tikinti, DA051 kvadratında olan tikinti 1-in divarları iki sıra qaba daşlardan tikilmiş və 24 m² (258 kv. fut) sahəni əhatə etmişdir (Şəkil 19). Burada yalnız bir cərgə daş saxlanmış və möhkəmləndirilmiş döşəmə aşkar edilməmişdir. Lakin tikinti 1 kiçikdir, ehtimal ki, heç vaxt yaşayış evi olmamışdır, bununla belə bir neçə heyvanın sığınacağı ola bilərdi. Digər

tərəfdən tikinti 2, ehtimal ki, ev olmuşdur (Şəkil 20). Tikinti 1-dən fərqli olaraq o, tamamilə qazılmamışdır, ehtimal ki, qərbə doğru davam etmişdir. Tikinti 2-nin qazılmış hissəsi 34.6m^2 -dir (372 kv. fut). Dağın yamacında tikilmiş tikinti 2, maili döşəməyə və yuxarı qalxmış N-S divarına malikdir. Evin üç divarı yaxşı qalmışdır. Eyni zamanda cənub divarın böyük qismi aşınma zamanı dağılmışdır. Bununla belə biz nə zamansa bu divara aid olan bir neçə daşı müəyyən edə bildik. Şimal-cənub istiqamətində divar beş cərgə yüksəkliyində, qərb və şərqdə isə iki cərgə hündürlüyündə qalmışdı. Evin döşəməsi çox bərk və döyəclənmiş torpaqdan düzəldilmişdi. Ocaq cənubdakı otağın ortasında idi, bu otağın cənub-qərb küncündə kiçik iş sahəsi, küpə paçaları və keçinin çənə sümüyü tapılmışdır. Lakin tikinti 2 tərk edilməmişdən əvvəl yaxşı təmizlənmişdir. Bu otağın döşəməsindən, həmçinin onun şərqində yer səthindən aşkar olunan keramika Orta Dəmir dövrünə aiddir.

Əgər tikinti 1 heyvan ağılıdırsa, bu tikintilər dəyişkən təbiətlə birlikdə Oğlanqalanın bu hissəsində məskunlaşanların daimi fermerlər deyil, mövsümi maldarlar olduğunu göstərir. Bu sahədən tapılan heyvan sümüklərinin analizi yenidən başlanmışdır. Lakin Hannah Lau qoyun və keçi sümüklərinin çoxluğunu müşahidə etmişdir. Bu maldarlığın Oğlanqalanın fəaliyyətində əsas yer tutması haqqında nəzəriyyəni dəstəkləyir.



Şəkil 1. Oğlanqala, 2007. Orta Dəmir dövrünün (OQ IIIb) arxitektura qalıqları olan sahəsinin quş uçuşundan təsviri. 2008-ci ilin araşdırmaları portağal rəngində, 2009-cu ilin qazıntıları isə yaşıl dairələrlə göstərilmişdir. Figure 1. Oğlanqala, 2007 Quickbird image of the site with standing architecture, Middle Iron Age (OQ IIIb) collection areas from the 2008 survey are shown in shades of orange, and the 2009 excavation areas are circled in green. Рис. 1. Оглангала, 2007. Изображение участка с постоянной архитектурой, Среднего Железного века (ОГ IIIb). Области изысканий 2008 г. показаны в апельсиновом оттенке, а раскопки 2009 г. показаны зелеными кружками.



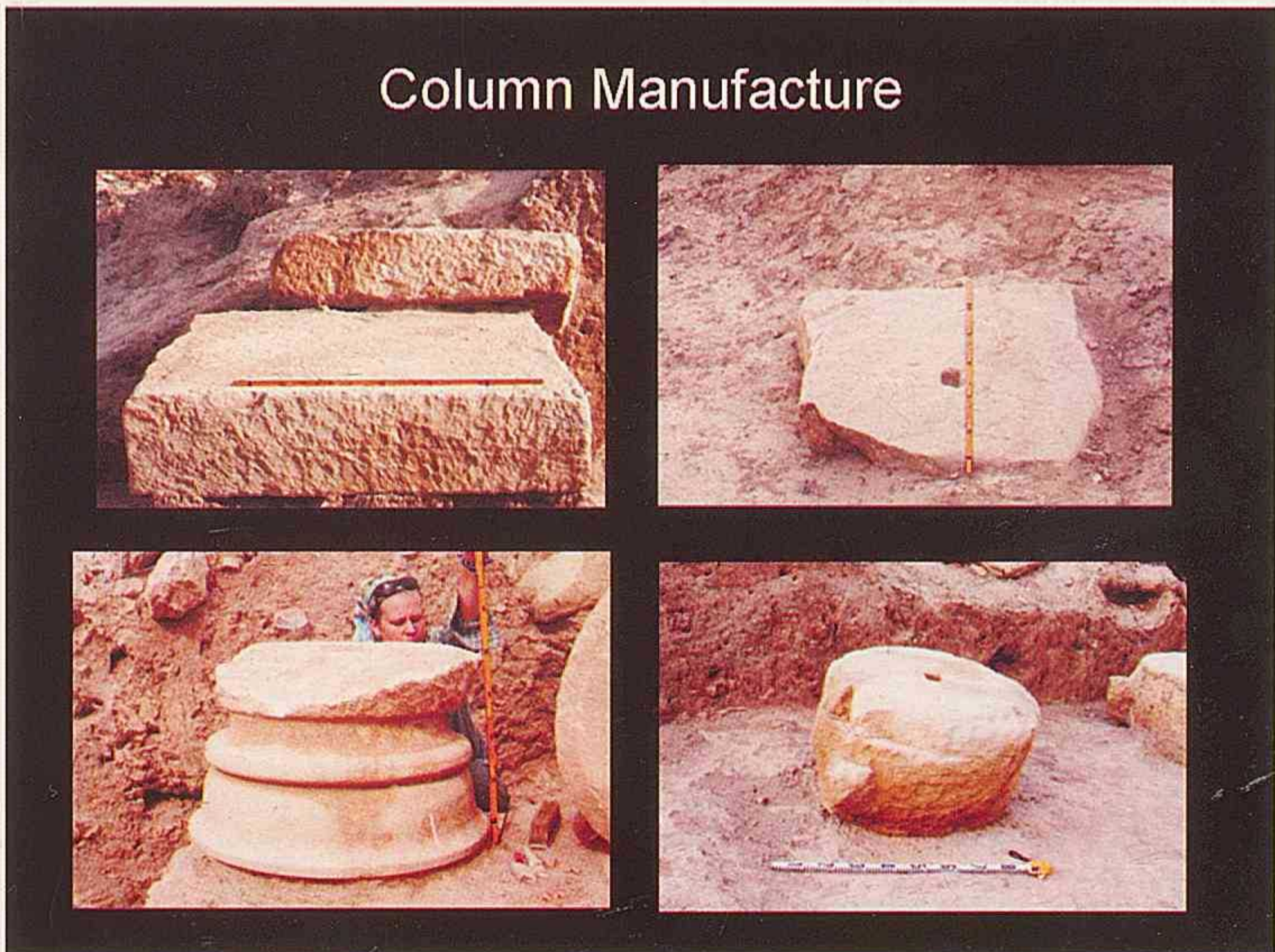
Şəkil 2. Fərhad evinin kitabəsi. Figure 2. The inscription at Fərhad Evi. Рис. 2: Надпись в Фархад ЭВИ.



Şəkil 3. Urartunun xəritəsi onun ən çox inkişaf etdiyi dövrdə. Figure 3. Map of Urartu at its greatest extent. Рис. 3. Карта Урарту в период его расцвета.



Şəkil 4. IIIa Dövrü, sarayın daxili həyətinə sütunlar və sütun altlıqları, CB050-CB052. Figure 4. Period IIIa, column drums and plinths in the palace courtyard, CB050-CB052. Рис. 4. Период IIIa, барабаны колонн и постаменты во внутреннем дворе дворца, CB050-CB052.



Şəkil 5. Oğlanqalanın sitadelindən arxitektura elementləri, saat əqrəbi istiqamətində yuxarıdan solda daş bloklar, yaxud sütun altlıqları (CB 11 və 12), blokdan yonulmuş sütunlar, (CB1), qabarıq çıxıntısı olan sütun (CB3), zəngşəkilli sütun altlığı (CB23). Figure 5. Architectural elements from the citadel at Oğlanqala, clockwise from the top left, stone blocks or plinths (CB 11 and 12), column drum being cut from a block (CB1), column drum with lifting boss (CB3), bell-shaped column base (CB23). Рис. 5. Архитектурные элементы из цитадели в Оглангала, по часовой стрелке сверху слева: каменные блоки или постаменты (CB 11 и 12), барабан колонны,

оттесанный из блока (СВ1), барабан колонны с выпуклым выступом (СВ3), колоколообразная основа колонны (СВ23).



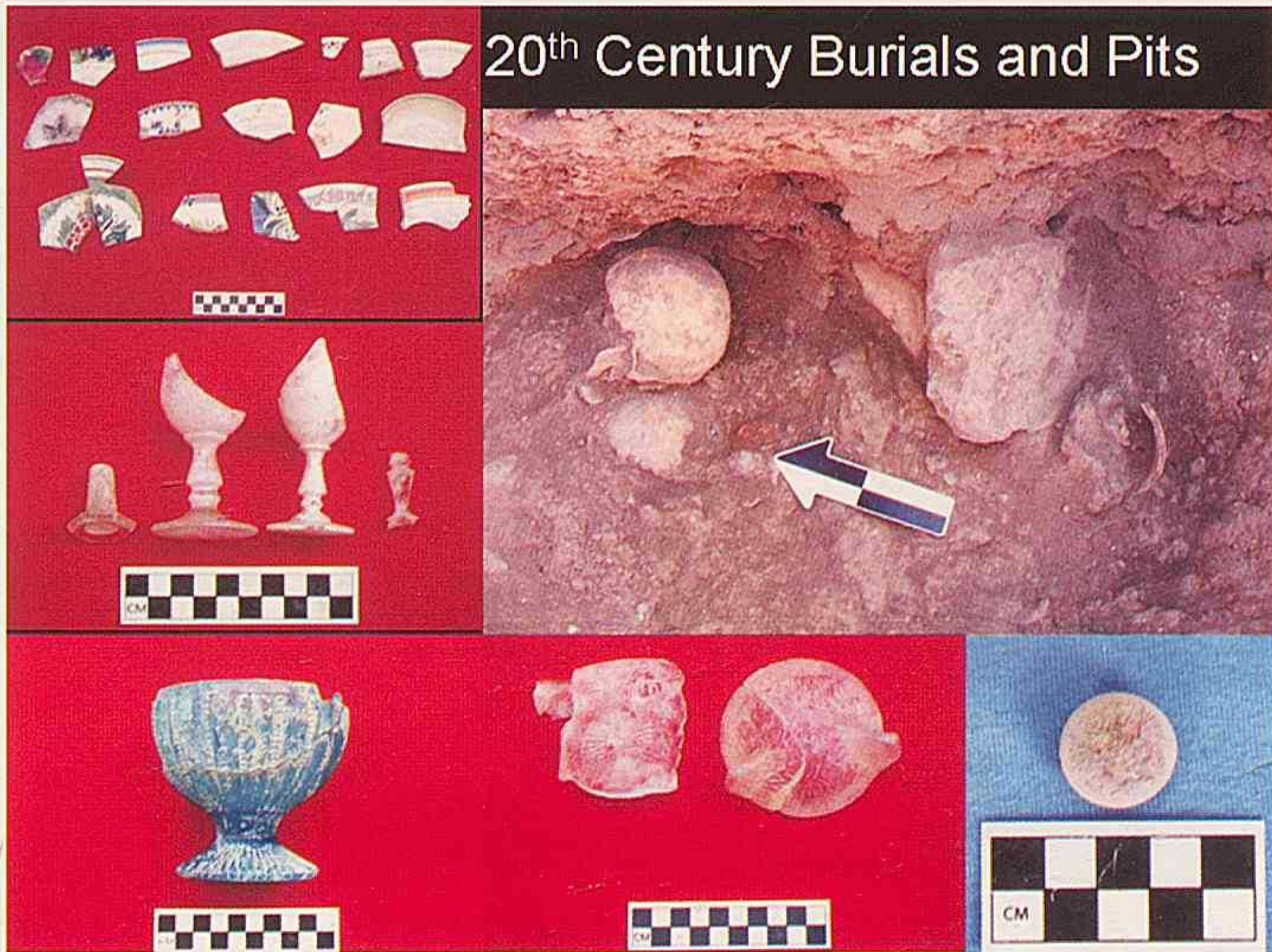
Şəkil 6. Sarayın daxili həyətinə kəsən I, II Dövr və IIIa çuxurları, CD051. Figure 6. Period I, II and IIIa pits cut into the palace courtyard, CD051. Рис. 6. Ямы периодов I, II и IIIa, выкопанные во внутреннем дворе дворца, CD051.



Şəkil 7. II Dövr, çuxur (sahə 23), CC052. Figure 7. Period II pit (lot 23), CC052. Рис. 7. Период II, яма (участок 23), CC052.

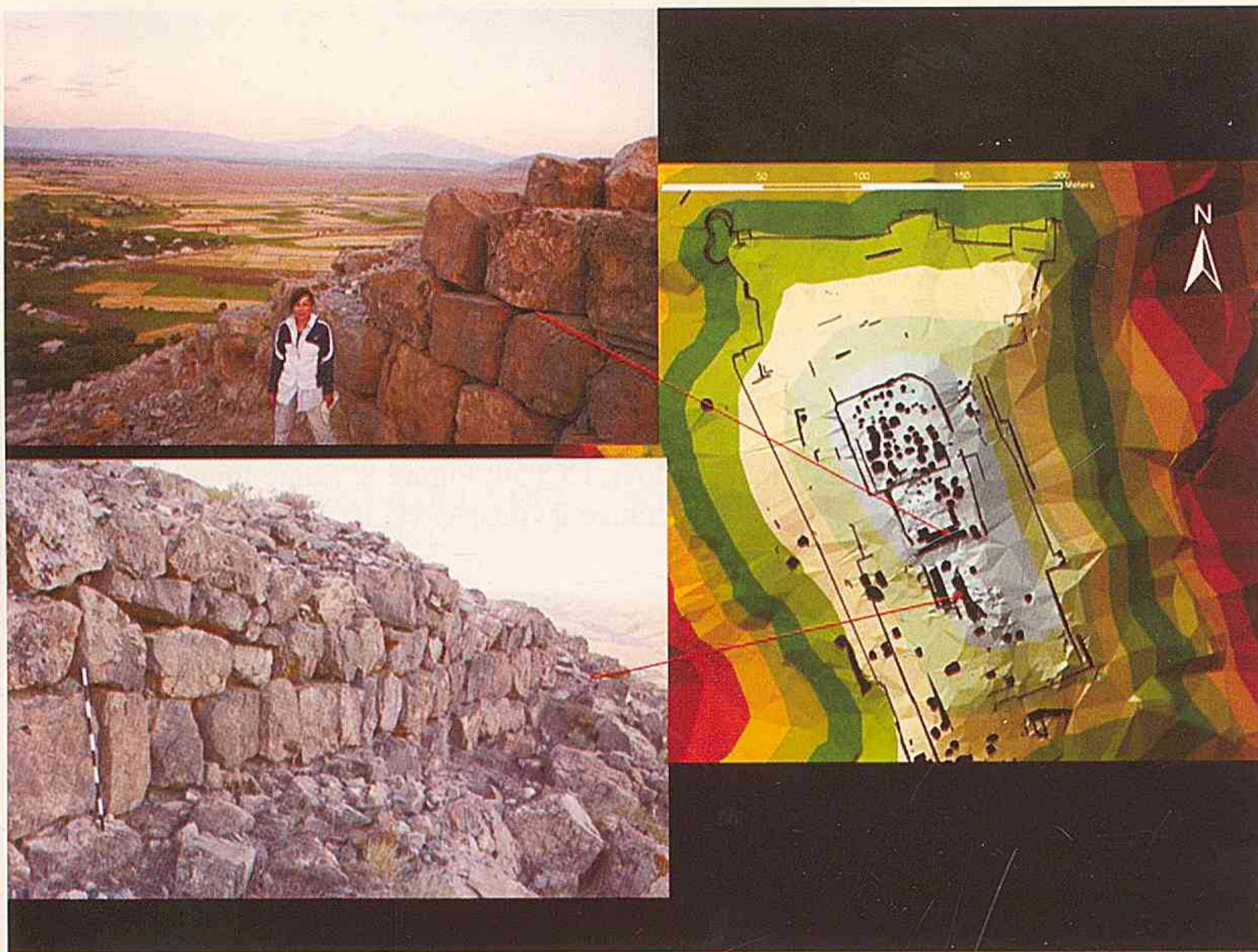


Şəkil 8. 20-ci əsrin sığınacağıının daş təməli, I Dövr, CC050. Figure 8. Stone foundations from 20th century refuge, Period I, CC050. Рис. 8. Каменные фундаменты из убежища 20-го столетия, Период I, CC050.

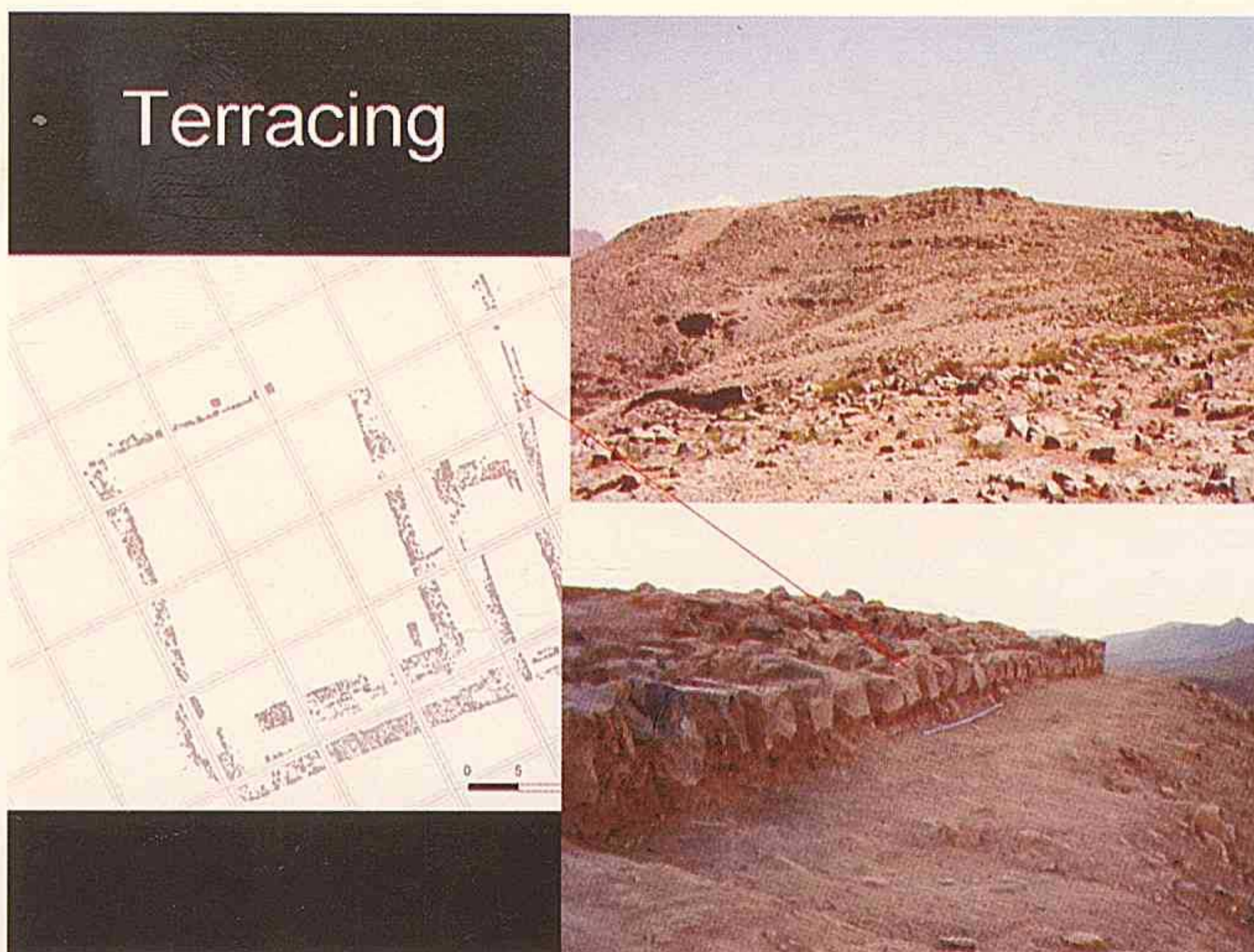


Şəkil 9. 20-ci əsrin qəbirlərindən və çuxurlardan tapılan eksponatlar (I Dövr), saat əqrəbi istiqamətində yuxarıdan birinci, qəbir (Qəbir 2, CC052), ikibaşlı qartal olan düymə (OQ09-305), şüşə qabın parçaları (OQ09-54), mavi şüşə kubok (OQ09-49), qədəh parçaları, seçilmiş farfor parçaları. Figure 9. Artifacts found in 20th century burials and pits (Period I), clockwise from top right burial (Burial 2, CC052), double-headed eagle button (OQ09-305), fragments of a cat-shaped glass vessel (OQ09-54), blue glass goblet (OQ09-49), wine glass stems, assorted porcelain

fragments. Рис. 9: Экспонаты, найденные в захоронениях 20-го столетия и ямах (Период I), по часовой стрелке сверху справа: погребение (Погребение 2, СС052), двуглавая орлиная пуговица (ОQ09-305), фрагменты стеклянного сосуда (ОQ09-54), синий стеклянный кубок (ОQ09-49), ножки бокала, смешанные фрагменты фарфора.



Şəkil 10. Sitadelin daş hörgüsü. Saat əqrəbi üzrə soldan, əsas sarayın cənub divarı, sitadelin planı, giriş hissənin qərb divarı. Figure 10. Masonry at the citadel. Clockwise from left, the southern wall of the main palace, the plan of the citadel area, the western wall of the entrance area. Рис. 10. Каменные кладки в цитадели. По часовой стрелке слева, южная стена главного дворца, план цитадели, западная стена входной части.



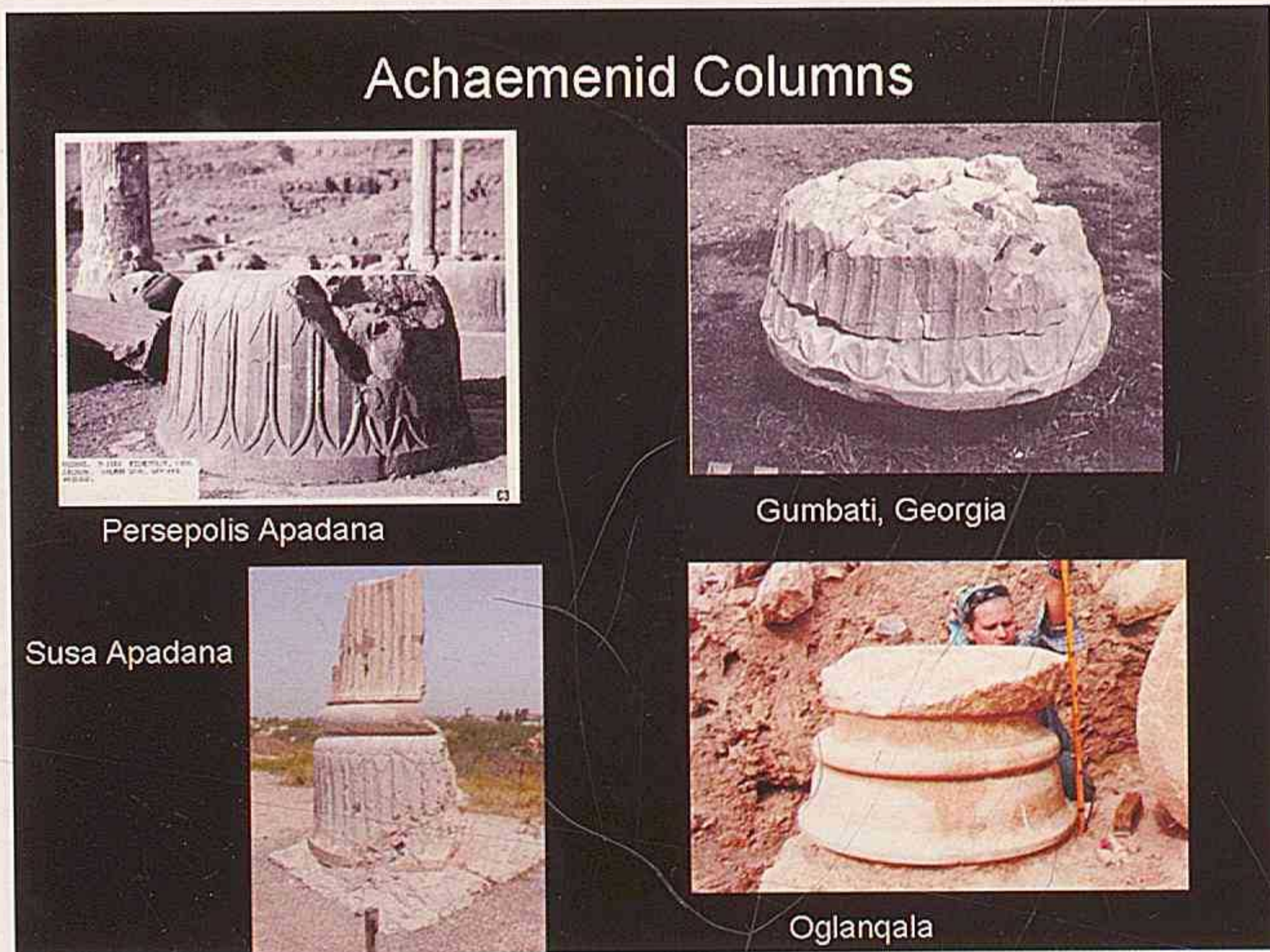
Şəkil 11. Sitadeldə terraslama. Saat əqrəbi üzrə soldan, 2008-2009-cu illərdə açılmış sitadelin planı, terraslanmış sitadelin fotosu, terrasın şərq divarı. Figure 11. Terracing at the citadel. Clockwise from left, the plan of the citadel based on 2008-2009 excavations, a photograph of the terraced citadel prior to excavation, the eastern terrace wall. Рис. 11. Террасирование в цитадели. По часовой стрелке слева: план цитадели, основанная раскопкам 2008-2009 гг., фотографии террасированной цитадели до раскопок, восточная стена террасы.



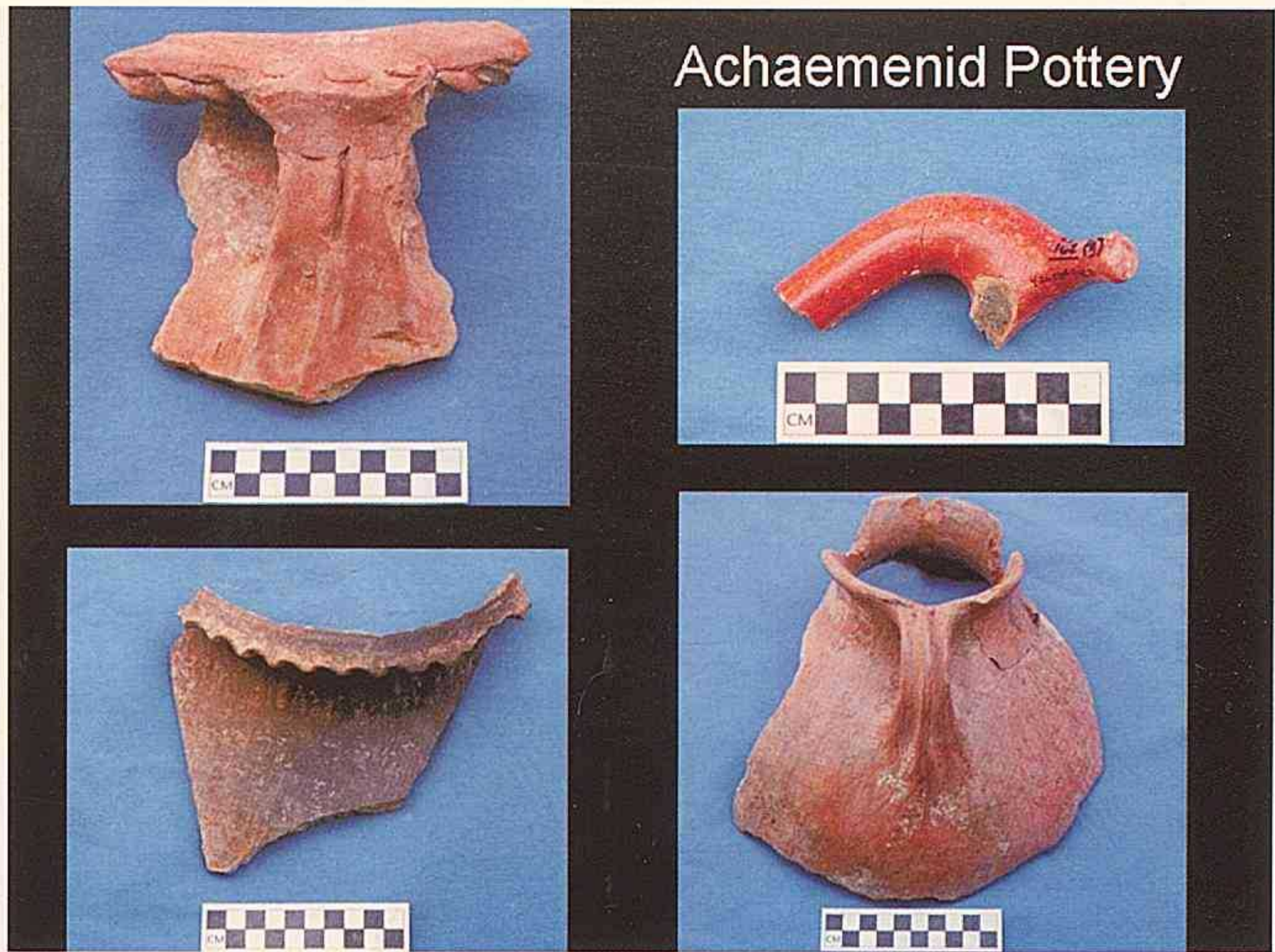
Şəkil 12. Sarayın daxili həyəti (CC052, CD052). Figure 12. The palace courtyard (CC052, CD052). Рис. 12. Внутренний двор дворца (CC052, CD052).



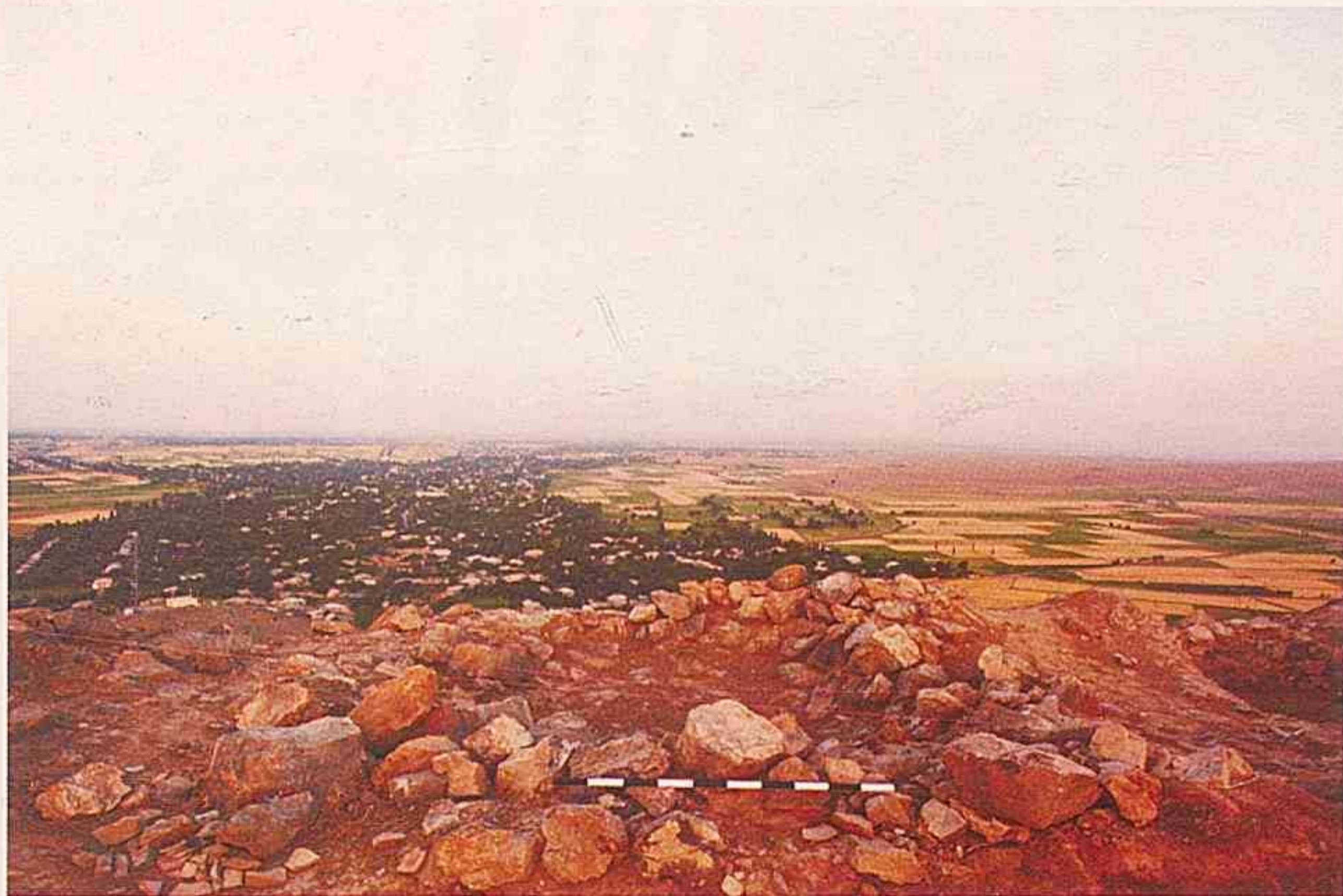
Şəkil 13. IIIb döşəməsindən götürülmüş ox ucluqları (CC052). Figure 13. Arrowheads from the IIIb floor (CC052). Рис. 13. Наконечники стрел от пола IIIb (CC052).



Şəkil 14. Əhəməni sütun altlıqları. Saat əqrəbi istiqamətində soldan, Persopol Apadanası, Gürcüstanda Qumbatı, Oğlanqala, Suz Apadanası. Figure 14. Achaemenid column bases. Clockwise from left, Persepolis Apadana, Gumbati Georgia, Oğlanqala, Susa Apadan. Рис. 14. Основания Ахеменидских колонн. По часовой стрелке слева: из Ападаны Персеполиса, Гумбати Грузия, Оглангала, Ападана Сузы.



Şəkil 15. Oğlanqaladan tapılmış əhəməni gil qabları. Figure 15. Achaemenid pottery from Oğlanqala. Рис. 15. Ахеменидская глиняная посуда из Оглангала.



Şəkil 16. 20-ci əsr sığınacağıının daş bünövrəsi (CD051). Figure 16. Stone foundations of 20th century refuge (CD051). Рис. 16. Каменные фундаменты убежища 20-го столетия (CD051).



Şəkil 17. I DM-nin eksponatları, yuxarıdan partlayıcı maddələr, aşağıda patron gilzləri. Figure 17. WWI artifacts, top, explosive devices, bottom shell casings. Рис. 17. Экспонаты I МВ, сверху - взрывчатые устройства, снизу - гильзы патронов.



Şəkil 18. 2008-ci il araşdırmalarının nəticələri. Saat əqrəbi istiqamətində sağdan, SE bölümündə 2008-ci ildə araşdırılan arxitektura qalıqları, SE-də IIIb в müdafiə divarının hissələri, araşdırma zamanı aşkar olunmuş dəmir mıx (OQ08-10).

Figure 18. Results from the 2008 survey. Clockwise from right, results of the 2008 architectural survey in the SE quadrant, part of the IIIb boundary wall in the SE, iron nail (OQ08-10) found on survey.

Рис. 18. Результаты изысканий 2008 г. По часовой стрелке справа: результаты архитектурных изысканий 2008 г. в секторе SE, части оборонительной стены IIIb в SE, железный гвоздь (OQ08-10), найденный во время изысканий.



Şəkil 19. Oğlanqalada tikinti 1, DA051. Figure 19. Structure 1 at Oğlanqala, DA051.
Рис. 19. Постройка 1 в Оглангала, DA051.



Şəkil 20. Oğlanqalada tikinti 2, DB050. Figure 20. Structure 2 at Oğlanqala, DB050. Рис. 20.
Постройка 2 в Оглангала, DB050.

RESEARCH AT OĞLANQALA IN 2009

Introduction

In 2009, the Naxçıvan Archaeological Project returned to Oğlanqala, Azerbaijan for a second season of excavations and survey. During the 2009 season we began extensive excavation in two areas: the administrative building located at the citadel and a district of small private houses south and east of the citadel (Fig. 1). Kathleen Nicoll and Bradley Parker (University of Utah) joined us for two weeks to resurvey the Iron Age and Early Bronze Age sites in Sharur Province which had been located in 2006. They also initiated a fieldwalking project in the fields immediately around Oğlanqala to investigate whether or not the fortress had a lower town. The 2009 excavations were extremely important since they gave us a clearer idea of the sequence of settlement at Oğlanqala. We now know that the palace was probably founded between 800 and 750 BCE (Period IIIa), and we have a clearer idea of who built this fortress. The second major occupation phase occurred in the fourth century, probably at the end of the Achaemenid empire, or just after Alexander the Great's conquests (Period IIIb). The third occupation phase, which consists of pits in the citadel palace, but more extensive architecture in the southern part of the site, dates to between 100 BCE and 100 CE (Period II). Finally, the most recent archaeological remains on the citadel come from foxholes, graves, and temporary shelters that date to the end of the first world war and the Soviet occupation of Naxçıvan (Period I).

Period IIIb: On the Borders of Urartu (800-600 BC)

During the early 8th century many Urartian fortresses were founded in the Ararat and Horom plains, but there is growing evidence that Oğlanqala was not an Urartian city. Architectural details, the layout of this complex and the distinctive pottery found here indicate that Oğlanqala was the capital of a small, local kingdom, probably centered on the Sharur Plains. It is possible that Oğlanqala belonged at some stage to the coalition of small states and tribes that the Urartians called Etiuni, against whom Urartu waged wars in the 9th and 8th centuries, although most of the states of Etiuni were located further north, near Lake Sevan. Two Urartian inscriptions have been found in Naxçıvan , one at İlandağ, a mountain 75 km southeast of the site and another near a Medieval caravanserai called Fərhad evi (Fig. 2). The inscription at Fərhad evi is sadly illegible, but in the İlandağ inscription, the Urartian coregents Išpuini and Menua, record their victories in the region during a military campaign that took place between 820 and 810 BC. In their meter long inscription, Išpuini and Menua boast that they have conquered the lands of Arsinie and Ania, erected an inscription in Puluadu and instituted sacrifices in honor of the Urartian military god Haldi there. Despite their bombast, it seems that Urartu never annexed this area, as there is no epigraphic or archaeological evidence for Urartian fortresses here.

Oğlanqala was thus located on Urartu's border, and our excavations suggest that its early history is tied up with Urartu's (Fig. 3). Ceramics and small objects found at Oğlanqala attest to connections between Oğlanqala and Urartu—as well as trade with other communities in Iran and Georgia. The pithos fragments inscribed with cuneiform signs that we have found at the palace show that Oğlanqala probably borrowed writing from Urartu as well. Our excavations of Period IIIa houses in Oğlanqala's southeast quadrant indicate that many of its inhabitants were probably herders, who may have only spent a few months each year at the site, taking advantage of winter pasture along the Araxes. These herders may well have traveled widely and brought back some of the exotic goods we have found in

excavation. Other objects may have come to Oğlanqala as diplomatic gifts or part of various long-distance trading networks.

Period IIIa: The End of the Achaemenid Empire (400-300 BC)

More than four centuries after the citadel was built, the people of ancient Oğlanqala began work on a second palace, built directly atop the earlier ruins. As part of this project they placed columns in the 700m² (7500 sq ft) central courtyard, made from two types of non-local stone. These had to be hauled up the mountain, probably in pre-worked blocks (Fig. 4). Then masons carved bell-shaped column bases, column drums and even a column capital—as part of a project to set up large stone columns across this hall. But the project was never finished. Some column drums were only partly shaped from their original square slabs. Most others still had their lifting bosses attached. The column bases were not smoothed and fluting was never added (Fig. 5).

The material from the late 4th century BC is enigmatic—it's hard to date precisely or to determine which culture it belonged to. The C14 dates from this building level span the 4th century, with their midpoint between 340 and 320 BC, meaning that the site could be either late Achaemenid or Hellenistic. Given the columns and pottery, however, it seems more likely to be a late Achaemenid construction, one that was perhaps abandoned, unfinished, when the last Achaemenid king died, his empire lost to Alexander of Macedon.

Period II: Feasting in the Ruins (100 BC-100 CE)

After the palace at Oğlanqala was abandoned, there is little evidence of occupation in this area for at least two hundred years. Nearly 100 trash pits, burials or hearths have been dug into the ruins of the Period IIIb palace (Fig. 6). Some of these may date to Period IIIa and were probably dug by labourers working on the palaces reconstruction. Many others, particularly several large pits full of animal bones, cooking and serving ware date to Period II (Fig. 7). The Period II pits are not associated with any architecture or other living remains. Hannah Lau (UCLA) is analyzing the animal bones from these pits. Although her analysis is still in its early stage, it seems that the animal bones in the pits differ in terms of composition from those found elsewhere on the site. They could contain the remains of feasts-- the bones left from sides of beef and mutton, eaten in the ruins of the palace, or other special processing activities. A building discovered in 2008 (Achaemenid Houses) has now been redated to Period II, indicating more extensive occupation at Oğlanqala. Long after its abandonment, the impressive ruins of the citadel continued to be important. Perhaps the feasts in the old palace served to cement the authority of the Period II rulers.

Period I: World War I

More than 2000 years after these late Hellenistic picnics, Oğlanqala was reoccupied for a brief period, possibly just a few months to a year from the summer of 1919 to 1920. Warfare continued on the Caucasus front during WWI long after it had ended in Europe, devolving into a series of skirmishes fought by the fleetingly independent republics of the Southern Caucasus-- Armenia, Georgia and Azerbaijan—with the diplomatic and military involvement of Turkey, France, Britain, the US and the Soviet Union. In June 1919, the Azerbaijani speaking inhabitants of Naxçıvan revolted against Armenia, creating a very short-lived independent republic out of this exclave. One year later, Soviet tanks rolled into Naxcivan, intent on finishing their conquest of the Southern Caucasus. During the ensuing chaos, Naxçıvani villagers and resistance fighters fled to the hills. Some of them set up camp in the ruins of Oğlanqala's palace, using ancient stones to build temporary shelters

across the site (Fig. 8). 18 modern graves from this period have been excavated, and are being analyzed by Amber Weekes for her MA thesis at Penn. At least seven children and one woman are among the dead. The other ten individuals are young men, at least one of whom may have served in the Imperial Russian army, judging by a button from his great coat (Fig. 9).

The 2009 excavations have thus set the stage for further work in the region. Future excavations will further explore the relationship between Oğlanqala and its neighbors in terms of pastoral migration, frontier dynamics and the archaeology of resistance.

The Iron Age Palace

The 2009 excavations focused on exposing a large horizontal area within the citadel—the palace located at the highest point of the mountain. We expanded the excavation trenches previously opened in 1988-1989 and 2008 and exposed levels dating to the Middle Iron Age (Oğlanqala IIIb), Late Iron Age (Oğlanqala IIIa), Classical Period (Oğlanqala II) and modern periods (Oğlanqala I) across more than 1200 m² (14,000 sq. ft).

Surface survey and satellite imagery analysis indicate that a fortified area encompassing 1.2 ha defined the palace district (Fig.10). The area appears to be composed of at least two discrete buildings. The main palace, to the north, occupies 4000 m². The area to the south, called the entrance area during our survey, appears to be another monumental building, constructed of the same Cyclopean blocks as the Southern wall of the main palace.

Period IIIb: Middle Iron Age

Probably in the beginning of the 8th century BC, the citadel area was terraced prior to the construction of the palace to create a larger and reasonably level surface on which to build (Fig. 11). Walls were made of local limestone, probably quarried from Karatepe itself. The original walls of the fortress were built out of large, roughly-worked blocks, with a rubble core. The southern and eastern walls of the monumental courtyard were each between 2 and 2.5 m wide.

Much of the area exposed to date in the palace comprises a single room, a monumental courtyard which encompasses 700 m²—or 7,500 sq feet (Fig. 12). This courtyard is similar to those found in other 8th century palaces in the Caucasus and Turkey. It is about the same size as the columned hall at Erebuni, Armenia and a bit smaller than a similar room at Altintepe, Turkey.

The steep slopes of Oğlanqala and the massive stone architecture of the fortifications and the palace emphasize both the defensive character of this site and express a potent message of strength and power. The 8th century material from this fortress similarly underlines its military and administrative functions. A cache of 15 iron arrow-heads was found lying atop the concrete floor in the courtyard (Fig. 13), while enormous coarse-ware storage jar sherds, some with cuneiform inscription were the most common form of pottery from the area.

Period IIIa-II: Late Iron Age

We do not know when the Middle Iron Age citadel was abandoned, or for how long, but it is clear that sometime in the middle of the fourth century, someone undertook a major reconstruction program here. Although work on the Late Iron Age palace was never finished, in 2009 we uncovered some intriguing evidence for this elusive phase. 29 column elements have been uncovered in the earlier Soviet and in the current Azerbaijani-American excavations in the Oğlanqala citadel. These include three bases, one capital, five "plinths"

(or possibly unworked square blocks), and twenty drums. None of these architectural elements were "finished". The drums still had lifting bosses attached, chisel marks were visible on most of the pieces, and none of the elements had been smoothed and fluted.

The columns themselves, particularly the bases, resemble Achaemenid ones, especially those found at Susa, one of the imperial capitals (Fig. 14) Yet complete stone columns are extremely unusual in the Achaemenid empire, outside of the capitals. Although many Achaemenid administrative sites, including several in the Caucasus had columned halls, the columns themselves were made out of wood or mudbrick and only the base was made of stone. Also associated with the column drums are several different kinds of pottery, with parallels from Achaemenid levels at sites in Iran and Armenia and sites in Georgia and Southern Russia (Fig. 15).

A large number of pits are cut into the remains of the palace—sometimes disturbing Middle and Late Iron Age walls. These giant pits often contain large quantities of burnt sheep and cattle bones. Many of them date to the Late Iron Age, to Oĝlanqala periods IIIa and II. Some of them may be associated with the unfinished building—they could be trash pits deposited by the workers. Others appear to date to the later Parthian period. We have discovered no Parthian architecture yet at the citadel, but there are such constructions elsewhere on the site. During the late first millennium BC, this many have been an area where Oĝlanqala's rulers held feasts, or it could have been an abandoned area where they processed animal remains.

Period I: WWI

Temporary structures, graves and large numbers of trash pits found in the citadel all date to 1919-1920, the end of fighting on the Caucasus front in WWI. Circular structures with stone foundations, perhaps the remains of temporary fortifications or tent foundations, have been recognized across much of the site (Fig. 17). Along with large quantities of household equipment, including glass, porcelain, storage jars, buttons, etc., we found the remains of weaponry (Fig. 18). It seems likely that the people who camped on Oĝlanqala at the very end of WWI included both villagers fleeing from their homes in the valley, as well as resistance fighters.

Middle Iron Age Houses

The second area of excavation in 2009 was a 250 m² exposure in the southeast quadrant of the site. The 2008 survey found very little evidence of Period I (modern) pottery or architecture here, suggesting that the Middle Iron Age deposits are close to the surface. Moreover, the survey did locate several small stone walls that probably belonged to a series of Iron Age houses, along with large quantities of Oĝlanqala II, IIIa and IIIb pottery and small finds in this area, including metal nails and beads.

The 2009 excavations uncovered the remains of two small, two-room structures and an extensive outdoor area filled with small hearths and grinding stones. This outside space was probably where the men and women in 8th century Oĝlanqala spent much of their time. The two structures are semi-subterranean—their floors were dug into the mountain side so that the floors inside the house are at least 30 cm lower than the outside surface. Similar subterranean houses are known both archaeologically and ethnographically in the Southern Caucasus and Eastern Anatolia.

It is possible that these two structures served two different purposes. The two-roomed construction to the north, Structure 1, in square DA051 had walls made of two rows of large, unworked boulders and occupies an area of 24 m² (258 sq ft) (Fig. 19). Only one

course of stones was preserved, and no beaten clay floor was found here, unlike in the other construction, structure 2. Although structure 1 is small, it is possible that it never served for human habitation, but instead was an enclosure for a few animals. Structure 2, on the other hand, was probably a house (Fig. 20). Unlike Structure 1, it was not excavated in its entirety, and it presumably continues to the west; the excavated portions of Structure 2 comprise 34.6m² (372 sq ft). Structure 2 was cut into the side of the mountain, making the floor slope slightly and also causing the N-S wall to be stepped up. Three walls of the house were well-preserved, while erosion had destroyed most of the southern wall, although we were able to identify a few stones that probably once comprised this wall. The north-south wall was preserved five courses high, while the two east-west walls were only preserved two courses high. The floor of the house was made of very hard, beaten clay. A hearth was found in the middle of the southern room, and a small work area with some jar sherds and a caprid jawbone was found in the southwest corner of this room. Although structure 2 had been carefully cleaned prior to abandonment, the ceramics found on the floor of this room, as well as on the external surfaces to the east, indicate a Middle Iron Age date for this area.

If structure 1 is an animal enclosure, this along with the ephemeral nature of these constructions might indicate that the inhabitants of this area of Oğlanqala were seasonal pastoralists rather than permanent farmers. The analysis of the animal bones found in this area has only just begun, but Hannah Lau has found support, in the abundance of sheep and goat bones, for the theory that herding was an important activity at Oğlanqala.



Şəkil 21. C sahəsində qazıntılar. Figure 21. Excavations in Operation C. Рис. 21. Раскопки в квадрате С.



Şəkil 22. Sarayın daxili həyəti (CC052, CD052). Рис. 22. Figure 22. The palace courtyard (CC052, CD052). Внутренний двор дворца (CC052, CD052).



Şəkil 23. Sarayın daxili həyətində sütun altlıqları (CC052, CD052). Figure 22. Column bases in the palace courtyard (CC052, CD052). Рис. 22. Основания колонн во внутреннем дворе дворца (CC052, CD052).



Şəkil 24. Sütun altlıqları (CC052). Figure 22. Column bases (CC052). Рис. 24. Основания колонн (CC052).



Şəkil 25. B sahəsində qazıntılar. Figure 25. Excavations in Operation B. Рис. 25. Раскопки в квадрате В.



Şəkil 26. D sahəsində mixi yazı olan qab parçası. Figure 26. Inscribed sherd with cuneiform from operation D. Рис. 26. Черепок с клинописным знаком из квадрата Д.



Şəkil 27. Antik dövrün təsərrüfat küpləri. Figure 27. Storage jars belonging to Hellenistic period.
Рис. 27. Хозяйственные кувшины Античного периода.



Şəkil 28. Аграçау. Figure 28. Аграçау. Рис. 28. Арпачай.



Şəkil 29. Orta Dəmir dövrünün daş hörgüsü. Figure 29. Middle Iron Age masonry. Рис. 29. Каменная кладка среднего Железного века.



Şəkil 30. Orta Dəmir dövrünün müdafiə divarı . Figure 29. Fortification wall of Middle Iron Age .
Рис. 29. Оборонительная стена среднего Железного века.

Введение

Нахчыванский Археологический Проект возвратился в Оглангала, Азербайджан для второго сезона раскопок и изысканий. В течение 2009 сезона мы начали обширные раскопки в двух областях: в административном здании, которое находилось в цитадели и в районе маленьких частных зданий к югу и востоку от цитадели (Рис. 1). Катлин Николл и Бредли Паркер (университет Utah) присоединились к нам на две недели, чтобы повторно рассмотреть поселения Железного и Раннего Бронзового веков в Шарурском районе, которые были отмечены в 2006. Они также начали полевой проект в областях, непосредственно прилегающих к Оглангала, чтобы исследовать, был ли у крепости нижний город. В 2009 году раскопки были чрезвычайно важны, так как они дали нам более ясную идею о последовательности поселения Оглангала. Мы теперь знаем, что дворец был вероятно основан между 800 и 750 гг. до н.э. (Период IIIa), и у нас есть более ясная идея о том, кто построил эту крепость. Вторая главная фаза заселения произошла в четвертом столетии, вероятно, в конце империи Ахеменидов, или сразу после завоеваний Александра Великого (Период IIIb). Третья фаза заселения представлена ямами во дворце цитадели и обширной архитектурой в южной части поселения, которые датируются между 100 г. до н.э. и 100 г. н.э. (Период II). Наконец, последние археологические остатки в цитадели, полученные из стрелковых ячеек, могил и временных убежищ, датируются концом первой мировой войны и временем советской оккупации Нахчывана (Период I).

Период IIIb: На границах Урарту (800-600 гг. до н.э)

В течение начала 8-го столетия на равнинах Арарат и Хорума было основано много урартских крепостей, но очевидность того, что Оглангала не была Урартским городом, растёт. Архитектурные детали, планировка этого комплекса и характерная глиняная посуда, найденная здесь, указывают, что Оглангала была столицей маленького местного королевства, вероятно, сосредоточенного на равнинах Шарур. Возможно, что Оглангала на определенной стадии принадлежала коалиции маленьких государств и племен, которые урарты упоминали под именем Этиуни и против которых вели войны в 9-х и 8-х столетиях, хотя большинство государств Этиуни было расположено на более отдаленном севере, около озера Севан. В Нахчыване были найдены две надписи урартов: одна в Иландаге (гора в 75 км к юго-востоку от поселения) и другая – поблизости от средневекового караван-сарая под названием Фархад эви (рис. 2). Надпись в Фархад эви к сожалению неразборчива, но в Иландаге надпись урартов упоминает Ишпуини и Менуа, повествует об их победах во время военной кампании в этом регионе, которая имела место между 820 и 810 гг. до н.э. В этой надписи длиной в метр Ишпуини и Менуа гордятся, что они завоевали земли Арсиние и Аниа, установили надпись в Пулуаду и принесли жертвы в честь военного бога урартов Халди. Несмотря на их напыщенность, кажется, что Урарту никогда не захватывало эту область, поскольку нет никакого эпиграфического или археологического свидетельства о существовании урартских крепостей здесь.

Оглангала была таким образом расположена на границе Урарту, и наши раскопки предполагают, что ее ранняя история связана с Урарту (рис. 3). Керамика и маленькие объекты, найденные в Оглангала, свидетельствуют о связях между Оглангала и Урарту, так же как о торговле с другими сообществами в Иране и Грузии. Фрагменты питоса с клинообразными знаками, которые мы нашли в дворце,

свидетельствуют, что Оглангала, вероятно, заимствовал также письменность из Урарту. Наши раскопки зданий периода Ша в юго-восточном секторе Оглангала указывают, что многие его жители были, вероятно, скотоводами, которые, возможно, проводили на поселении каждый год только несколько месяцев, используя в своих интересах зимние пастбища вдоль Аракса. Эти скотоводы, возможно, много путешествовали и привезли некоторые экзотические товары, которые мы нашли в раскопках. Другие объекты, возможно, прибыли в Оглангала как дипломатические подарки или в результате различных международных торговых связей.

Период Ша: Конец империи Ахеменидов (400-300 до н.э.)

Спустя более чем четыре столетия после того, как была построена цитадель, люди древней Оглангалы начали работу над вторым дворцом, построенным непосредственно на более ранних руинах. Как часть этого проекта они поместили на центральный внутренний двор колонны на площади 700 м² (7500 кв. футов), сделанные из двух типов не местного камня. Они должны были быть подняты на горе, вероятно, в виде предварительно обработанных блоков (рис. 4). Тогда каменщики вырезали колоколообразные основания колонн, барабаны и даже капители, как часть проекта по установке больших каменных колонн вдоль этого зала. Но проект не был закончен. Некоторые барабаны колонн были только частично сформированы из исходных квадратных плит. На большинстве других все еще имеются выпуклые выступы для поднятия. Основания колонн не были отшлифованы, и выемки на них не сделаны (рис. 5).

Материал от конца 4-го столетия до н.э. загадочный, до настоящего времени трудно точно определить, какой культуре он принадлежал. Даты C14 от этого уровня здания охватывают 4-ое столетие, между 340 и 320 до н.э., означая, что поселение могло быть или поздним Ахеменидским, или Эллинистическим. Учитывая колонны и глиняную посуду, кажется более вероятным, что последняя постройка была Ахеменидской, которая возможно, была оставлена, незакончена, когда последний Ахеменидский король умер, и его империя досталась Александру Македонскому.

Период II: Пир в руинах (100 г. до н.э.-100 г. н.э.)

После того, как дворец в Оглангала был оставлен, есть небольшое свидетельство заселения этой области в течение, по крайней мере, двухсот лет. Почти 100 мусорных ям, захоронений и очагов были раскопаны в руины дворца периода Шб (Рис. 6). Некоторые из них можно датировать периодом Ша, вероятно, они были вырыты чернорабочими, работающими на реконструкции дворцов. Многие другие, особенно несколько больших ям, с живыми скелетами, кухонная и столовая посуда датируются периодом II (Рис. 7). Ямы периода II не связаны ни с какой архитектурой или другими остатками жилья. Ханна Ло (UCLA) анализирует животные кости из этих ям. Хотя ее анализ находится все еще на ранней стадии, кажется, что животные кости в ямах по составу отличаются от костей, найденных на другом участке поселения. Они могли содержать остатки банкетов – кости, оставшиеся от говядины и баранины, которую съели в руинах дворца, или от других процессов деятельности. Здание, обнаруженное в 2008 г. (Ахеменидское здание), теперь передатировано Периодом II, указывая на более обширное занятие в Оглангала. После ее оставления внушительные руины цитадели сохраняли свое значение. Возможно, банкеты в старом дворце давались для укрепления власти правителей Периода II.

Период I: Первая мировая война

Спустя более чем 2000 лет после этих последних Эллинистических пикников, Оглангала повторно была занята в течение короткого периода, возможно только несколько месяцев с лета 1919 г. по 1920 г. Военные действия на фронтах Кавказа во время I МВ продолжалась и после того, как они закончилось в Европе, происходили перестрелки, в которых участвовали мелкие независимые республики Южного Кавказа – Азербайджан, Армения и Грузия – с дипломатическим и военным вмешательством Турции, Франции, Великобритании, США и Советского Союза (рис. 8). В июне 1919 г. население Нахчывана, говорящее на азербайджанском языке, выступая против захвата Арменией, создало очень недолго просуществовавшую независимую республику в этом эксклаве. Год спустя советские танки вошли в Нахчыван с намерением окончить завоевание Южного Кавказа. Во время последующего хаоса нахчыванские сельские жители и борцы сопротивления сбежали к холмам. Некоторые из них построили лагерь в руинах дворца Оглангала, используя древние камни, чтобы построить временное убежище для защиты (рис. 9). 18 современных могил этого периода были раскопаны и анализируются со стороны Амбер Викес, для ее тезиса МА в Репп. Среди мертвых, по крайней мере, семь детей и одна женщина. Другие десять человек – молодые, по крайней мере, один из которых, судя по пуговице от его большого пальто, возможно, служил в Имперской российской армии (рис. 10). Раскопки 2009 г., таким образом, подготовили почву для дальнейшей работы в этом поселении. Будущие раскопки будут далее исследовать отношения между поселением Оглангала и его соседями с точки зрения пастушеских миграций, пограничной динамики и археологии сопротивления.

Дворец Железного века

Раскопки 2009 г. сосредоточились на том, чтобы показать большую горизонтальную область в пределах цитадели. Дворец расположен в самой высокой точке горы. Мы расширили траншеи раскопок, открытые ранее в 1988-1989 и 2008 гг. и открыли уровни, датирующиеся Средним Железным веком (Оглангала Шб), Поздним Железным веком (Оглангала Ша), Классическим периодом (Оглангала П) и современным периодом (Оглангала I). Общая площадь раскопок более чем 1200 м² (14 000 кв. футов).

Разведочные изыскания и анализ спутниковых изысканий указывают, что укрепленная область, охватывающая 1.2 га, входила в состав дворца (рис. 11). Область, кажется, составлена по крайней мере из двух дискретных зданий. Главный дворец, на севере, занимает 4000 м². Южная область, названная во время нашего изыскания входной областью, кажется, является другим монументальным зданием, построенным из тех же самых циклопических блоков, что и Южная стена главного дворца.

Период Шб: Средний Железный век

Вероятно, в начале 8-го столетия до н.э., до постройки дворца, область цитадели была устроена в виде террасы, чтобы создать благоприятную и умеренно выровненную поверхность для постройки (рис. 12). Стены были сделаны из местного мрамора, вероятно, добытого непосредственно в Каратепе. Оригинальные стены крепости были построены из больших, грубо обработанных блоков с использованием булыжников между ними. Ширина южных и восточных стен монументального внутреннего двора была 2 и 2.5 м.

Большая часть выявленной до настоящего времени во дворце площади состоит из однокомнатного монументального внутреннего двора, который охватывает 700 м², или 7, 500 кв. фут (рис. 13). Этот внутренний двор подобен найденным в других дворцах 8-го столетия на Кавказе и в Турции. Подобный по размеру зал с колоннами обнаружен в Эребуни (Армения) и подобная комната немного меньшего размера в Алтынтепе (Турция).

Крутые склоны Оглангала, массивная каменная архитектура укреплений и дворца, подчеркивают, оборонительный характер этого поселения и убедительно говорят о мощной силе и власти. Материал 8-го столетия из этой крепости подчеркивает также ее военные и административные функции. В этой области на бетонированном полу внутреннего двора был найден тайник из 15 железных стрел, (рис. 14), в то же время найдены фрагменты огромной грубой хозяйственной фляги, некоторые с клинообразной надписью, которые были наиболее стандартной формой керамики в регионе.

Период IIIA-II: Поздний Железный век

Мы не знаем, когда цитадель Середего Железного века была оставлена, или как долго это продолжалось, но ясно, что когда-то в середине четвертого столетия, кто-то здесь предпринял программу коренной перестройки. Хотя работа над последним дворцом Железного века не закончена, в 2009 г. мы раскопали некоторое интригующее свидетельство для этой неуловимой фазы. В цитадели Оглангала в Советское время и в текущих азербайджанско-американских раскопках были раскопаны 29 элементов колонн. Они состоят из трех оснований колонн, одной капители, пяти "постаментов" (или, возможно, необработанных квадратных блоков), и двадцати барабанов. Ни один из этих архитектурных элементов не был "закончен". У барабанов все еще есть выпуклые выступы, следы долота видны на большинстве частей, и ни один из элементов не отшлифован и не имеет желобков.

Сами колонны, особенно основания напоминают Ахеменидские, найденные в Сузах, одном из имперских центров (рис. 15). Все же полные каменные колонны в Ахеменидской империи за пределами столицы чрезвычайно необычны. Хотя во многих административных Ахеменидских поселениях, включая также Кавказские, были залы с колоннами, сами колонны были сделаны из леса или кирпича, и только основа была сделана из камня. Глиняная посуда различных видов, связанная с барабанами колонн, имеет параллели из Ахеменидских уровней на поселениях в Иране и Армении, а также поселениях в Грузии и Южной России (рис. 16).

Большое количество ям вырыто в остатках дворца иногда нарушая средние и поздние стены Железного века. Эти гигантские ямы часто содержат большое количество сожженных костей овец и рогатого скота. Многие из них датируются поздним Железным веком, периодами Оглангала IIIa и II. Некоторые из них могут быть связаны с незаконченным зданием, они могли быть ямами для мусора, сделанными рабочими. Другие датируются более поздним Парфянским периодом. Мы в цитадели еще не обнаружили Парфянской архитектуры, но такие постройки есть в другом месте поселения. В течение конца первого тысячелетия до н.э., это было областью, где правители Оглангала проводили банкеты, или это, возможно, была оставленная область, где они обрабатывали останки животных

Период I: I MB

Временные постройки, могилы и большое количество мусорных ям мы нашли в цитадели, и все датируются 1919-1920 гг., концом сражений на фронтах Кавказа в I MB. Круглые постройки с каменными фундаментами, возможно, являются остатками временных укреплений или фундаментов палаток, которые обнаружены на большей части участка (рис. 17). Наряду с большим количеством домашней утвари, включая стаканы, фарфор, хозяйственные фляги, пуговиц и т.д., мы также нашли остатки вооружения (рис. 18). Кажется вероятным, что люди, которые располагались в лагере на Оглангала в самом конце I MB, состояли как из сельских жителей, бегущих из домов к долине, так и из борцов сопротивления.

Дома Среднего Железного века

Второй участок раскопок в 2009 г. на площади 250 m² был заложен в юго-восточных квадратах поселения. Изысканиями 2008 г. найдено очень мало свидетельств о I Периоде (современном). Глиняная посуда и архитектура здесь указывают, что отложения Среднего Железного века расположены близко к поверхности. Кроме того, изыскания действительно определили местонахождение нескольких маленьких каменных стен, которые, вероятно, принадлежали ряду зданий Железного века, наряду с большим количеством глиняной посуды Оглангала II, IIIa и IIIb периодов и маленьких находок, включая металлические гвозди и бусинки.

Раскопки 2009 г. раскрыли остатки маленьких построек с двумя комнатами и обширным наружным двором, заполненным маленькими очагами и точильными камнями. Это внешнее пространство, вероятно, было местом где в 8-ом столетии мужчины и женщины Оглангала проводили большую часть своего времени. Эти две постройки являются полуподземными, полы их были вырыты в горном склоне так, чтобы полы в доме были как минимум 30 см ниже, чем внешняя поверхность. Археологические и этнографические параллели подобных подземных зданий известны на Южном Кавказе и в Восточной Анатолии.

Возможно, что эти две постройки служили двум различным целям. Стены двухкомнатной постройки на севере, постройки 1 в квадрате DA051 сделаны из двух рядов больших, необработанных валунов и занимают 24 m² (258 кв. футов) площади (рис. 20). В отличие от постройки 2, здесь сохранился только один ряд камней и никакого глинобитного пола не найдено. Хотя постройка 1 является маленькой, возможно, она никогда не служила для человеческого жилья, но вместо этого была загонем для нескольких животных. Постройка 2, с другой стороны, была, вероятно, домом (рис. 21). В отличие от постройки 1, она не была раскопана полностью, и по-видимому продолжается на запад; раскопанные части постройки 2 включают 34.6m² (372 кв. фута). Постройка 2 была выкопана в склоне горы, имеет немного наклонный пол, а также приподнятую стену N-S. Три стены дома хорошо сохранились, в то же время эрозия разрушила большую часть южной стены, хотя мы смогли опознать несколько камней, которые, вероятно, когда-то включались в эту стену. Северо-южная стена была сохранена только на высоте в пять рядов, в то же время две стены на востоке и западе сохранены только на высоте в два ряда. Пол дома был сделан из очень твердой сбитой глины. Очаг был найден в середине южной комнаты, и маленькое рабочее пространство с некоторыми фрагментами фляги и челюстной костью козла было найдено в юго-западном углу этой комнаты. Хотя постройка 2 была тщательно приубрана до оставления, керамика, найденная на полу этой комнаты, так же как и на восточной внешней поверхности, указывает дату Среднего Железного века.

Если постройка 1 является загонem для животных, это наряду с эфемерной природой эти пострки могло бы указать, что жители этой области Оглангала были сезонными скотоводами, а не оседлыми фермерами. Анализ животных костей, найденных в этой области, только что начался, но Ханна Ло в изобилии нашла кости овец и коз. Это поддерживает теорию о том, что выпас скота являлся важной деятельностью в Оглангала.



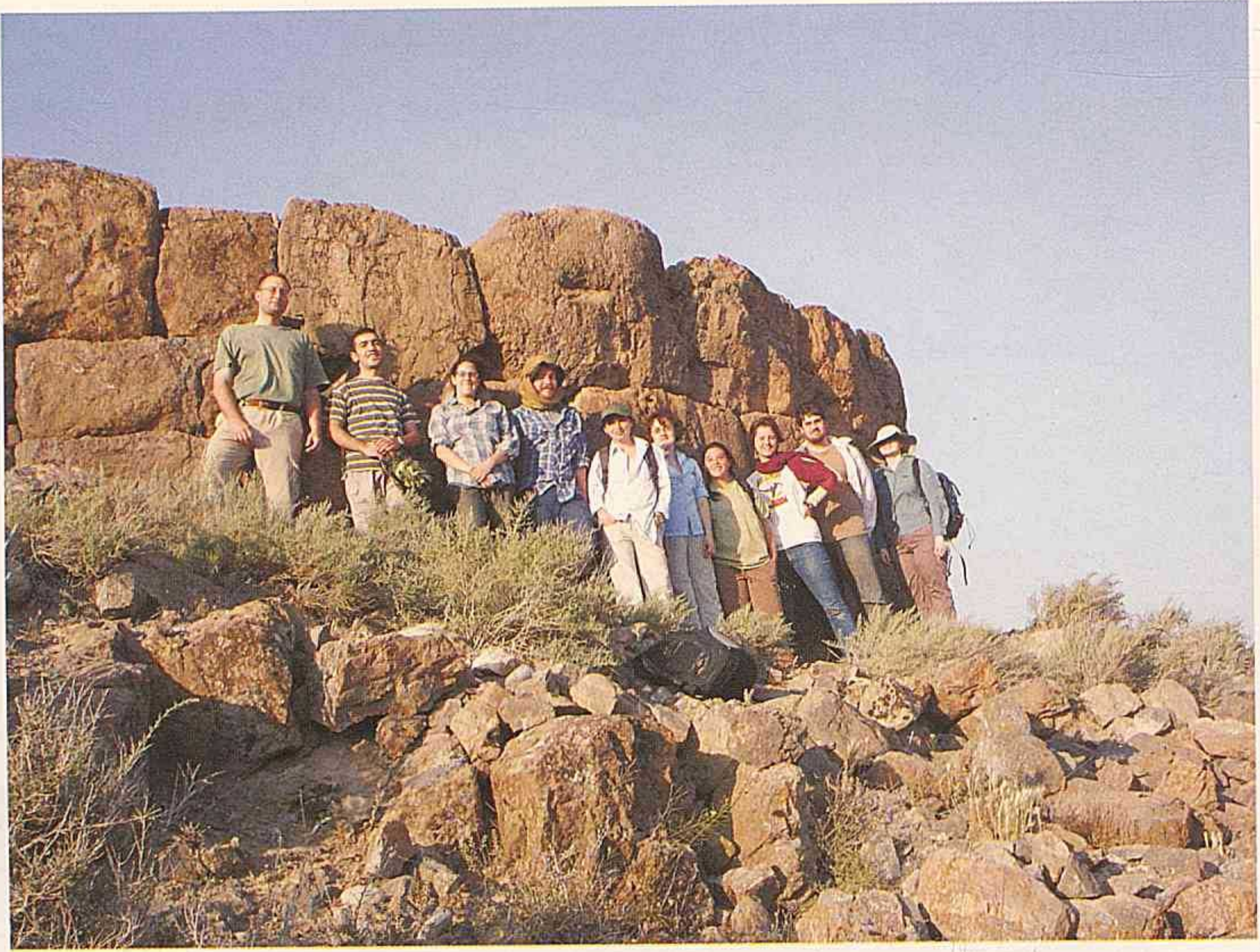
Şəkil 31. Arxeoloji kəşfiyyat. Figure 31. Archaeological survey.
Рис. 31. Археологические изыскания.



Şəkil 32. 2008 Team Picture (From Left to Right– Soldan sağa – Слева направо) Səfər Aşurov, Nikki Beard, Hilary Gopnik, Athena Smith, Lauren Ristvet, Vasif Talıbov (Chairman of the Supreme Assembly of Naxçıvan -Naxçıvan Ali Məclisinin sədri- Председатель Верховного Меджлиса Нахчывана), Robert Bryant, İsmayıl Hacıyev, Emin Məmmədov, Vəli Baxşəliyev and Tiffany Earley.



Şəkil 33. Akademik İsmayıl Hacıyev



Şəkil 34. 2009-cu il qazıntılarının iştirakçıları. Figure 34. Participants of excavation 2009. Рис 34. Участники экспедиции 2009 г.



Şəkil 35. Professor Q.S.İsmayılzadə Oğlanqalada. Figure 35. Professor Q.S.İsmayılzade in Oğlanqala. Рис 35. Профессор Г.С.Исмилзаде в Оглангала.



Şəkil 36. Figure 35. Рис 35. Vəli Baxşəliyev, Robert Bryant and Lauren Ristvet in time work.

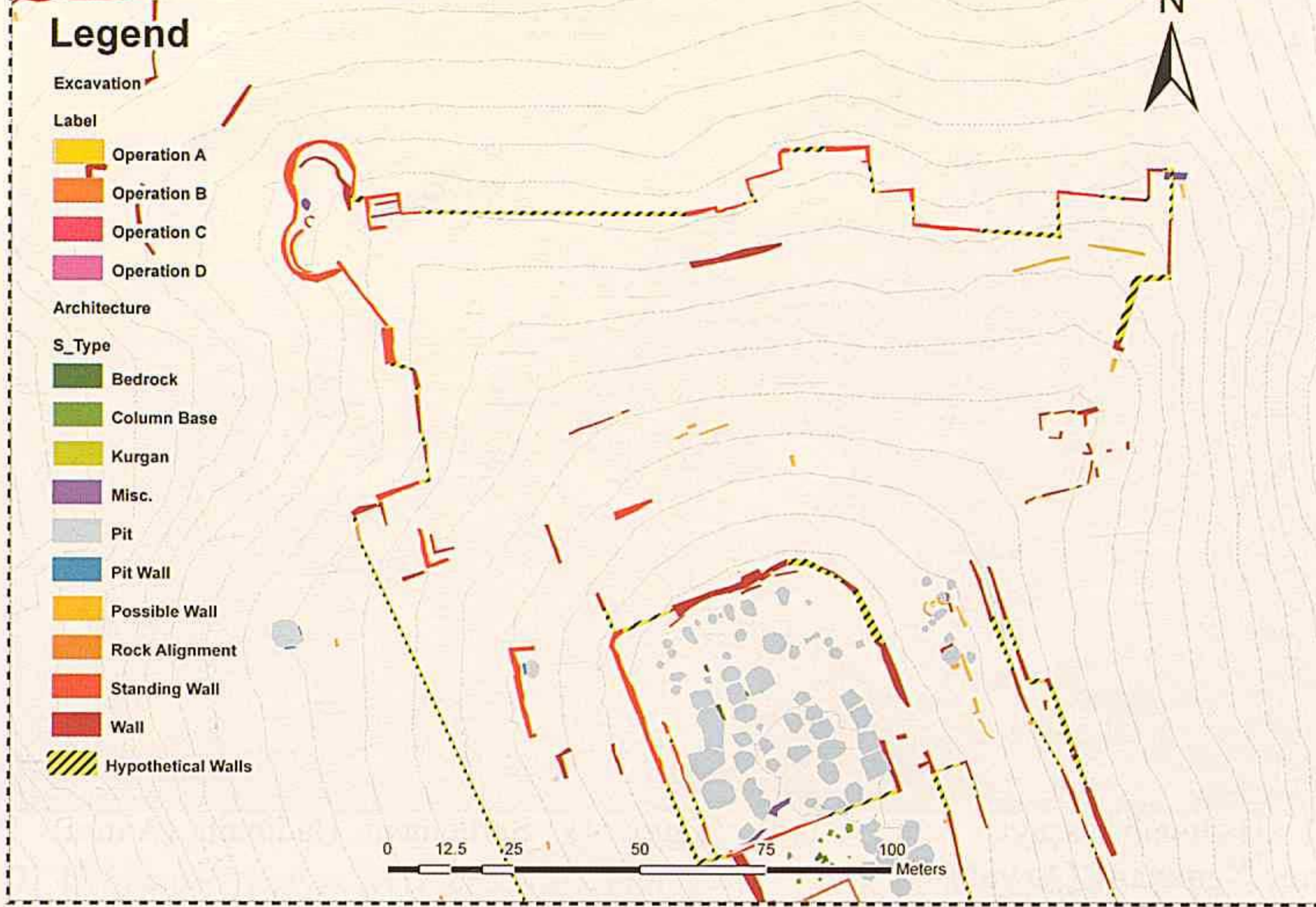


Şəkil 37. Figure 37. Рис 37. Səfər Aşurov and Nikki Beard in time excavation.



Şəkil 38. Arxeoloji kəşfiyyat. Figure 38. Archaeological survey.
Рис. 38. Археологические изыскания.

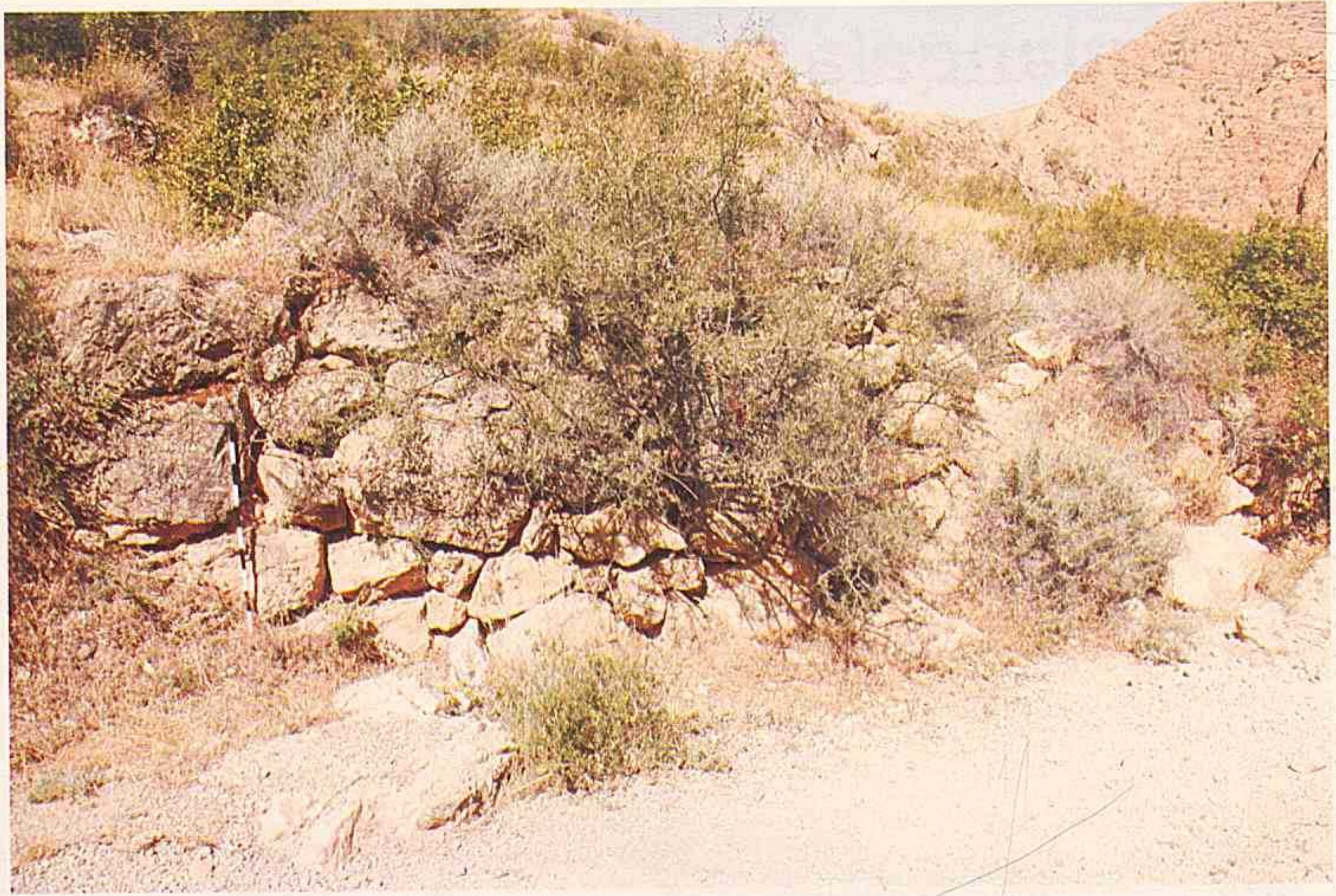
Oğlanqala 2008: North



Şəkil 39. Figure 39. Рис. 39.



Şəkil 40. Oğlanqalada yemək fasiləsi. Figure 40. Lunch break in Oğlanqala. Рис. 40. Легкая закуска в Оглангала.



Şəkil 41. Hadiqaib yaşayış yeri (Axura). Figure 41. Settlement Hadiqaib (Axura). Рис. 41. Поселение Хадикаиб (Ахура).



Şəkil 42. Cənnət qayası yaşayış yeri. Figure 42. Settlement Cənnət qayası. Рис. 42. Поселение Дженнеткаясы.



Şəkil 43. Qoşatəpə yaşayış yeri (Axura). Figure 43. Settlement Qoşatəpə (Axura). Рис. 43. Поселение Кошатепе (Ахура).



Şəkil 43a. İrincöy yaşayış yeri (Şahbulaq). Figure 43a. Settlement İrincöy (Şahbulaq). Рис. 43a. Поселение Ирнджой (Шахбулак).



Şəkil 44. Sarılar yaşayış yeri (Şahbulaq). Figure 44. Settlement Sarılar (Şahbulaq). Рис. 44. Поселение Сарылар (Шахбулак).



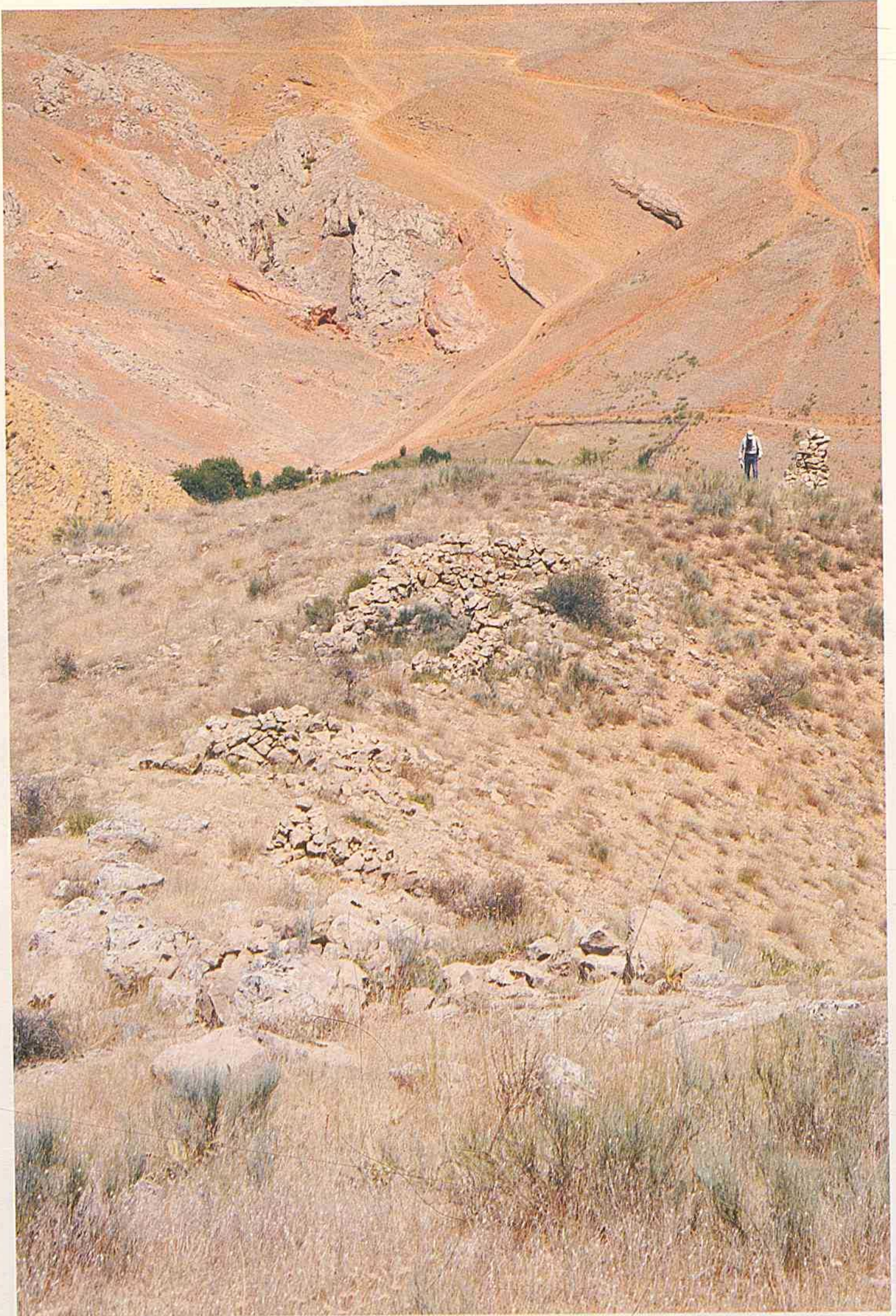
Şəkil 45. Albantərə yaşayış yeri. Figure 45. Settlement Albantere. Рис. 44. Поселение Албантепе.



Şəkil 46. Şahbulaq nekropolu. Figure 46. Necropolis Şahbulaq. Рис. 46. Некрополь Шахбулак.



Şəkil 47. Xələc yaşayış yeri. Figure 47. Settlement Xələc. Рис. 47. Поселение Халадж.



Şəkil 48. Şahbulaq qalası. Figure 48. Şahbulaq fortress. Рис. 48. Крепость Шахбулак.



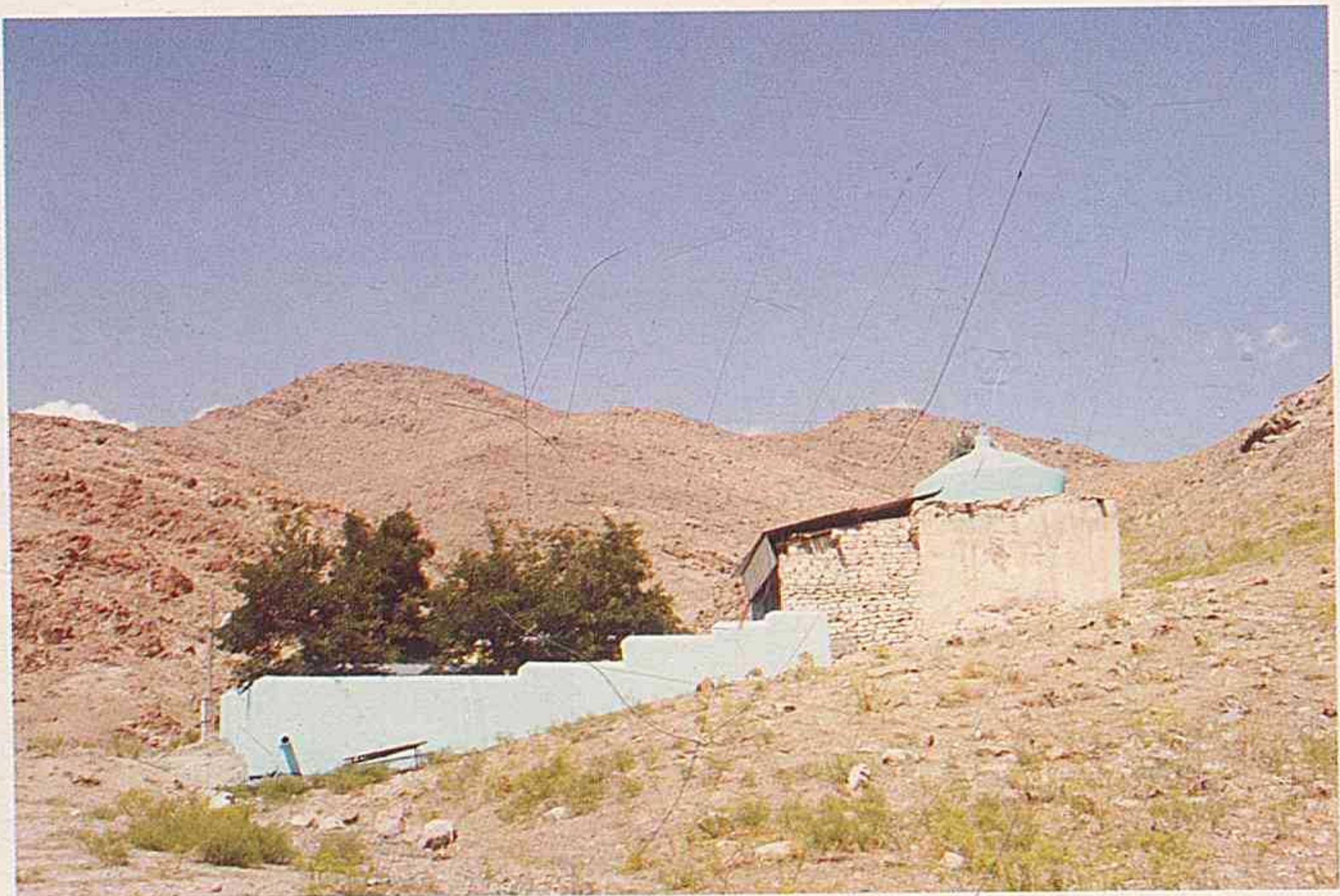
Şəkil 49. Aşağı Daşarx yaşayış yeri. Figure 49. Settlement Aşağı Daşarx. Рис. 49. Поселение Ашагы Дашарк.



Şəkil 50. Aşağı Daşarx yaşayış yeri (Kür-Araz keramikası). Figure 50. Settlement Aşağı Daşarx (Kuro-Araxes ceramics). Рис. 50. Поселение Ашагы Дашарк (Куро-Араксская керамика).



Şəkil 51. Dağıdılmış qəbir. Figure 51. Destroyed grave. Рис. 50. Разрушенное погребение.



Şəkil 52. Pir Süleyman. Figure 52. Sacred place Süleyman. Рис. 52. Святылище Сулейман.



Şəkil 53. Qalasıq (Axura) . Figure 53. Qalasıq (Axura). Рис. 53. Каладжык (Ахура).



Şəkil 54. Şortərə. Figure 54 . Şortərə. Рис. 54. Шортеле.

AZƏRBAYCAN MİLLİ ELMLƏR AKADEMİYASI
NAXÇIVAN BÖLMƏSİ

UNIVERSITY OF PENNSYLVANIA

VƏLİ BAXŞƏLİYEV, LAUREN RISTVET,
HILARY GOPNIK, SƏFƏR AŞUROV.

**NAXÇIVANDA
ARXEOLOJİ TƏDQIQATLAR**

*(II Kültəpə, I Maxta Kültəpəsi, Oğlanqala və
digər abidələrdə aparılan tədqiqatların ilkin nəticələri)*

Yığılmağa verilmiş 14.04.2010.

Çapa imzalanmış 29.04.2010.

Formatı 60X90 1/8 "Tayms" qarnituru.

Ofset çap üsulu. Həcmi 15,0 ç.v.

Sifariş № 393. Tiraj 300 nüsxə.

"Əcəmi" Nəşriyyat-Poliqrafiya Birliyi.

Naxçıvan şəhəri, Təbriz küçəsi, 1.

